

83.

Aantekeningen, november – december 2021

Pieter Wisse

83.1

De auteurs van **De wetten van het leven, Historische grondslagen van de biologie 1750-1950** (Ambo, 1996) zijn B. Theunissen en R.P.W. Visser. Volgens de omslagtekst waren zij – toen – allebei universitair (hoofd)docent in de geschiedenis van de natuurwetenschappen. Zo wijzen zij erop, dat biologie in de periode die zij behandelen vooral op z'n reductionistisch is gaan gelden als zgn natuurwetenschap:

Maar het zich top juist het biologische karakter van [levens]processen kon er ook door vertroebeld worden. De reductionisten neigden ertoe de complexiteit [er]van [...] te onderschatten. Het voortdurend terugbrengen van een probleem naar een lager analyseniveau kon leiden tot al te simplistische voorstellingen, die geen rekening hielden met de complexe interacties en regulatiemechanismen die zich op hogere niveaus voordeden.[p. 126]

Zulk reductionisme woekert overigens voort. In elk geval is biologie ... natuurlijk ook een zgn gedragswetenschap. Naarmate samenhang relevanter geacht wordt, verdient differentiële afstemming – haha, ik schreef per ongeluk eerst afstamming – van gedragingen zelfs met voorrang aandacht:

Niet in de analyse van de processen op het laagste, fysico-chemische niveau moest [...] de sleutel tot het begrijpen van de levensverschijnselen worden gezocht, maar in de bestudering van de dynamische, interactieve processen die het organisme tot een doelmatig functionerende eenheid maken.[p. 196]

Zo beschouw ik semiotiek (lees ook: tekenleer) als een voorname leer van “de wetten van het leven.”

Hoewel Theunissen en Visser onder de expliciete noemer van semiotiek géén invloed op de ontwikkeling van de biologie vermelden, laten zij desondanks opvattingen de revue passeren die juist vanuit semiotisch perspectief, nou ja, het mijne dan, logisch zijn. Zo vermelden zij dat

[d]e Engelsman John Ray (1627-1705) [...] het essentialisme als conceptuele basis voor de systematiek van de hand [wees].[pp. 28-30]

Daarmee strookt dat [Metapatroon](#) als methode voor stelselmatige betekenissenordening met variëteit van dien principieel, als ik het zo mag uitdrukken, niet-essentialistisch is. Een betekenis geldt slechts beperkt. Voor de mogelijkheid van eenduidige interpretatie volstaat een teken als éénledig opgevat daarom niet. Als onlosmakelijk onderdeel ervan dient context. Kenmerkend voor Metapatroon is daarom het beginsel van recursieve contextuele verbijzondering. Inderdaad,

[m]en k[a]n nooit met zekerheid zeggen [...] welke [...] eigenschap [...] het essentiële kenmerk van [iets i]s[. p. 30]

Elke poging daartoe ... kenmerkt zich daarom door

een magistrale eenzijdigheid [p. 38 met] essentie [al[s] een op voorhand vastgesteld indelingsprincipe. De [systematiek] die hiermee w[o]rd[t] gecreëerd, l[ij]k[t] eerder op een oefening in traditionele logica[. p. 39]

Dat valt te vermijden door

synthetische theorieën te ontwikkelen[. p. 87]

Ik vind subjectief situationisme op z'n [enneadisch](#) zo'n theorie. Wat mij betreft luidt de semiotische hoofdstelling dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, zie verder o.a. [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#). Ook – en vooral? – tekens zijn m.i. daarom mede (!) onderhevig aan

de combinatie van toevalsvariatie, natuurlijke selectie en adaptatie die [Charles] Darwin [p. 136]

veronderstelde. Darwins evolutietheorie

[heeft] een katalyserende invloed [...] gehad[, want hij] gaf een antwoord op juist die vragen die onderzoekers [...] hadden aangezet een 'wetenschap van het leven' tot ontwikkeling te brengen. Zijn theorie bestreek zowel het vraagstuk van de natuurlijke samenhang in het systeem der organismen als dat van de oorsprong van de biologische diversiteit. Bovendien werd een verklaring voorgesteld voor de zo unieke organisatie van levende wezens, de schijnbare doelgerichtheid die hun functioneren kenmerkt.[p. 149]

Vergelijkbare – of dezelfde?! – vragen kunnen volgens mij inspireren tot een levensvatbare-want-levensgerichte informatiekunde waarop enneadische semiotiek dan “een katalyserende invloed” kan hebben. Voor de biologie

[bracht d]e introductie van concepten als interactie, coördinatie, integratie en homeostase [...] een heroriëntatie [...] teweeg. Men stelde nieuwe vragen en ontwierp nieuwe technieken om die vragen te kunnen [beantwoorden].[p. 197]

Nee, zover is – het met – informatiekunde in ruime verband helaas niet. Zucht, alweer meer dan twintig jaar geleden schreef ik [Vernieuwing als dynamiek van theorie, techniek en toepassing](#). Overdrachtelijk gesproken sta ik als verbannen vooralsnog in een woestijn te roepen, en daar helpt harder roepen niet. Dat doet er niets aan af, dat

[a]lleen een geïntegreerde [...] benadering [...] inzicht [geeft] in hoe een bepaalde aanpassing aan de omgeving [i]s gerealiseerd. [...] Dit lijkt op het eerste gezicht een tamelijk triviale stelling, maar de consequenties [zijn] dat bepaald niet.[p. 201]

De ... consequente operationalisering vergt immers een paradigmawissel van, zeg maar, essentialisme (lees o.a. ook: atomisme) naar situationisme (ook bekend als contextualisme). Dat is informatiekundig niet anders, herstel, kan informatiekundig als gedrags- annex levenswetenschap niet anders zijn.

83.2

Ook tijdens deze fase zijn 'we' niet toegekomen aan d. een website als voorziening voor het interactief raadplegen van op-de-informatierotonde-aangesloten autorisatiebestanden en e. uitbreiding van raadpleging tot – nadere – rollen/rechten per gebruiker. Dat komt omdat 'we' bij nader inzien ook verder voorrang gaven aan a. facilitering van opschoning op het niveau van personen, b. uitbreiding van de verzameling informatiesystemen waarvan de autorisatiebestanden op de informatierotonde aangesloten zijn en c. automatisering van de zgn upload van zulke bestanden.

De reden voor fasering volgens telkens een aparte opdracht is, voorzover ik althans begrijp, vooral dat op enig moment een zoiets als een restbedrag als budget beschikbaar komt. Prima(, zolang er overigens opvallend genoeg blijkbaar nog

steeds geen structurele beleidsaandacht met passende uitvoeringssteun voor autorisatiebeheer van digitale gebruiksvoorzieningen valt te mobiliseren). Dus, indien voor een volgende fase wederom zo'n feitelijk deelbudget praktisch ter oriëntatie geldt voor de hoeveelheid-in-tijd-gemeten van a.s. werkzaamheden, stel ik voor alle aspecten/onderwerpen ad a tot en met ad e te vermelden als waaraan gewerkt kan worden. Waaraan daadwerkelijk wordt gewerkt, blijft voor optimale voortgang daaruit dan flexibel met voortschrijdend inzicht te kiezen. Is dit een bruikbare suggestie?

83.3

Op verzoek heb ik in eerste aanleg telefonisch offerte ingediend. (Met nogmaals dank voor jouw aanwijzingen heb ik hem laten weten dat) De voorzieningen voor de benodigde controle kunnen in twee fasen worden ontwikkeld.

De eerste fase betreft vergelijking van informatie uit enerzijds processystemen, anderzijds financiële administratie met per vergelijkingsverwerking een zgn verschillenlijst. Op haar beurt telt deze eerste fase twee deelfasen. Tijdens fase 1.a worden de voorzieningen voor de vergelijkingsverwerking plus rapportage van de verschillen-/foutenlijst als resultaat ervan nader ontworpen en volledig ontwikkeld. Fase 1.a verloopt in, zeg maar, de werkplaats van Information Dynamics.

Vervolgens moeten de aldus gerealiseerde voorzieningen in de organisatie van de opdrachtgever beschikbaar komen voor medewerkers die met de controletaak in kwestie belast zijn c.q. gaan worden. Daarvoor is fase 1.b bedoeld en kan in ruime zin van het woord als installatie worden beschouwd. Die omvat o.a. aansluiting op de informatieronde van passend selectieve afschriften van processysteem- en financiële-administratieregisters, bij voorkeur volgens regelmatig automatische upload.

Voor fase 2 vormt de met fase 1 operationeel beschikbaar gekomen verschillenlijst het uitgangspunt. Het werken met zo'n lijst laat zich optimaliseren door nadere digitalisering (zoals inmiddels met andere 'objecten' van controle gebeurt, en naar behoefte verder kan worden verbeterd). Dat vergt hoe dan ook tov fase 1 vooral extra voorzieningen voor – beheer mbt verloop van – tijd (lees ook: historie), waarvoor o.a. een extra register nodig is. Maar waardoor een werkelijk praktisch hulpmiddel voor volledigheidscntrole ontstaat, valt pas op basis van de werkende verschillenlijst redelijk overzichtelijk te bepalen.

Een offerte voor fase 2 zou daarom thans nog vergaand speculatief zijn. Graag dienen wij offerte in, zodra zowel opdrachtgever als -nemer daarvoor dankzij fase 1 nodig en voldoende voortschrijdend inzicht verworven hebben. Zo kunnen we ook haast maken met realisatie van wat dus met fase 1 meteen al wel bruikbaar is als controlemiddel (dat anders nog langer blijft ontbreken).

83.4

Zoals vele zgn ict-ers vooralsnog digitaliseringsopgaven opvatten, heeft m.i. nogal wat weg van wat als filosofische richting idealisme heet. Daarom acht ik de kritiek van Søren Kierkegaard (1813-1855) op dat idealisme tegenwoordig toepasselijk op de overheersende manier waarop digitalisering nog steeds – niet – gebeurt. Dat viel mij op door de bloemlezing **Kierkegaards werken** (samensteller Wim R. Scholtens, Ten Have, 1988). Elk door Scholtens opgenomen tekstfragment heeft hij voorzien van verduidelijkende inleiding resp. toelichting, mooi gedaan.

Zoals Scholtens aangeeft (paginanummers die ik hier bij citaten vermeld betreffen

zijn bloemlezing; onderstaand apart herkenbaar door tekst tussen aanhalingstekens geef ik daaruit voorts enkele aanvullingen door Scholtens weer), meent Kierkegaard dat

[e]r [...] in heel de nieuwere ontwikkeling een grote neiging [ligt] om [...] van voren af aan alles opnieuw te beginnen, daarbij zichzelf proclamerende tot het eigenlijke uitgangspunt[, ... dwz] om zich te vergrijpen aan de [...] werkelijkheid.[pp. 24-25]

Sterker nog, onder noemers zoals virtuele werkelijkheid

[heet d]e oplossing te zijn: vergeet de werkelijkheid (wat reeds een aanslag is).[p. 25]

Maar dat kàn ... natuurlijk niet. Volgens Scholtens pleit Kierkegaard voor “beheerste ironie” ter vermijding en bestrijding van “toch nog weer verabsoluteringen van een betrekkelijkheid.”[p. 28] Volgens Kierkegaard

[is] zonder ironie geen echt humaan leven mogelijk[. ...] De ironie beperkt, begrenst en wijst op het eindige en geeft op die wijze inhoud aan waarheid en werkelijkheid[. p. 29]

Zo beschouwd is subjectief situationisme door de nadruk op stelselmatig wederzijdse afhankelijkheden dus een ironieleer:

Precies in onze dagen, [...] moet men de ironie ook als wegwijzer aanprezen.[p. 29]

Dat heeft echter geen zin bij iemand zònder redelijk ... gevoel voor humor. Daarvoor nemen de meeste ict-ers absoluut zichzelf helaas te serieus en Kierkegaard verklaart

dat het des te moeilijker is om iemand te genezen, naarmate het middel waarmee hij zichzelf een roes bezorgt kostbaarder is, de roes geraffineerder en de gevolgen schijnbaar minder verderfelijk.[p. 46]

Scholtens licht toe dat “Kierkegaard ‘humor’ [...] de erkenning van eigen betrekkelijkheid [noemt].”[p. 35]. Dat voor – een consequent idee van – continuïteit geldt wat ik met nul-identiteit aanduid, over relativiseringsvermogen gesproken, beseft Kierkegaard met zoveel woorden:

Je bent namelijk een niets. Je bestaat alleen door de relatie van anderen met jou en wat je bent, ben je krachtens die verhouding. [...] Kortom je bent en raadsel, een nul met de woorden ‘of-of’ op je voorhoofd.[p. 40]

Maar mijn opvatting is tòch anders. Een subject – maar dat geldt ook voor een verondersteld object – is nooit, zeg maar, teruggeworpen op ‘zijn’ nul-identiteit. Zo’n nul-identiteit ‘is’ zo ... iets als een kunstgreep, dwz een aanname die een samenhangende duiding van verschillende (!) gedragingen van het ob-/subject in kwestie toestaat. Elke volgende gedraging komt nota bene niet (!) ‘uit’ de nul-identiteit, want àls nul-identiteit ... is er ... niets. Op enig moment ... is een ob-/subject ‘zijn’ spoor van gedragingen dat als zodanig een volgende gedraging mede bepaalt, enzovoort. De nul-identiteit van een ob-/subject is de volledige abstractie van zijn eigenschappen annex gedragingen. Dus, zodra een ob-/subject redelijkerwijs valt te veronderstellen, zijn blijkbaar reeds eigenschappen/gedragingen aan de orde en aldus mede bepalend voor volgende eigenschappen/gedragingen. Wanneer iemand in staat geraakt is om zich af te vragen of z/hij wellicht niets is, zou besef van haar/zijn ervaringsspoor van situationele samenlopen tot ontkennend antwoord moeten leiden. Zo ziet Kierkegaard dat echter niet. Of? Hij stelt dat

[i]n de onschuld [...] de mens [...] psychisch bepaald [is] in onmiddellijke eenheid met zijn natuurlijkheid.[p. 69]

Het is maar weer wat geldt als “natuurlijkheid.” Zo vind ik het voor een subject ... natuurlijk om zich als verschil (!) van situatie te oriënteren voor zijn gedragsaandeel aan subjectief-situationele samenloop. Maar Kierkegaard lijkt over “natuurlijkheid” van mening, dat

[er i]n deze toestand [...] nog niets [is] om mee te vechten.[p. 69]

Daardoor suggereert hij voor een subject het bestaan van ... iets, dat er voor iemand als subject nooit kan ... zijn, te weten

[h]et niets.[p. 69]

Dat slaat hij m.i. een ... dwaalspoor in met de vraag:

Maar welk effect kan er van het niets uitgaan?[p. 69]

Het antwoord van Kierkegaard luidt:

Het [niets] roept de angst op. Dat is het diepe mysterie van de onschuld: dat zij tegelijk angst is.[p. 69]

Ik associeer angst met besef van ònvermogen. Kennelijk verkeert iemand in de wetenschap dat de mogelijkheden van zijn gedragsaandelen tekort zullen schieten voor samenloop met wat z/hij aan situaties verwacht. Aldus beschouwd geeft iemand met – tekens van – angst uitdrukking van haar/zijn besef van beperkingen. Wat kan iemand eraan doen? Dat varieert tussen versterking van eigen vermogen tot en met ontkenning van situaties. Ontkenning kost vaak de minste moeite en is daarom populair, herkenbaar als

de kleinburgerlijkheid en de trivialiteit[. p. 160 ... F]antasie heeft de gevestigde burger niet. Hij wil haar niet hebben, verafschuwt haar. Hier baat dus geen hulp.[p. 161]

Kierkegaard beweert dat

angst de werkelijkheid van de vrijheid is, als mogelijkheid die nog voorafgaat aan het mogelijke.[p. 70]

Dat klinkt weliswaar opbeurend, maar een passende duiding van angst vind ik dat niet. Ik kom terug op Kierkegaards opmerking over de principiële betrekkelijkheid van het menselijk bestaan. Het lijkt dat hij zulk, inderdaad, subjectief situationisme tòch – met religieuze ervaring? – probeert te ontstijgen. Dat acht ik dus vergeefse moeite, maar hij vraagt nog of

je je iets verschrikkelijks [kunt] voorstellen dan dat je wezen zich oplost in veelvuldigheid[? p. 40]

Kierkegaard ... zèlf praktiseert veelvoud opzettelijk door voor teksten volgens verschillende perspectieven dienovereenkomstig verschillende schrijversnamen te kiezen. Wat mij betreft bestaat er zelfs principieel géén “wezen” (en vandaar de aanname van nul-identiteit, ofwel iets met vèrder helemaal niets). Er is daarom evenmin ‘iets’ dat kan worden òpgelost. Daarentegen is een subject op enig moment zijn (lees ook: haar) verwerkte geschiedenis volgens alsmaar samenloop met situaties en

[d]aarom is het zo belangrijk te kiezen en om [ee]n keuze telkens op het juiste moment te maken.[p. 42] Kiezen is wezenlijk [!] en in strengste zin alleen een ethische expressie.[p. 43]

Zeg ook maar een politieke, vanwege de principiële betrekkelijkheid (die m.i. door een zgn subject nooit valt te ... ontstijgen). Tja,

[w]at is dat intussen: mijn zelf?[p. 49]

Ik houd het dus op nul-identiteit als veronderstelling van

iets dat in vergelijking met al het andere absoluut is [... als r]eden waarom een mens zichzelf zo kan zien dat hij voortdurend kan veranderen en toch zichzelf kan blijven, alsof zijn innerlijk wezen slechts een algebraïsche grootheid zou zijn, die allerlei verschillende betekenissen naar believen aan kan nemen[. p. 50]

Nogmaals, Kierkegaard vindt dergelijke variëteit van gedragingen maar oppervlakkig. Zijn woord ervoor is esthetisch. Via de ethische houding beveelt hij als religieus uiteindelijk één keuze aan en

[w]ie de juiste positie inneemt, beleeft de werkelijkheid anders. Hij kiest zichzelf niet in eindige zin, want dan zou zijn wezen slechts samenvallen met alle andere betrekkelijkheden. Neen, hij kiest zichzelf in absolute zin[. p. 50]

Maar wat is er mis mee om als praktisch 'hoogst' haalbare in principiële betrekkelijkheid te ... geloven? De bedoeling van welke veronderstellingen dan ook is:

[D]e absurditeit daarvan verslindt alle kleinigheden[. p. 65 maar d]e gelovige [...] geeft het bericht juist zo door, dat niemand het onmiddellijk kan aannemen[. p. 66]

Overdrachtelijk ligt er een vrijwel onoverbrugbare drempel, omdat

[d]e bestaande orde [...] zich altijd aan[matigt] het objectieve te zijn, dat hoger is dan elke enkeling, hoger dan de subjectiviteit. [...] D]an treedt het konflikt op.[p. 164
Hoewel d]e bestaande orde [...] ook eens begonnen [is] door een botsing tussen de enkeling en een bestaande orde [...]; maar nu moet dat vergeten zijn, de brug is afgebroken, de bestaande orde is ver[absoluteert] [...] als] zelfvoldane uitvinding [...] en zich inbeeldt [...] het hoogste bereikt [te] hebben.[p. 165]

Over ... angst gesproken, een zgn paradigmawissel vergt een sprong. Kierkegaard was zich terdege bewust van vernauwing onder de noemer van wetenschappelijke objectiviteit:

Maar mag ik mij hier toch een kleine opmerking veroorloven, die niet overbodig lijkt te zijn in een objectief tijdsgezicht?[p. 102]

Nota bene,

[d]e weg van de objectieve reflexie maakt het subject tot iets toevalligs en daardoor de existentie tot iets onverschilligs, iets dat verdwijnt. [...] Maar] het interesse behoort, evenals de beslissing, tot de subjectiviteit.[pp. 101-102]

Daarom is meteen al "objectieve reflexie" onzin, omdat slechts een subject kan denken, enzovoort. De kritiek op veronachtzaming van subjectiviteit moeten ook en vooral informatiekundig ontwerpers ter harte nemen. Zij ontwerpen immers – tegenwoordig: digitale – voorzieningen voor informatieverkeer waarvan individuele (!) deelnemers telkens nader subjectief-situationeel gedifferentieerd gebruik van moeten kunnen maken. Kierkegaard waarschuwt dat echter

[i]n de taal der abstractie [...] eigenlijk nooit datgene naar voren [komt], wat de moeilijkheid van de existentie en van de existerende mens uitmaakt, laat staan dat de moeilijkheid verklaard wordt.[p. 106]

Voor deelnemers aan maatschappelijk (informatie)verkeer gaat het tevens om kansen voor ontplooiing. Infrastructuur voor verkeer

vestigt [aldus] aandacht op het konkrete, op de tijdelijkheid, op het worden der existentie, op de nood van de existerende mens[. p. 106]

Lees voor “nood” algemener: in samenhang verschillende behoeften. Kierkegaard geeft eveneens een verklaring voor ontbrekende “aandacht” voor subjectief-situationele verbijzonderingen, want

[o]m abstract naar werkelijkheid te vragen [...] en abstract daarop te antwoorden, is lang niet zo moeilijk als om te vragen en te beantwoorden wat het zeggen wil, dat dit bepaalde ‘iets’ een werkelijkheid is.[p. 106]

Tja,

[v]an dit bepaalde ‘iets’ neemt namelijk de abstractie geen notie, maar de moeilijkheid zit er juist in, dit bepaalde ‘iets’ én de idealiteit van het denken samen te vatten om het te willen denken.[p. 106]

Ik meen daarvan een voorstelling gemaakt te hebben, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) als schema van dynamiek van

de momenten van de subjectiviteit [...] in de existentie. [...] Het is niet de opgave om het een ten koste van het ander te laten gelden; de opgave is [...] gelijkwaardigheid en het medium waarin zij worden verenigd is: het existeren zelf. Wie deze existentiële gelijk[waardig]heid ondergeschikt maat aan het wetenschappelijk proces brengt heel het leven in verwarring.[p. 105]

Waarom – ook – digitalisering doorgaans mank gaat, is de associatie van voorwaarden voor verwerking met gangbaar geraakte formele logica met abstractie (lees ook: betekenisloosheid) van dien. Überhaupt erkenning van de “moeilijkheid” zoals Kierkegaard al aanwijst blijft buiten bereik:

[Daar] kan de abstractie zich zelfs niet [om] bekommeren, want de abstractie maakt [dat] juist onmogelijk. Het bedenkelijke van de abstractie blijkt juist ten opzichte van alle vragen van de existentie, waar de abstractie de moeilijkheid verwijdt door deze weg te laten en er dan op pocht, dat ze alles verklaart.[p. 106]

Zucht,

de moeilijkheid van de existentie ligt in de betrokkenheid van hem, die existeert[. p. 106] denker-re-zijn mag toch allerminst afwijken van het mens-zijn.[p. 108]

Voor informatiekundig stelselmatig verantwoorde (verkeers)voorzieningen vergt dat voor hun ontwerp een modelleermethode volgens een open betrekkelijkheidsbeginsel. Dat is [Metapatroon](#). Intussen blijven voor digitaliseringsopgaven voor verkeersvoorzieningen met – dynamiek van – betekenisvariëteit van dien dáárvoor averechtse modelleermethoden gebruikt, dus zonder zelfs maar enig besef ervan dat daarmee

de eigen existentie van de denker zijn denken tegenspreekt[. p. 108]

Met een voorbeeld schetst Kierkegaard met zoveel woorden dat hetzelfde subject zich in verschillende situaties dienovereenkomstig verschillend gedraagt:

Ja, gewoonlijk is de brandweercommandant een bijzonder prettige en welopgevoede man, [...] maar als er brand is wordt hij een beetje anders[. ... Bij een brand is de gang van zaken dus een totaal andere dan in het rustige dagelijks leven. [...] En zo hoort het ook, want een brand is een ernstige zaak [...] de ernst zet een heel andere wet aan het werk[. p. 197]

Subjectief situationisme, dus. Overigens voert Kierkegaard de – figuur van een – “brandcommandant op als kritiek resp. aanbeveling:

Overal waar een doel bereikt moet worden, een plan dat moet worden doorgedreven, een ideaal dat zal moeten gelden [...] kan men er altijd zeker van zijn, dat [...] een gemoedelijke kletscompagnie [...] onder de schijn van ernst maar wat aanprutst rond de vraag hoe die zaak gediend moet worden, hoe het plan moet worden uitgevoerd, het idee moet worden verwerkelijkt; een kletscompagnie die het als een overtuigend bewijs ziet voor het gebrek aan ernst bij de man die juist arriveert, dat hij met hen niets te maken wil hebben (en daarin ligt juist zijn ernst). [...] De juiste man ziet onmiddellijk, net als de brandweercommandant, dat die kletscompagnie eerst aan de kant moet en dat de aanwezigheid en de activiteit van deze lieden de gevaarlijkste hulp is die je bij een brand kunt krijgen.[p. 198]

Dat werkt prima met een bekwame “brandweercommandant,” anders ontstaat paniek door het valse vermoeden van brand en begint het dweilen met de kraan open pas ècht.

83.5

Ik heb ‘natuurlijk’ het emailbericht gelezen dat je ter afscheid verspreidde, maar dat als aanleiding voor afzijdigheid opgevat door mijn vermoeden dat je beslommeringen genoeg kent. Ik ben blij met je bevestiging van mijn beoordeling, tja, “gedoe” enzovoort.

Ach, de Haagse boekmarkt, wat is er nog van over? Noem het ook maar nemen van afscheid dat ik op donderdagochtend nog ernaartoe fiets ...

Intussen probeer ik mijn ‘bedrijf’ voort te zetten. Omdat verder niemand door heeft hoe hard het regent, lijkt het onverminderd dat ik in een woestijn sta te roepen. Zojuist heb ik – ditmaal – van Søren Kierkegaard enkele treffende opmerkingen gelezen, in de bloemlezing **Kierkegaards werken**, over de moeilijkheidsgraad van verandering van veronderstellingen. Hij leidt ze in met “Maar mag ik mij hier toch een kleine opmerking veroorloven, die niet overbodig lijkt te zijn in een objectief tijdsgewricht?” Daar heeft destijds niemand zich iets van aangetrokken, en de kans erop lijkt eerder zelfs åfgenomen. Ik geef het in elk geval maar door, wie weet ... Goed idee, met dank voor je signaal, om af te spreken. De donderdagse boekmarkt op het Plein als trefpunt, en dan zien we verder?

83.6

Samensteller Wim R. Scholtens van **Kierkegaards werken** legt uit dat K. pas ècht begon met schrijven, nadat hij had bedacht dat je als mens via levensfasen resp. -instellingen onder de noemers van esthetiek en ethiek je religieuze (levens)doel moet zien te bereiken. Of ik Scholtens’ opvatting goed samenvat en/of eerder Scholtens überhaupt een passende duiding biedt van Kierkegaards werk? Hoe dan ook ging K. meteen l0s in allerlei schrijversgedaanten met bijbehorende pseudoniemen. Hij liet dan op dezelfde dag verschillende teksten verschijnen als erkenning van verschillen en samenhang ertussen. Tja, dat is dan mijn informatiekundig geïnspireerde opvatting, als beginsel van stelselmatige ordening van – dynamiek van – variëteit komen ‘we’ niet om samenhangende verschillen heen. Over “aansluiting met de samenleving” gesproken, willen ‘we’ maatschappelijk verkeer door variëteit, vooruit, door enigszins beheerste variëteit, gekenmerkt zien? Zo ja, ... Enfin, in die bloemlezing laat Scholtens verschillende, zeg maar, deelschrijvers van K. optreden. Ik beken dat ik de opgenomen tekstpassages die K. in zijn religieuze gedaante(s) schreef, min of meer overgeslagen heb. Wees ajb

gerust, zo heb ik mij stellig beschermd tegen wat jij waarschuwend “te somber” aan zijn werk vindt. Dat oordeel geldt m.i. niet voor K. in vooral zijn esthetische gedaante(s). Daarin vind ik hem vaak zelfs vrolijk en altijd ruimdenkend, modern, zo niet postmodern (wat dat ook is) klinken. De principiële reden dat ik de religieus bedoelde instelling van K. wel voor gezien houdt, is dat hij meent dat een mens voor zijn weg naar àlles allereerst als het ware terùg moet naar ... niets. Wat mij betreft is dat echter ònmogelijk en heeft daarom geen enkele zin. Er geldt volgens mij altijd en overal dezelfde instelling met ònlosmakelijk ethische overwegingen. Dat is overigens inderdaad ook maar weer ... iets waarin je moet geloven. :-)

83.7

Wie voor een vraag als boektitel kiest, wekt de verwachting er met de inhoud een redelijk antwoord op te geven. Zo maakt Peter Burke in elk geval mij nieuwsgierig met **Wat is cultuurgeschiedenis?** (Bijleveld, 2009, oorspronkelijk Engelstalig 2004). Ik ben het ermee eens, althans zo begrijp ik Burke, dat met de kwalificatie cultuur geen beperking bedoeld is, maar juist verruiming. Want van alles en nog wat kan als onderwerp gelden voor een verslag van samenhangende ontwikkeling. Dat suggereert als retorische vraag: Wat is eigenlijk géén cultuurgeschiedenis?

Zo heb ik onderscheid tussen natuur en cultuur nooit begrepen. Is evolutie ... natuurlijk? Zo ja, dan is ken- inclusief leervermogen natuurlijk. Maar waarom heet e.e.a. dàt een subject leert cultuur? Ik geef voorkeur aan gedrag als algemene noemer. Een subject stemt zijn (lees ook: haar) gedrag af op veranderingen van ervaringen van situatie. Dus, andere – ervaren – situatie, ander gedrag, enzovoort. Tja, zeg maar waar met ònvermijdelijk situationele ervaringen de grens tussèn natuurlijk en cultureel redelijkerwijs valt te trekken. En zeg dan ook maar wat géén onderdeel, aspect e.d. van een situatie kan uitmaken. Ik zou het niet weten. Sterker nog, ik kàn het niet weten. Want zodra ik iets ... weet, is daarmee prompt voldaan aan de voorwaarde van beschouwing inclusief aandacht voor ontwikkeling (lees dus ook: geschiedenis).

Burke is nog wat minder geneigd om de aparte cultuurcategorie – en daarmee eveneens de aparte natuurcategorie – op te heffen. Hij wijst echter reeds op vergaande verruiming met de bewering dat,

als het om culturele constructie gaat, is **alle** geschiedenis cultuurgeschiedenis.[p. 118]

Daarvoor verklaart hij wat inmiddels als cultuurgeschiedenis geldt tot wat zich heeft ontwikkeld als antropologie inclusief

het brede cultuurconcept [...], waarbij de interpretatie van symbolen [...] in verband k[a]n worden gebracht met het alledaagse leven[. p. 65]

Daaraan verwant ontleent cultuurgeschiedenis volgens Burke methoden aan de theorie van taalhandelingen, waarbij

[h]et gaat [...] om taaluitingen die niet zozeer situaties beschrijven maar ze juist tot stand brengen.[p. 134]

Ondanks zulke evident vruchtbare invloeden annex wisselwerking meent Burke

dat we nauwelijks meer om de vraag heen kunnen of het misschien niet tijd wordt voor een nieuwe fase [...] of [...] deze nieuwe fase nog radicaler zal zijn[. p. 147]

Onder de noemer van semiotiek ga ik inderdaad nòg verder volgens de ene (!) veronderstelling dat nota bene èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is

([Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#)). Er valt immers pas een beschouwing aan een “constructie” te wijden, zodra zij telt als teken ... en zo’n verslag dient natuurlijk :-> op haar beurt als teken (en komt daardoor eveneens voor cultuurhistorische beschouwing in aanmerking, enzovoort). Daarbij is analyse structureel geholpen met principiële duiding als verzoek tot inschikkelijkheid; zie [Geef mij a**j**b even de pindakaas!](#) voor een korte uitleg van gedragskundige ontleding die strookt met

het belang van culturele ontmoetingen in onze tijd. De toenemende culturele interactie in een globaliserende wereld en in samenlevingen met talrijke minderheden, zorgt er onmiskenbaar voor dat we dit soort ontwikkelingen [...] ook steeds beter willen begrijpen.[p. 170]

Kortom, ook voor cultuurgeschiedenis beveel ik dringend een enneadisch-semiotische oriëntatie aan. Die komt o.a. tegemoet aan Burke’s waarschuwing, dat

de overstap van woorden naar relevante cultuurhistorische onderwerpen ingewikkeld [is, omdat h]etzelfde woord [...] andere betekenissen [heeft] in verschillende contexten, en onderwerpen [...] in een ander licht komen te staan wanneer ze met andere woorden geassocieerd.[p. 40]

De oplossing bestaat eruit om context tot onlosmakelijk onderdeel van een teken te verklaren, samen met signatuur en intext. Een zgn taal omvat veel meer dan – gebruik van – woorden; er hoort ook weer onlosmakelijk, zeg algemeen maar, enscenering bij. De “woorden” zoals Burke bedoelt, zijn dan signaturen in verruimde tekenconfiguraties. Nòg weer ruimer genomen geldt de [enneade](#) als uitbreiding van de semiotische triade van Charles Peirce en toont een – wat mij betreft, tja, natuurlijk – stramien voor tekenbemiddeling. Als pràktisch stelselmatig bemeten modelleermethode volgt [Metapatroon](#) dat beginsel van recursieve contextuele verbijzondering. Daarbij gaat het niet alleen om situationele, maar zonodig óók om subjectieve verbijzondering voor unieke samenlopen. Zoals ook Burke beseft,

verschillende mensen [kunnen] «dezelfde» gebeurtenis of structuur vanuit zeer verschillende invalshoeken [...] beschrijven.[p. 115]

Wat aan een stelselmatig model met variëteit van dien moet opvallen, is dat wederzijdse afhankelijkheden door-de-schalen-heen verlopen. Nee, ik zou niet weten welke indeling in verschillende (sub)culturen verduidelijkend werkt. Het veronderstelde stelsel-als-geheel dan maar? Burke wijst terecht op

een principiële vraag [...]: is het wel mogelijk om culturen als geheel te onderzoeken zonder verkeerde vooronderstellingen te maken over culturele homogeniteit?[p. 44]

Stelsmatig houdbaar acht ik pas de omgekeerde aanpak. Ga van verschillen uit en beschouw daarvoor verkeersgebeurtenissen in de zin van onderlinge afstemming van gedragingen door deelnemers; benadruk bijgevolg als reëel te duiden verschillen met samenhang ertussen. Ook terecht vermeldt Burke

het onvermijdelijke conflict tussen universele regels en specifieke, altijd aan verandering onderhevige situaties[, pp. 45-46 maw] de eeuwige spanning tussen de poging om universele oplossingen voor menselijke problemen te vinden enerzijds en de eisen en logica van de feitelijke situatie anderzijds.[p. 144]

Nogmaals, dat vergt erkenning van situationele verbijzondering. En daarom moet als corresponderend verbijzonderingsmiddel context als integraal onderdeel van elk teken opgevat zijn. Anders blijft eenduidigheid op reële stelselschaal onbereikbaar. En pas stelselmatig raakt herkenbaar dat een subject al naar gelang zijn ervaring

van een andere situatie zich anders gedraagt (en dat geldt overigens óók voor objecten, die weliswaar niet over cognitief vermogen beschikken, maar waarvan eigenschappen situationeel variëren). En een subject leert van gedraging tot gedraging, met aldus veranderlijke invloed op zijn volgende gedraging, enzovoort (wat in zekere zin ook weer voor zgn objecten geldt). Uitgaande van consistent gedrag veronderstel ik daarom voor/van een ob-/subject per relevante situatie een deelidentiteit (lees ook: rolidentiteit of -hoedanigheid) met voor samenhang ertussen 'zijn' nul-identiteit (die als louter samenhangsmiddel situatie- en aldus gedragloos is en moet blijven). Daarmee strookt wat Burke opmerkt, te weten dat

het beeld van een vast een eenvormig «zelf» onder druk staat[. p. 83] De constructie van [deel]identiteit is een belangrijk punt[. p. 130] Individuen [hebben] flexibele of meervoudige identiteiten [...] en [onderscheiden] zichzelf al naar gelang de omstandigheden van verschillende «anderen»[...] Identiteit wordt zo voortdurend gereconstrueerd of opnieuw vastgesteld. [...] De kritiek op het «essentialisme» [...] is [...] zeer bruikbaar[. p. 143]

Helaas blijkt die “druk” in informatiekundig opzicht nog steeds niet groot genoeg. Alom worden digitale voorzieningen die stelselmatig bemeten behoren te zijn nog ontworpen met modelleermethoden die slechts berekend zijn op een enkelvoudig tekenbegrip met bijbehorend als absoluut geldig opgelegde betekenis, waardoor reële betekenissenvariëteit onmogelijk kan worden gefaciliteerd. Wie het stelselmatig tekenparadigma beheerst, kan mislukking van zulke digitaliseringsprojecten resp. -programma's eenvoudig voorspellen. Maar wie daar nog niet aan toe(gekomen) is, kan kritiek niet als opbouwend opvatten en blijft het dus maar averechts proberen. Het zal nog wel even duren ... Elders, volgens Burke,

[zijn] we [echter] getuige [...] van een stille revolutie [...] in het ene vakgebied na het andere. Deze trend zou ik «occasionalisme» willen noemen.[p. 139]

Ik vermoed dat Burke in het Engels het woord occasionalism gebruikt als aanduiding ervoor,

dat dezelfde persoon [...] zich anders gedraagt als de omstandigheden (momenten, plaatsen) of situaties of omstanders anders zijn.[p. 139]

Dat noem ik situationisme, nòg specifiek subjectief situationisme voor

een verschuiving van het concept van vaste reacties en het getrouw opvolgen van regels naar de notie van een flexibele reactie op de omstandigheden.[p. 140]

Terwijl ict-ers prat gaan op innovatie, houden ze daadwerkelijk vast aan veronderstellingen die “in het ene vakgebied na het andere” inmiddels als hopeloos achterhaald zijn verlaten. Als ze Burke's boek nu eens aandachtig lezen ... Maar Burke dingt m.i. onterecht af op wat hijzelf voorstelt als “occasionalisme.” Hij ziet er het gevaar in van

een gefragmenteerde visie op sociale groepen of zelf op het individuele zelf.[p. 166]

Wat Burke dus nog mist, is dat zulke verschillen niet absoluut gelden. Ertussen moet netzo principieel samenhang worden verondersteld en zulke stelselmatige ordening laat zich methodisch uitdrukken met Metapatroon.

83.8

Paul Dijkman stelt in **De structuur van het geluk** (IJzer, 2008) dat

[e]en structuur [...] de constructie waarin we leven [is]: alles om ons heen, in samenhang.[p. 11]

Hij schrijft van “constructie,” omdat

[d]e mens [...] zijn natuurlijke omgeving vervangen [heeft] door kunstmatige structuren: huizen, dorpen, steden.[p. 11]

Zulke vervanging acht ik onmogelijk, maar ontegenzeggelijk ‘zorgen’ mensen voor veranderingen van hun levensomstandigheden. Dergelijke “constructie” ligt in onze, zeg maar, natuur. Dijkman wijst voor menselijke bemoeienis op

schaalvergroting [...] en g]rootschalige systemen zijn complex.[p. 12]

Voor “constructie” kiezen ‘we’ echter vaak de verkeerde houding, want

[o]m de zaak in de hand te houden wordt [...] gezocht naar één bindende visie: naar een te managen, te communiceren heldere leidraad. Dit herbergt het risico dat bestaande structuren afvlakken en nieuwe structuren te eensluidend te zijn.[p. 12]

Maar ‘natuurlijk’ terecht merkt Dijkman op, dat

[a]ls de complexiteit [...] via management, communicatieproblemen en architectonische ideologieën leidt tot gelijksoortige structuren is de mens ‘in de aap gelogeerd’. Mensen hebben een waaier aan verlangens.[p. 13]

Kortom, nog zachtjes uitgedrukt,

[e]en fundamentele benadering kan geen kwaad.[p. 13]

Wat stelt Dijkman voor? Als uitgangspunt erkent ook hij:

Verschillende soorten situaties eisen verschillend gedrag, en andersom: gedrag creëert een situatie.[p. 16] Elke situatie en bijbehorend gedrag heeft een eigen set kenmerken. [...] Er is niet één natuurlijke situatie[. p. 17]

Nee, zoals ik onder noemer van subjectief situationisme benadruk,

wij [hebben] geen moeite om van de ene situatie in de andere te stappen: onze hele evolutie hebben we niets anders gedaan. [...] We zijn erop geprogrammeerd.[p. 17]

Tja, dàt is wat ik allang bepleit, te weten om tevens onze “constructie” volgens zgn digitalisering dienovereenkomstig te ... programmeren. Daarvoor moeten dus allereerst samenhangende verschillen eenduidig kunnen worden uitgedrukt, wat een stelselmatig (lees ook: op facilitering van informatieverkeer) georiënteerde informatiekundig ontwerper lukt met [Metapatroon](#) als modelleermethode; met KnitblTs is overigens ook een passend programmatuur-/programmeerplatform beschikbaar.

Wat telt, is stelselmatigheid. Omdat Dijkman zich, eh, beperkt tot zgn gebouwde omgeving in de zin van “huizen, dorpen, steden,” wijst hij als volgt op de noodzaak van schaalverruiming:

Belangrijker dan gebouwen is de stedenbouw, de hand die alles samenvat.[p. 20]

Nota bene, dat mag géén samenvatting volgens standaardisatie resp. uniformering zijn, wèl ordening voor – dynamiek van – samenhangende verschillen. Daaraan ontbreekt het – niet alleen – in Nederland nog steeds als het gaat om infrastructuur voor digitalisering van informatieverkeer. Alle retoriek ten spijt mikken overheidsorganisaties met hun vergaand aparte digitaliseringsprojecten onverminderd op verbetering van eigen doelmatigheid. Dat werkt dus niet, integendeel, omdat ze doeltreffendheid vergeten. Daarvoor is nodig dat overheidsinstellingen, ipv feitelijk te volharden in apartheid, met voorrang respectievelijke bijdragen aan bedoelde infrastructuur leveren, waarvan zij dan

uiteraard ook zèlf gebruik maken voor o.a. wèrkelijke doelmatigheid. Dijkman heeft gelijk,

[u]iteindelijk telt er maar een ding: werkt het? Geen mode of theorie kan een gemankeerd project goedpraten. [...] D]e balans [moet] ingebouwd zijn.[p. 24 Zo] wint onze leefomgeving aan diversiteit en kracht[, want] er ontstaat ruimte voor divers gedrag[. p. 25 O]ntwerpers dienen het hele scala te beheersen.[p. 33]

Zolang politici en bestuurders bang voor diversiteit zijn, wordt het dus niets. Ik zou het niet zo zweverig uitdrukken als Dijkman doet, maar de crux is inderdaad dat

[e]en combinatie [...] de structuur van het geluk [levert].[p. 27]

Nogmaals,

[o]nze samenleving heeft een waaier aan omgangsvormen en niet alle mensen hebben dezelfde wensen.[p. 33] Verschil moet er wezen [p. 37 en] de wensen van het moment kneden mee aan de vorm. [...] D]e toekomst blijft flexibel invulbaar.[p. 56]

Daarop moet de infrastructuur voor maatschappelijk verkeer berekend zijn, en wie niet beseft dat het verkeersaandeel – sterk – groeit dat langs digitale ‘weg’ verloopt met bijbehorende zorgtaken voor de overheid zit al een tijd lang niet op te letten. Dijkman benadrukt voor stedenbouw het belang van een “raamwerk.” Voor informatiekundige opgaven op stelselschaal vind ik Metapatroons beginsel van recursieve contextuele verbijzondering een vergelijkbaar ordenende leidraad bieden:

Een raamwerk is handig om snel grote gebieden te ontwikkelen. [p. 44] Openheid en rationele regelmaat zetten de toon[, ... de infrastructuur is de ruggengraat[. p. 45] Het doorzetten van de raamwerkaanpak maakt standaardisering mogelijk en helpt productiedoelen te halen.[p. 48]

Let wel, “standaardisatie” betreft de infrastructuur en ‘dient’ aldus juist beheerste variëteit van gebruik ervan. Onder de noemer van verkeer in de zin van omgang moet verschillend gebruik van (verkeers)infrastructuur principieel samenhangend – kunnen – zijn. Zo vraagt Dijkman aandacht voor bevordering van

sociale cohesie[. ...] Een architect zal er geen prijs mee in de wacht slepen want dagelijks gemak en tevredenheid leveren geen foto’s op. Maar het is wel het echte leven.[p. 98]

De opgave is dat

[s]ociale cohesie [...] niet [...] afgedwongen [kan] worden, wel opgeroepen. Stedenbouw en architectuur zijn bij machte cohesie te faciliteren.[p. 98]

Dat mag, herstel, moet óók van informatiekunde worden verwacht. Daarvoor moet informatiekunde echter veranderen, zich richten naar een verkeersparadigma. Als praktische voorwaarde zullen politici en bestuurders (en hogere ambtenaren) ècht bewust moeten raken van verantwoordelijkheid óók voor voorzieningen voor maatschappelijk informatieverkeer die wèrkelijk infrastructureel zijn. Maar leidt erkenning van verschillen niet tot wanorde? Dijkman is er kort over:

Gemengdheid normaliseert[, p. 99] uiteindelijk iets heel gewoons, iets alledaags. Het is allemaal een kwestie van omgangsvormen[. p. 111]

Punt.

noot: Voor laatstvoorafgaande tekst in mijn reeks vergelijkend ontwerp onderzoek op basis van literatuur over zgn gebouwde omgeving, zie [aantekening 78.9](#).

83.9

Ruim twintig jaar geleden kocht ik een exemplaar van **Formal Logic** (MacMillan, 1912) door F.C.S. Schiller (1864-1937). (Ook :-) dāt bleef ongelezen. Ik sla het nu pas open, omdat ik ònlāngs uit gebundelde opstellen in **Humanistic Pragmatism** begreep, zie verder [aantekening 83.64](#), dat Schillers opvatting van logica door en door, eh, pragmatisch is en wat mij betreft dus relevant. Overigens heb ik tot dusver van **Formal Logic** als behandeling van, zoals Schiller met de ondertitel aangeeft, “a scientific and social problem” slechts de **Preface** gelezen. Daaraan is onderhavige aantekening gewijd.

Schiller wijst op tegenstrijdigheid. Hoewel zgn formele logica

professes to study an operation every one professes to perform habitually, viz. thinking, and to explain how we ought to think[...] ordinary human thinking continues to pay scant respect to [it. p. vii]

Volgens Schiller, in de onnavolgbaar neerbuigende stijl van wie zich onaantastbaar lid van de Engelse elite weet,

[o]f late criticisms have so multiplied in number and increased in severity [especially] among the very professionals who seemed pledged to uphold the doctrines on which their dignity and livelihood depended, that it is hard to see how a study which labours under such imputations can be called scientific.[p. vii]

Als Schiller verwacht dat voor formele logica een àndere weg zou worden ingeslagen, is die verwachting niet uitgekomen. Integendeel, zijn m.i. treffende kritiek acht ik zo mogelijk actueler dan ooit. Want nog steeds,

[t]o these criticisms Formal logicians have hardly attempted a reply.[pp. vii-viii]

Op superieure manier deelt Schiller een belediging uit met helaas onverminderde geldigheid:

Strong in the consciousness that [...] their subject, though it might be nonsense, was at any rate consecrated by a tradition of 2000 years, and that the history of education proves that nothing has a greater hold on the human mind than nonsense fortified by technicality, because the more nonsensical it is the more impervious it becomes to rational objection, the more impossible it is to amend it, and so the better it lasts, they have trusted that their traditional scheme of instruction would weather this storm[. p. viii] Thus Formal Logic has survived, in spite, and largely by reason, of its falsity[. p. xi]

Er is inderdaad niets veranderd, en er verandert vrijwel zeker ook vèrder niets. Dat maakt Schillers analyse tragikomisch (want grappig is het natuurlijk óók hoe hij zich machteloos uitdrukt, en zijn bestaanszekerheid is nooit in gevaar geweest). Zo verhuult vernieuwingsretoriek tegenwoordig behoudzuchtige digitalisering:

The prestige of tradition is so overwhelming, the force of habit is so insidious, that it is not all unlikely that this [...] will come to nothing, and that [it] will [...] on the traditional lines[. p. viii]

Een doorbraak acht Schiller pas mogelijk, nadat

the various criticisms [...] can be derived from some single principle, and shown to lead up to a systematic reconstruction of Logic, which will render it a more fruitful study of the procedures of human knowing.[p. viii]

Ik meen aanwijzingen te geven voor op z’n minst een redelijke richting voor zo’n beginsel. Wat mij betreft levert Charles Peirce (1839-1914) de beslissende aanzet met een meerledig beginsel waarvan de elementen – dus – ònlosmakelijk

samenhangen. Hij stelt een driedig schema voor, eigenlijk vierledig inclusief wat hij als grond opvoert. Dat heb ik uitgebreid tot een negenledig schema (Grieks: enneade, zie [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#) voor verslag van opbouw of [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor meteen een afbeelding). Op z'n enneadisch laat zich – wat ik ook wel noem – een stelsellogica vestigen. [Metapatroon](#) is als modelleermethode door het beginsel van recursieve verbijzondering volgens ob-/subjectief-situationele samenloop bemeten op ordening van samenhangende verschillen.

In zijn **Preface** kondigt Schiller aan een deel van het z.i. noodzakelijkerwijs voorbereidende werk te leveren, ofwel

attempt[ing] to expound the traditional doctrine strictly, in its dependence on its fundamental assumption, viz. that it is possible to study the **formal truth** of thought irrespective of its truth in point of fact, and to show that this fundamental abstraction everywhere leads to failure, failure both to account for the procedures of human thinking and failure to attain even formal consistency.[p. viii T]he fundamental assumptions of an old-established intellectual industry are shown to be unsound[. p. xii]

Voor digitalisering zijn het vergelijkbaar gangbaar geraakte en als zodanig traditionele modelleermethoden, waarom

[i]t so constantly seem[s] to be necessary to slur over the real difficulties to which the[y] conduct honest thinking, to palliate masses of inconsistency in what professes to be a logic of formal consistency, to refuse arbitrarily to pursue the problems raised, on the plea that they extend [...] beyond the[ir] field [...] draw[ing] the line [...] in a wholly illogical manner.[p. ix]

Schiller waarschuwt, nota bene volkomen terecht en zoals de enneade nader verklaart, dat

[i]t is NOT possible to abstract from the actual use of the logical material and to consider 'forms of thought' in themselves, without incurring thereby a total loss [...] of meaning.[p. ix]

Kortom, ook voor logisch-atomistisch gegrondveste (modelleer)methoden,

[i]t is necessary to pull down the[ir] pseudo-science [...], and to show what an incoherent, worthless, and literally unmeaning structure [they provide. p. ix]

Daarentegen relevante logica

starts from the **act** of thought and so does not lose touch with Science and practical life.[p. x]

Ik voeg er nadruk aan toe op gedrag-in-omgeving als doel van het veronderstelde subject in kwestie; dáárvoor is denken-als-gedrag een voorbereidend middel. Verhelderend vind ik Schillers beoordeling dat kritiek op daardoor alsmaar traditionelere formele logica

could never have escaped so long, if it had not been ranked among the 'literary' subjects. [For t]he effect was unfortunate,

wat drukt Schiller dat weer schitterend uit,

in that it exempted logicians from the salutary study of scientific knowing, and directed their attention upon verbal quibbles and matters of historic erudition, and rendered them slow to perceive the discrepancies between their theories and the facts, both of Science and of Life.[p. x]

Toegegeven,

Logic was also prevented thereby from doing all the harm which its false analysis might otherwise have done to Science.[p. x]

Klopt, als student aan de – wat destijds was – TH Delft ben ik verschoond gebleven van onderwijs in zulke traditionele formele logica

and consequently w[as] not paralysed by its technicalities and ineptitudes[, i.e., not] blocked at every step by sterile subtleties [being] regaled with methods which neither had been, nor could be, actually used[. p. x]

Of Metapatroon wèl wordt gebruikt? Ik vrees dat Schillers verklaringen voor weerstand tegen veranderingen ... onveranderd opgaan. En ik weet verwijzingen zoals hier naar Schillers werk door overheersende, zeg maar, traditionalisten prompt beledigend worden opgevat. Maar als tòch niets helpt, beleef ik er zo zèlf nog enig plezier aan waarbij ik – ditmaal – Schiller voor zijn m.i. treffende beoordelingen graag de eer betuig die ik hem vind toekomen.

83.10

Terecht stelt de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) met zijn op 5 november 2021 verschenen rapport **Opgave AI. De nieuwe systeemtechnologie** o.a. in het daarin op pagina 5 opgenomen afschrift van de aanbiedingsbrief aan de minister-president, dat van “[d]e vijf opgaven die de WRR destilleert [...] 1) Demystificatie: het adresseren van onrealistische beelden” voorrang verdient. De WRR lijkt daarmee echter zichzelf te zijn vergeten. Exemplarisch voor de nogeens èxtra aangewakkerde verwarring acht ik de definitie die de WRR voorstelt te volgen. Want aan de High-level expert group on artificial intelligence van de Europese Commissie ontleent de WRR als definitie van kunstmatige intelligentie:

systemen die intelligent gedrag vertonen door hun omgeving te analyseren en – met enige graad van autonomie – actie te ondernemen om specifieke doelen te bereiken.[p. 44]

Ik moest meteen aan een thermostaat denken. Hoewel de WRR wat verderop op diezelfde pagina 44 nota bene ook vermeldt dat een vergelijkbare definitie tevens, inderdaad, geldt voor een “thermostaat,” sluit hij zich – uit misplaatste politieke correctheid? – op pagina 48 er toch bij aan als

begrensd genoeg om AI te onderscheiden van algoritmes en digitale technologie in het algemeen, en open genoeg om toekomstige ontwikkelingen te omvatten.[p. 48]

Het gaat meteen mis door de valse associatie met “autonomie.” Ook bedoelde “systemen” zijn middelen. Er is dus altijd iemand die ze gebruikt, klopt, vaak als medewerker van een rechtspersoon. In eerste aanleg is zo’n gebruiker verantwoordelijk voor de gevolgen door haar/zijn gebruik ervan. Die verantwoordelijkheid kan op principiële twee manieren gedeeld zijn, in de eerste plaats volgens maatschappelijk erkend gevestigde gezagsverhoudingen en ten tweede moet(en) de makers van zo’n middel op de (wan)prestaties ervan/-mee aangesproken kunnen worden. En op elk, zeg maar, verantwoordelijkheidspunt van dat makersspoor kan verantwoordelijkheid wederom als op beide manieren verdeeld worden opgevat, enzovoort. Pas helemaal aan de respectievelijk – maatschappelijk annex wettelijk bepaalde – uiteinden van zulke ketens van verantwoordelijkheidsverdeling en -ontleding kan – enigszins – redelijk sprake zijn

van ... autonomie. Hoe dan ook mag een stuk gereedschap nooit, zelfs in geen enkele "graad," autonoom verondersteld zijn, punt.
Evenals de kwalificatie autonoom is de kwalificatie intelligent nodeloos verwarrend. Dat geeft de WRR met zoveel woorden toe, want

[z]olang die complexe menselijke vaardigheden niet gespecificeerd worden, blijft onduidelijk wat AI is.[p. 43]

Ik veronderstel onderscheid tussen spier- en hersenwerk. Er zijn dienovereenkomstige hulpmiddelen. De bedoeling van wat kunstmatige intelligentie is gaan heten, is het hersenwerk van een mens te ondersteunen. Zoals een mechanische ... machine met energieverwerking van dien fysieke mensenkracht kan versterken, kan een informatie- resp. tekenverwerkende ... machine dat met zowel fysieke verwerking door vooral energieverwerking doen voor cognitieve mensenkracht. Zo beschouwd is kunstmatige intelligentie allang niets nieuws meer. De WRR wijst op kunstmatige intelligentie als een, op z'n Engels uitgedrukt, general purpose technology. Ik zie het verschil niet met 'de computer' als een general purpose machine die verschillende bijdragen aan hersenwerk kan leveren als naar gelang de programmering ervan. Zgn kunstmatige intelligentie volgens thans beschikbare verwerkingstechnologieën vergt zulke programmering. Nogmaals, in technisch opzicht allang niets bijzonders. Dergelijke flexibiliteit kenmerkt inderdaad een "systeemtechnologie," met systeem in deze aanduiding nota bene in een andere betekenis dan die van "systemen" in de AI-definitie die de WRR volgt. Gelet op de onverminderd dezelfde voorwaardelijke technologieën is "demystificatie" het meest gediend door de aanduiding artificial intelligence (Nederlands: kunstmatige intelligentie) te vermijden. Het is, eh, gewoon digitalisering. Ja, het gebruik ervan als middelen voor maatschappelijk verkeer raakt alsmaar verder verspreid. Dat moet de vraag oproepen, of de regels voor maatschappelijk verkeer nog passend zijn. Met de beoordeling door de WRR kan niemand het oneens zijn: nee. Maar de aanbevelingen die de WRR doet, werken geheel averechts vanwege de suggestie van middelautonomie die kunstmatige intelligentie als aparte categorie zou rechtvaardigen. Onzin! Daarentegen moet menselijke verantwoordelijkheid gelden als de crux van – en aldus ook redelijk praktisch regelbare – evenwichtige verhoudingen. Afgestemde verantwoordelijkheden bieden het ijkpunt voor de overige opgaven die de WRR oppert, te weten

2) Contextualisering: het creëren van goede omgeving om [digitalisering] te laten functioneren; 3) Engagement: het betrekken van maatschappelijke partijen bij de technologie; 4) Regulering: het opstellen van kaders en 5) Positionering: het strategisch nadenken over de verhouding van Nederland ten opzichte van partijen elders.[p. 5]

Ad 2 rept de WRR – nog? – over AI, maar die aanduiding heb ik in het bovenstaande citaat dus meteen maar ... verbeterd.

83.11

Als je wil demystificeren moet je met wat abusievelijk als een aparte naam bekend geraakt is, juist niet (!) iets daadwerkelijk apart associëren. Dat doet de WRR dus wèl met resp. voor kunstmatige intelligentie (lees ook: AI, als afkorting van de Engelse aanduiding artificial intelligence). De aanbevelingen van de WRR in **Opgave AI. De nieuwe systeemtechnologie**, zie **Samenvatting** (pp. 11-21) voor een overzicht, klinken meteen zowel redelijker als samenhangender door AI te

vervangen door digitalisering.

Ik meen dat het WRR-rapport mank gaat aan nòg ... iets. Er blijft iets verzwegen. Daarom had ik wat meer tijd nodig om te beseffen wat er m.i. ... niet staat, althans niet principieel erkend. Dat is dat óók – medewerkers namens – overheidsinstellingen deelnemers aan maatschappelijk verkeer zijn en dat in een rechtsstaat zo mogelijk vooral voor hen wet- en regelgeving geldt. Ofwel, de overheid moet met voorrang haarzèlf expliciet opnemen in de onderlinge verkeersverhoudingen om te – laten – komen tot evenwichtig passende ‘verkeersregels.’ Voor zover ik genoemd rapport heb bekeken, toegegeven, vanaf hoofdstuk 2 vooralsnog slechts zeer vluchtig, plaatst nu ook weer de WRR de overheid(sinstellingen) met – gebrek aan – zoveel woorden principieel juist buiten de te regelen verhoudingen om dan wellicht per geval regels voor overheidsgedrag toe te voegen. Dat zijn door hun gevalskarakter dan altijd bijzondere regels ipv algemene(re). Dat maakt het voor overige deelnemers uiteraard moeilijker om de overheid ter verantwoording te roepen resp. voor de overheid wel èrg eenvoudig aan verantwoording te blijven ontsnappen (overigens ook nog eens geholpen door een zgn landsadvocaat die de overige deelnemers aan maatschappelijk verkeer met hun belastingafdrachten feitelijk betalen). In het Nederlands is de term overheid veelbetekenend voor, inderdaad, onterechte apartheid. De overheid, in dit geval op voorspraak van de WRR, doet het voorkomen dat zijzèlf niet aan verkeers- annex omgangsregels onderhevig is, hmm, nou ja, vooruit, mocht er onverhoopt gezeur over komen, dan willen ‘ze’ eventueel eens kijken wat er specifiek valt te regelen, maar dat kan altijd even duren ...

Dat gemis aan principiële positionering tussèn andere deelnemers volgens maatschappelijk-verkeersverhoudingen viel mij op, doordat ik moest denken aan [Manifest voor informatieverkeer](#). Als beginsel luidt artikel 1, dat “[i]nformatie over de individuele (rechts)persoon [...] eigendom [is] van diezelfde (rechts)persoon.” Zelfs van de Staatscommissie Grondwet die toch publiekelijk om suggesties verzocht, kreeg ik überhaupt géén reactie op [mijn voorstel voor Grondwetsherziening](#) dat ik van het manifest afgeleid had. Na een [brief aan de minister van Justitie en minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties](#) kreeg ik een uitnodiging voor een gesprek met een BZK-ambtenaar die mij vertelde dat het voorstel geen probleem oploste. Nee, een omvattender beginsel lost inderdaad niet een ènkel probleem op, maar laat talloze voorheen als incidenteel ervaren problemen ‘eenvoudigweg’ verdwijnen.

Ik vermoed dat een beginsel dat eigendom van persoonsinformatie toekent aan de persoon in kwestie prompt onberedeneerde overheidsweerstand oproept, omdat het als aanval opgevat wordt op de overheidspositionering als het ware buiten de geregelde maatschappelijk-verkeersverhoudingen en als zodanig inbreuk doet op – de valse illusie dat ruimte nodig is voor – de willekeur om ... orde te vestigen en handhaven. Mijn indruk is, dat de WRR braaf meedoet (lees hier: medeplichtig is) aan verhulling voor feitelijke bevóórrechting van de overheid. Dat kan zijn uit onbenul, of opzettelijk. Ik vrees dat het onbenul is en daarom vrijwel hopeloos om als buitenstaander stelselmatig gemikte invloed op uit te oefenen.

Wat persoonsinformatie betreft is het op de schaal van de Europese Unie helaas niet anders. (Ook) met de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) blijft de eigendomsvraag slingeren in het nadeel van de persoon in kwestie (die daardoor praktisch immers onmachtig is). Z/hij heet “betrokkene” in AVG-termen en heeft als

zodanig slechts beginselloos bepaalde rechten. Sterk zijn die rechten dus niet, zoals van aldus kortzichtig ontstaan uitzonderingsgeval tot uitzonderingsgeval telkens maar weer blijkt (en waaraan de aanbevelingen van de WRR evenmin iets gaan veranderen, zucht, integendeel).

83.12

onderwerp: herinnering aan voorstel voor samenhangende verwerking van verschillende inkomensbestanddelen

Ik benut nogmaals, zoals alweer bijna een jaar geleden, wat ik zojuist in de krant las om je dringend(er) te herinneren aan een voorstel dat ik je stuurde meteen nadat jij mij tijdens een gesprek vroeg naar – mogelijkheden voor – standaardisatie om, zo had ik je althans begrepen, gevolgen van zgn affaires zoals met toeslagen voor kinderopvangkosten te helpen herstellen en, nog beter, ze zelfs te vermijden.

Ditmaal herken ik een helaas nog steeds geldige aanleiding in de column **Gratis geld, de vloek van een rijk land met behoeftige burgers** (in: **NRC Handelsblad**, 13 november 2021, katern **Opinie & Debat**, p. 12). Folkert Jensma waarschuwt dat

[wat] ooit [begon] met het ongecontroleerd subsidiëren [...] dreigt [...] te worden besloten [m]et een wirwar van royale compensatieregelingen die nauwelijks op een ordelijke, laat staan rechtmatige manier kunnen worden uitgevoerd.

Het lijkt mij dat Jensma zich genuanceerd uitdrukt om niet nodeloos te schofferen. Maar als jij destijds met jouw vraag bedoelde dat slechts een structurele opzet soelaas biedt, had jij uiteraard volkomen gelijk ... en, zo ja, gelijk heb jij daarmee thans volgens Jensma's realistische-als-er-niets-structureel-verandert doemscenario dus zelfs méér.

Ik heb je zo'n stelselmatig bemeten opzet geschetst. Vooruit, noem het ajb een kans voor standaardisatie.

Nu kan ik tekort zijn geschoten om je de crux te verduidelijken. Aarzel :-) in dat geval niet met je verzoek om nadere uitleg.

Of wellicht vind je het maar een stompzinnig idee. Maar verkondig ajb niet dat het bestuurlijk onhaalbaar is. Want daarmee zeg je met zoveel woorden dat voortzetting van nota bene juist onbegrijpelijke wanorde wèl bestuurlijk haalbaar is. Dat kan je niet serieus opvatten als de opdracht van Forum Standaardisatie. Jensma benadrukt terecht dat

[h]et [...] allemaal uitlegbaar, uitvoerbaar en juridisch houdbaar [moet] zijn.

Dat lukt dus niet, herstel, volgens méér van hetzelfde. Sterker nog, opnieuw volgens Jensma,

een politiek geïnspireerde haastklus, bedoeld om snel van alles af te zijn[,]

werkt geheid averechts. Daarentegen moet de opzet kwalitatief anders. Dat vergt nu eenmaal een andersoortige ... standaard. Indien verschillen onvermijdelijk, of zelfs bevorderlijk, zijn, mikken 'we' met uniformering precies verkeerd. Ik herhaal dat een maatschappelijk-verkeersstandaard stelselmatige ordening dient, dwz van samenhangende verschillen (en mijn indruk is – tja, hoe druk ik me daarover genuanceerd uit? – dat leden van Forum Standaardisatie zich daar weleens onvoldoende van bewust zijn).

Denk ajb niet dat zulk bereik onmogelijk ruim genomen is. Door kleinschaliger oriëntatie(s) raken resp. blijven 'we' immers onverminderd met uitzonderingen en affaires van dien opgescheept. Voor verschillende inkomensbestanddelen stel ik dus

coördinatie volgens tijdstip van gezamenlijke verwerking voor. Wie weet zijn er betere ideeën, maar ik ken ze niet.

Ja, volledige effectuering van zo'n stelselmatige maatregel annex standaard kost tijd, maar elk uitstel van aanvang laat het nòg langer duren. En het hoeft niet allemaal tegelijk te gebeuren (wat praktisch ook niet eens kàn). Wat telt voor optimale beheersbaarheid van geleidelijke verbeteringen, is dat de stelselmatige opzet van meet af aan wordt gevolgd. De onmisbare leidraad biedt de relevante standaard voor samenhangende verschillen.

Mijn voorstel voor een proef in samenwerking met Wigo4it acht ik praktisch gezien overigens van de baan sinds jij daar geen directeur meer bent. Ik feliciteer je graag alsnog met je benoeming tot directeur van Kennisnet.

Dus?!

ps

Je kunt mijn aandeel aan onze eerdere emailcorrespondentie over dit onderwerp ook nalezen in – aldaar uiteraard zònder vermelding van de geadresseerde(n) – [aantekeningen 73.85, 73.90, 73.92, 77.69, 77.78 en 77.98](#). Zie voorts [aantekening 82.41](#).

83.13

onderwerp: naar stelselmatige semantiek

Wanneer we willen bereiken – en dat willen we toch?! – dat een stelselmatige opvatting over semantiek verspreid raakt èn dat vooral wie allemaal betrokken zijn bij beleidsvoorbereiding tot en met uitvoering van stelselmatig passende voorzieningen (lees ook: infrastructuur) zich ernaar gaan gedragen, acht ik voorlichting onmisbaar. Want naar mijn indruk hebben de meeste mensen géén idee. Weliswaar gebruiken ze het woord semantiek, maar heeft het als nogal klakkeloze herhaling doorgaans geen verdere ... betekenis voor ze dan dat ermee kunnen meepraten en/of -schrijven. Dat is voor borrelpraat prima, zelfs voordelig als middel voor verhulling van onbenul dat gezelligheid bevordert, maar volstaat uiteraard niet voor het treffen van infrastructurele voorzieningen voor informatieverkeer.

Ter oriëntatie heb ik ouderwets allereerst een papieren bron geraadpleegd, **The New Encyclopaedia Britannica** (15e editie, 1990). In deel 10, aldaar op pagina 623, van **Micropaedia** is het lemma **semantics** opgenomen. Als betekenisleer staan daarin voor semantiek twee perspectieven opgemerkt, de ene betreft filosofie inclusief logica, de andere taalkunde.

Wat de logisch-filosofische richting betreft,

[i]n de 1920s and '30s, logicians of the positivist school tried to bring to language the same exactness and clarity found in the systems of mathematics and logic. The felt that "natural" languages [...] were imprecise and sought to elaborate a theory of semantics based on an "ideal" language free of vagueness and ambiguity.

De logica die model stond resp. normatief gold, is echter zéér beperkt. Door de valse idealisering van zgn formele logica,

[!]logicians basically relied on the notions of reference and verification to develop a theory of how words relate to the world.

Nota bene, een apart woord werd – en wordt helaas vrijwel alom nog steeds – abusievelijk verondersteld als, zeg maar, eenheid van dienovereenkomstig aparte betekenis met absolute geldigheid. De schrijver van het lemma over semantiek weet reeds beter en vermeldt als uitslag van nadere beschouwingen

[t]he failure of both reference and verifiability theories to provide a complete understanding of meaning[.]

Wat dan wèl?

[T]he meaning of a word is dependent on the use that one makes of it. Use theory [...] provides linguistic signs with a context[.]

Daarmee is weliswaar een beslissende stap aangewezen op weg naar erkenning van reële betekenissenvariëteit, hoera, maar wie slechts die ene stap zet gaat onverminderd nog mank aan de veronderstelling dat een enkel woord exemplarisch voor een teken is. De lemma-schrijver in kwestie beseft kennelijk nog niet dat een teken dat op eenduidigheid onder omstandigheden van variëteit bemeten is, dus (!) eveneens context moet omvatten.

Zowel de verwijs- als nauw eraan verwante toetstheorie zijn overigens niet volledig verkeerd. Wat niet klopt is de aanname van geldigheidsbereik. Dat bereik is onbegrensd gedacht. Maar dat moet natuurlijk telkens zijn een ... context. Ipv onbepikt is geldigheidsbereik van een teken als toetsbare verwijzing dus vaak juist zéér beperkt.

Vrijwel gelijktijdig met het verschijnen van de vijftiende editie van de **Britannica** :-)) heb ik onder de noemer van recursieve contextuele verbijzondering zo'n omvattender tekenbegrip bedacht. Daaruit volgt o.a. een andere logica. Die noem ik stelsellogica. Haha, volgens een daarmee overeenstemmend uitgebreid tekenbegrip klopt althans algemeen ... uitgedrukt nog steeds waarop de zgn positivisten destijds mikten, dwz dat uitdrukkingsvermogen strookt met logica, vice versa. Wie echter blijft denken dat het dezelfde logica is als waarvan de logisch-filosofische positivisten uitgingen – en feitelijke opvolgers zijn er nog steeds in overvloed – heeft het grondig mis.

Hoe zit het volgens de **Britannica** met de taalkundige ... betekenis van semantiek? De lemma-schrijver velt een hard oordeel:

[L]inguists have accomplished little in the area of semantics. This controversial subject has split the ranks of linguists in several camps.

Veronderstellingen variëren van

[1.] structures of language independent of the conditions of use [through 2.] insist[ing] that the communicative power of language must be acknowledged and that the meaning of sentences is a function of their use [to 3.] tak[ing] into account the psychological questions of how people attain concepts and how these relate to word meanings.

Mijn vriendelijke oordeel is, dat er iets zit in al zulke opvattingen. Want een uitgebreider tekenbegrip inclusief context ... tekent voor zo'n algemeen geldige structuur. Een enkel woord, maar ook een enkele zin, is daarom ongeschikt om als betekeniseenheid te veronderstellen. Betekenis bestaat inderdaad pas met, ontstaat door, tekengebruik. Wèl algemeen geldt m.i. dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Over "psychological questions" gesproken, er zijn aan teken-annex informatieverkeer dus telkens twee (!) betekenissen verbonden, allereerst waartoe de verzoeker met het teken zoals z/hij het voortbrengt de geadresseerde wil bewegen en vervolgens wat de geadresseerde als teken opvat en welke gevolgen z/hij er op haar/beurt gedragsmatig aan verbindt.

Nee, ik zie redelijkerwijs géén verschil tussen een logisch-filosofische en een taalkundige duiding van semantiek. Principiële erkenning van gebruiksbetekeningen

over en weer maakt zelfs de aanduiding als semantiek verwarrend. Het is ... logischer om dat pragmatiek te noemen. Het opleggen van ander woordgebruik is echter tot mislukken gedoemd. Vooruit, semantiek dus, maar stelselmatig opbouwend bruikbaar is daarvan dus slechts een, eh, uitgesproken pragmatisch begrip.

Aan het semantieklemma in de **Britannica** ontleen ik enkele aanwijzingen ter verklaring van vergaand onbewust hardnekkig vasthouden aan ònstelselmatige opvattingen van semantiek. De kritiek op de beperkingen van de destijds door zgn positivisten abusievelijk geïdealiseerde logica en de daarmee gepaard gaande misvatting van semantiek àls geregeld door zulke logica is de meeste mensen totaal onbekend. Dat is voor dagelijks taalgebruik ook helemaal niet hinderlijk, doorgaans zelfs integendeel. Maar zulk gebrekkig inzicht wreekt zich prompt, zodra zowel opdrachtgevers als -nemers van stelselmatige digitaliseringsopgaven er géén idee van hebben. Lees voor stelselmatig een bereik dat twee of méér contexten bestrijkt. Tja, dat betreft zowat àlles, en zeker sinds digitale technologieën vrijwel alom beschikbaar zijn voor informatieverkeer.

Desondanks blijft de simplistische verwijslogica resp. -semantiek toonaangevend. Opdrachtgevers zijn blijkbaar onmiddellijk geïmponeerd door wat hun onrechte als noodzakelijkerwijs logisch wordt voorgeschoteld en beseffen niet hoezeer beperkt de reikwijdte ervan is voor uitdrukking van betekenissen. Tegelijk zijn ict-ers als opdrachtnemers, vaak nog zelfs oprecht, maar daardoor uiteraard niet minder onbenullig en misleidend, ervan overtuigd dat die traditionele formele logica – àls ze er overigens al iets van weten – voor digitalisering de enig mogelijke is en daarom in één moeite door ònlosmakelijk voor semantiek **moet** worden gevolgd. Zo houden opdrachtgevers en -nemers elkaar gegijzeld door respectievelijk wanbegrip, ontbrekend kritisch vermogen, gemis aan nieuwsgierigheid enzovoort. Zolang opdrachtgevers niet beter weten, legt dat opdrachtnemers overigens bepaald geen windeieren; de ene mislukking bezorgt ze meerwerk met de volgende mislukking als gevolg, enzovoort. Daarvan blijven de beoogde gebruikers van digitale verkeersvoorzieningen de dupe.

Het is natuurlijk niet zo dat een stelselmatige opvatting van semantiek een garantie biedt voor succes. Daar is méér voor nodig. Maar het is wèl zo, dat het ontbreken van zo'n stelselmatige opvatting garant staat voor mislukking van stelselmatige opgaven. En intussen zijn nagenoeg àlle opgaven waaraan digitalisering te pas komt stelselmatig.

Voor m.i. steekhoudende kritiek op dictatoriale vernauwing van semantiek door traditionele formele logica daarvoor als norm te volgen verwijs :-) ik zelfs graag naar werk van Ferdinand C.S. Schiller (1864-1937). Huh?! Wat heeft dat nu voor zin? Kijk maar. Schiller was o.a. langdurig hoogleraar aan de universiteit van Oxford en bekleedde allerlei nevenfuncties met eveneens maatschappelijk aanzien. Hij was pleitbezorger van zgn humanistisch pragmatisme, wat hem o.a. tot grondige kritiek bracht zoals gepubliceerd in **Formal Logic, A Scientific and Social Problem** (MacMillan, 1912). Nog ouderwetser, soms? Integendeel, Schiller was daarmee ook de meeste mensen in ònze tijd vooruit. Om de strekking van zijn beoordeling door te geven acht ik enkele tekstpassages uit zijn eerste hoofdstuk voldoende. Zo stelt hij meteen, dat

[the] perpetual danger [of Formal Logic is] to fail to deal with anything more than words[. p. 1]

De kortzichtige koppeling van een woord aan een enkele, aldus algemeen geldig geachte, betekenis is het gevolg van een als uitvlucht gekozen (!) beperking, over context gesproken, :-)

deal[ing] only with **formal** and not with **material** truth[. p. 3]

Wat dat ... betekent? Dat formele logica géén boodschap heeft aan betekenissen, laat staan aan de onmiskenbaar ervaren variëteit ervan. Daarmee behoort zulke ... logica prompt af te vallen als richtlijn voor stelselmatige betekenissenordening. Dat is echter nog steeds niet gebeurt, mede omdat de doorwerking ervan als het ware ondergronds doorgaat, met voor wie het inmiddels wel begrijpt als voorspelbaar gevolg dat de noodzakelijke stelselmatigheid in de opzet maar blijft ontbreken. Schiller merkt op, dat

[b]y thus abstracting from the meaning of assertions **as made**, [the logician] abstract[s] from real meaning altogether[, ... necessarily blind[ing] himself to the facts that the same meaning can be conveyed in many different forms and that the same form can be utilized for conveying many different meanings.[p. 5]

Voilà, reële variëteit. De enige manier om een, formeel uitgedrukt, :-) nodige en voldoende voorwaarde voor eenduidige betekenis(bepaling) te vestigen is om een uitdrukking of, algemener gezegd, een teken uitgebreider op te vatten. Dat betreft de aanname om context te rekenen tot onlosmakelijk onderdeel van een teken. Logisch, nietwaar?! Schiller heeft die consequente oplossing nog niet voor ogen. Zeg maar dat hij met zijn kritiek cruciale voorbereidingen treft. Hij waarschuwt dat onder de noemer van formele logica,

[t]he result is a complete divorce between the form and the meaning, by which the form [i]s reduced to verballity.[p. 5]

De kwalificatie als scheiding is echter overdreven. Volgens zulke logica dient het aparte woord als eenheidsvorm. Uit de veronderstelling dat die logica algemeen geldig is, volgt dan als conclusie dat zo'n woord altijd en overal dezelfde betekenis heeft. En dat is inderdaad onzin. De aanhoudende populariteit ervan laat zich volgens mij zelfs beter als wisselwerking begrijpen; omgekeerd voedt "verballity" in de zin van een apart woord als absoluut geldige "reference" reductionistische logica. Schiller is duidelijk:

[U]ltimately [...] the question involved [i]s bound to be that of expressing a particular meaning, and that therefore the form employed ha[s] to be relative to a particular purpose. Hence it [i]s always necessary to analyse the 'matter' in order to discover the real (as opposed to the verbal) form.[pp. 5-6]

Wat Schiller evenmin problematiseert, laat staan dat hij meteen een oplossing ervoor oppert, is de verwevenheid van wat hij vormen noemt. Ik noem ze tekens en Metapatroon is een methode om met open bereik (lees ook: op reële stelselschaal) verschillende tekens inclusief contexten met/voor dienovereenkomstig verschillende betekenissen samenhangend in één model op te nemen. Daarmee, zo geef ik mijzelf maar een pluim, :-) is het alsof Schiller gehoor kreeg:

The proper inference [...] is not that we should acquiesce in its impotence, [i.e., of such Formal Logic with its concomitant Semantics,] but that we should earnestly cast about for a further discipline, which, whether decorated with the traditional title of Logic [or Semantics, for that matter,] or not, will consent to consider the problem of

real [meaning]. We need, in short, a second Logic[, with a Semantics to suit,] which will be applicable to life[. ...] It must be possible [...] to formulate a theory of what is actually practised. [...] Once it is constructed, it must supersede [both] Formal Logic [and Semantics] and condemn [them] to unutterable triviality.[p. 8]

Zo eenvoudig is dat dus niet. :-) Ik meen dat beantwoordend aan Schillers kritiek weliswaar “a further discipline” beschikbaar gekomen is, maar met aandacht ervoor door leden van de doelgroep wil het maar niet vlotten. De moeilijkheid van een zgn paradigmawissel doet echter aan de redelijkheid van Schillers kritiek en het belang van zijn oproep niets af. Betekenis is verloren

[when] delimit[ing] the field of Logic [by] disentangl[ing] the nature of [...] assertion from various psychological processes with which it is bound up in its actual occurrence[. p. 8]

Dergelijke samenhang illustreer ik met – het schema van – de semiotische enneade. Wat ik samenvat met de stelling dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, geeft Schiller eveneens reeds met zoveel woorden aan:

In actual fact [...] assertion grows up in the jungle of wishes, desires, emotions, questions, commands, imaginations, hopes and fears, which constitutes the psychic life of every living person. In real life [...] assertion is intimately bound up with this context[. p. 9]

Met context als onderdeel van een teken toont de enneade, van context noodzakelijkerwijs in-samenhang-verschillend, motief voor wat Schiller zoal oppert als aspecten van “psychic life” Vergeleken met wat volgens Schiller allemaal relevant voor betekenis is, ontkent traditionele formele logica betekenisvariëteit door strikte “verbality.” Dat levert een dogmatische semantiek op:

[T]he attempt thus to abstract [...] assertion from its natural context inevitably breaks down[. p. 9 for] the original meaning of the assertion [is] wholly transformed or destroyed when it is violently severed from its context.[p. 10]

Dus,

unless [the context is also] adequately known, no one can tell what is the [...] meaning [an assertion] actually intends when it is made. Sever it from the sources of its meaning in the personality of its assessor, and every guarantee that it means what it meant **in situ** [...] disappears.[p. 10] Therefore, [such] abstraction [...] must be abandoned. [...] A] revision of its initial abstractions is the proper policy for Logic to pursue[. p. 11]

Aan Schillers eisen voldoet subjectief situationisme als theorie, met Metapatroon beschikbaar als stelselmatig bemeten modelleermethode volgens het beginsel van recursieve contextuele verbijzondering.

Vooruit, maar wat moet een overheid ermee? Is het niet juist de overheidsopgave om betekenissen enkelvoudig vast te bepalen?

Ja en nee.

Met eenduidige betekenissen verzorgt de overheid houvast, dus, ja, voor deelnemers aan maatschappelijk verkeer voor onderlinge afstemming van hun (verkeers)gedragingen. Zo betekent rood: stoppen. Het bereik van die betekenis is echter beperkt tot de zgn openbare weg. Noem dat ook maar een situatie. In andere situaties, dus, nee, kan een teken met de kleur rood een andere betekenis en bijgevolg afgestemde gedraging – moeten – oproepen.

Het bereik van overheidsbemoeienis door betekenisbepalingen is ruimer, veel en

veel ruimer, dan een enkele situatie. Voor betekenissen moet 'alleen' al voor overheidsbemoeienis dus rekening gehouden zijn, en dat wordt er uiteraard ook, met verschillende ... situaties. Context als onlosmakelijk onderdeel van een teken kan dan worden beschouwd als niets anders dan een passende situatie-beschrijving. Er bestaat nog een reden waarom ook en vooral de overheid variëteit serieus moet nemen. Waarom komen er regels inclusief betekenisbepalingen voor een, zeg maar, maatschappelijk-verkeerssituatie? Dat gebeurt natuurlijk niet omdat mensen in hun omgang allemaal volkomen 'gelukkig' zijn met elkaars gedragingen. De behoefte aan sturing komt voort uit wat volgens de fictie van het algemeen belang als ongewenste afwijkingen – gaan – gelden. Met slechts vastgestelde omgangs- annex verkeersregels zijn overtredingen ervan niet uitgesloten. Vandaar de noodzaak van bijbehorend toezicht en handhaving. Over variëteit gesproken, de beheersing ervan vergt van de stuurmiddelen een variëteit die strookt met de variëteit van wat ermee valt te sturen. Die noodzakelijke verhouding heeft W.R. Ashby uitgedrukt als Wet van passende variëteit (Engels: Law of Requisite Variety).

In een rechtsstaat dient de rechtsprekende macht als extra waarborg voor erkenning enz. van reële variëteit. De rechter spreekt vonnis naar omstandigheden (lees: als door haar/hem werkelijk beoordeelde situatie). Hieruit volgt inderdaad dat het voor zgn rechtzoekenden ... extra averechts uitpakt, indien digitalisering van rechtspraak gebeurt volgens naïeve logica met bijbehorend beperkte opvatting over semantiek.

Allang achterhaalde logisch-filosofische ideeën over semantiek worden voor digitaliseringsopgaven nog steeds – vergaand onbewust, maar daardoor nog weer moeilijker om te veranderen – als maatgevend gevolgd. Maar waarom is er vanuit taalkunde geen gunstige invloed doorgedrongen? Dat komt, omdat aldaar niets gunstigs is te halen, integendeel. Afgaande op het lemma **Semantics** in **The Linguistics Encyclopedia** (Routledge, 1991, pp. 389-398) dat samensteller Kirsten Malmkjaer zelf schreef, blijft ook ditmaal het onderwerp beperkt, te weten tot

linguistic meaning[. p. 389]

Maar wat ... betekent taalkundig dan? Volgens Malmkjaer zijn

[l]inguists (and philosophers of language) [...] interested only in non-natural meaning[, i.e.,] meaning [established] purely by convention among humans[. pp. 389-390]

Daarvan kunnen we evenmin, zelfs nog minder, iets verwachten. Die beperking komt immers noodlottig neer op de onbegrensde verwijstheorie:

[A]lthough it is possible to concentrate on the relations on words alone, such a study is ultimately reliant on assumptions between words and what they refer to[. p. 390]

Nog even vermeldt Malmkjaer, dat

[s]emanticists [...] wish to break out of the definition circularity,[p. 390]

maar stelt prompt onbekommerd:

Let us begin by seeing how far it is possible to get in semantics by concentrating on relationships between words.[p. 390]

En zo houdt – ook – de taalkunde zich gevangen in de positivistische logica van weleer, zoals blijkt uit o.a. de gehele verdere tekst van genoemd lemma. En ook daarop is Schillers kritiek dus weer volledig van toepassing.

Tja, wat is wijsheid? Ik kan wel vinden, dat gevestigde vakdisciplines zoals filosofische logica en taalkunde dringend aan een paradigmawissel toe zijn. Het is echter volslagen kansloos om daarop zelfs maar de minste invloed uit te oefenen. Dat zie ik zelfs principieel anders met informatieverkeer, en tegenwoordig dan inclusief voorzieningen voor digitale facilitering ervan met maatschappelijk bereik. Hoewel de taak van Forum Standaardisatie – wat mij betreft helaas, want overhaast kortzichtig – beperkter geldt als

adviseren over interoperabiliteit en veilige en betrouwbare elektronische uitwisseling en (her)gebruik van gegevens tussen overheidsorganisaties en bedrijven, tussen overheidsorganisaties en burgers en tussen overheidsorganisaties onderling[, aanhef van artikel 1, in: **Besluit van de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 9 maart 2018, nr. 2018-000021715, houdende verlenging van de instelling van het Forum Standaardisatie]**

is de ene (!) stelselmatige aanpak daarvoor uiteraard allang dwingend noodzakelijk. Vooruit, als het om vakdisciplines gaat, dat is in elk geval een informatiekundige opgave. Als zodanig, informatiekundig, dus, blijkt die stelselmatige opgave een eigen karakter te hebben. Hij is sui generis, zoals het voornaam heet. Ik acht het daarom gerechtvaardigd om aldus informatiekundig te verklaren, ach, waarom niet diplomatiek uitgedrukt, dat overgeleverde methoden en technieken uit zowel filosofische logica als taalkunde niet ongewijzigd bruikbaar zijn. Er moet vanaf de grondslagen iets bij voor beheerste ordening van ook nogeens veranderlijke betekenissenvariëteit die voor – informatieverkeer op – reële stelselschaal kenmerkend is. Praktisch werkt daarvoor recursieve (lees ook: structureel herhaalde) contextuele verbijzondering als beginsel.

Wie een beter idee heeft, moet het vooral zeggen. Het valt volgens mij echter onmogelijk vol te houden dat de informatiekundig tot dusver gevolgde aanpak inclusief informatiekundige methoden & technieken voldoet voor een stelselmatig adequate opzet van digitale infrastructuur voor informatieverkeer. Sterker nog, aan door-en-door stelselmatig bemeten informatiekundige aanpak ontbreekt het nog steeds vergaand. Er blijven maar fragmentarisch zgn ict-ers aan de slag gaan. Dat schiet stelselmatig niet op, blijft weggegooid geld en laat burgers verstoken blijven van werkelijke infrastructuur voor maatschappelijk informatieverkeer. Oh ja, dan heb ik hier nog niet eens de noodzaak toegelicht van een maatschappelijke passende autorisatievoorziening als onlosmakelijk onderdeel van zulke infrastructuur.

Dus?!

Of allereerst dit verkenningverslag grondig herlezen? Lever ajb commentaar, stel vragen, verspreid het ook verder, enzovoort.

83.14

In een kringloopwinkel stond een nogal verweerd exemplaar, vol met markeringen, van **The Management Control Function** (The Harvard Business School Press, 1988) van Robert N. Anthony. Toen ik ruwweg doorbladerde kwam een afbeelding bekend voor. Langzamer bladerde ik terug en, ja, op pagina 8 staat een eenvoudige schets van wat er iets meer dan tien jaren eerder aan de TH Delft bij studenten bestuurlijke informatievoorziening als besturingsparadigma van De Leeuw ingehamerd werd. Daarvoor onderscheidden hoogleraar B.K. Brussaard en zijn medewerker J.R. van Rees informatiesysteem als apart element en plaatsten dat als het ware tussen zgn bestuurd systeem en besturend orgaan. In het eerste deel van

een reeks van drie afstudeerverslagen toon ik enkele varianten, zie [Een verhaal over informatie](#) (1977).

Wat tegenwoordig aan o.a. dat verslag moet opvallen, is het achteloze gebruik van literatuur. Toegegeven, noem het ook maar verònachtzaming. Tja, de hogeschool was géén universiteit, met alle vóórdelen van het bevorderen van allereerst zèlf maar eens goed nadenken van dien. Maar dat kan tevens nadelen hebben. Nee, ik kwam destijds kennelijk niet op het idee om vooral na te gaan wat A.C.J. de Leeuw onder het aan hem toegeschreven besturingsparadigma verstond. Omdat de vraag bij mij opkwam waar Anthony het idee van zijn weergave vandaan had (want daarvoor ontbreken in zijn boek aanwijzingen), heb ik nù De Leeuws boek **Systeemleer en organisatiekunde** (H.E. Stenfert Kroese, 1974) er als zijn “onderzoek naar mogelijke bijdragen van de systeemleer tot een integrale organisatiekunde” wel bijgehaald. Daarin draagt § 7.2 de titel **Besturingsparadigma** (pp. 170-193). Hmm, duidelijk over eventuele bronnen blijkt De Leeuw evenmin. En voor een praktische oriëntatie was het wellicht toch nuttig niet afgeleid te worden door De Leeuws opvatting van

[h]et besturingsparadigma [...] als een klasse abstrakte systemen, elk bestaande uit een te besturen systeem, een omgeving en een besturend orgaan. Zij zijn volgens nader te expliciteren criteria, rationeel op elkaar betrokken. Daarbij geldt de these dat deze klasse abstrakte systemen voor elk interessant verschijnsel een systeem bevat dat als model van dat verschijnsel kan dienen.[p. 171]

De Leeuw voegt er de opmerking aan toe,

dat dit besturingsparadigma in volle ontwikkeling is. Een afgeronde presentatie is nog niet mogelijk. Daarom kan in het bestek van deze studie niet meer worden gedaan dan het belichten van een aantal aspecten om aan het paradigma meer reliëf te geven.[p. 171]

Ik stel mij zo voor, dat Brussaard resp. Van Rees die verkenning niet relevant achtte voor – de ontwikkeling van wat toen heette – bestuurlijke informatievoorziening als vakdiscipline. Maar omdat voor wat als – nogal – nieuw wordt voorgesteld extra moeilijk erkenning valt te verkrijgen, helpt verwijzing naar wat-al-erkend-is. Wat als besturingsparadigma in de Delftse bestuurlijke informatievoorziening werd opgenomen, bleef daarom – zo vermoed ik thans – beperkt tot een stilerende van De Leeuws overzichtsschema met zijn figuur 7.4 in **Systeemleer en organisatiekunde**. Later heeft De Leeuw overigens ook zichzelf vergelijkbaar beperkt. Dat maak ik op uit § 2.2.4, **Besturingstheorie**, in **Organisaties: Management, analyse, ontwerp en verandering; een systeemvisie** (Van Gorcum, 1986, oorspronkelijk 1984). Volgens De Leeuw betreft

besturing [...] enigerlei **vorm van gerichte beïnvloeding**[. p. 108]

Over gerichte beïnvloeding gesproken, ik meen als, vooruit, informatiekundige hoofdwet dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Dus ook tekengebruik (lees ook: deelname aan informatieverkeer)

[kan] men als besturing [...] opvatten[. p. 108]

Toepasselijk op tekengebruik vind ik inderdaad wat De Leeuw als zoal kenmerkend voor besturing opsomt:

Besturing hoeft niet te slagen. [...] De doelen hoeven niet compleet en expliciet te zijn. [...] De doelen behoeven niet konstant te zijn. [...] Besturen omvat verandering van structuren en doelen. [...] Niet besturen is ook besturen. [...] Ook het tegengaan

van verandering is besturing. [...] Pas op voor verwarring tussen bestuurder en besturen.[pp. 108-109]

De figuur op p. 110 van **Organisaties: Management, analyse, ontwerp en verandering** is dan weer vrijwel volledig gelijk aan figuur 4.1 in **Systeem in probleem** (H.E. Stenfert Kroese, 1978) van N.J.T.A. Kramer die o.a. voor het besturingsparadigma verwijst naar **Systeemleer en organisatiekunde** van – zijn promotor – De Leeuw.

Ik kan mij niet voorstellen dat Anthony zijn figuur kende uit zulke Nederlands(talige) bron(nen). Ik heb ook nog gekeken in zijn eerdere boek **Planning and Control Systems, A Framework for Analysis** (Graduate School of Business Administration, Harvard University, 1965). In de **Preface** van **The Management Control Function** vermeldt Anthony, dat

[t]he present book is partly a revision of the earlier one and partly a discussion of topics not contained in it.[p. vii]

Aan dat eerdere boek ontbreekt nog zo'n figuur. Ik was overigens vergeten er een exemplaar van te bezitten. Volgens mij heb ik het op aanraden van Van Rees als studiebegeleider aangeschaft en destijds zelfs grondig gelezen afgaande op mijn markeringen (een manier van aandacht schenken waarvan ik dacht dat die hielp, maar kort erna opgegeven heb; boeken blijven er ook mooier van). Ik heb er – dus – niets van onthouden. Ik begrijp :-) nu wederom dat met de aanduiding “framework” onderscheid voorstelt tussen – wat hij oorspronkelijk noemt – “strategic planning,” “management control” en “operational control.” Wat heeft hij qua “framework” in zijn boek van drieëntwintig jaar later gewijzigd? Volgens hetzelfde onderscheid heeft hij de aanduiding “operational control” vervangen door “task control.” Dergelijk onderscheid lijkt relevant voor een vakdiscipline die zich volgens naar anglosaksisch voorbeeld van management information systems als bestuurlijke informatievoorziening positioneert. Maar Van Rees had volkomen gelijk door informatiekunde als ‘vakterm’ te propageren en/want daarvoor is dergelijk onderscheid irrelevant.

Ik herhaal dat van het één het ander kan komen, enzovoort.

83.15

Ik heb in **NRC Handelsblad** (17 november 2021, p. 17) Dinah [Marijanan]s ingezonden brief **Molukkers zijn niet Indisch** gelezen. Haar kritiek is voor iemand zoals de demissionaire staatssecretaris wellicht begrijpelijker, zucht, voor zover politici e.d. een andere opvatting nog tot zich kunnen laten doordringen, door te stellen dat de Duitse regering wel oppast om in Duitsland woonachtige nakomelingen van o.a. Grieken, Noren en Russen, Tunesiërs, oh ja, en Nederlanders als één en dezelfde gemeenschap te erkennen omdat Griekenland enzovoort al dan niet gedeeltelijk eerder gelijktijdig door Duitsland bezet geweest zijn. In dat geval zou iedereen immers terecht kunnen oordelen dat leden van zo'n regering nog steeds niets van de geschiedenis(sen) geleerd hebben, of die lessen onbenullig weer vergeten zijn; op die manier blijft het perspectief wel beschouwd strikt Duits met bijgevolg onderdrukking van de Griekse enzovoort perspectieven en vervolgens Grieks-Duitse enzovoort perspectieven.

Dinah wijst er terecht op, althans, zo begrijp ik haar brief, dat de Nederlandse regering “een extra impuls” wil ‘verkopen’ als ondersteuning, want “erkenning,” ach, wàt wil je in vredesnaam (!) nog meer, nou dan, houdt dus eindelijk eens op met

zeuren, maar dat voor daadwerkelijke gemeenschappen zoals in Nederland thans m.i. overigens niet alleen voor de Molukse geldt, zelfs, zoals een Engelse uitdrukking treffend uitdrukt, adding insult to injury gaande is. Ik vrees overigens dat het onder de noemer van “Indische Gemeenschap” niet alleen maar onbenul is. Het doel is stellig – vooral? – om zo weinig mogelijk geld uit te geven. Zo ja, dat maakt zulke “erkenning” opzettelijk schijnheilig.

83.16

Onder de noemer van semiotiek wordt eerbied voor – het werk van – Charles S. Peirce (1839-1914) overdreven, alsof alles navolging verdient dat hij onder die noemer oppert. Nota bene, volgens mij heeft hij wel degelijk iets bedacht waarvan de ... betekenis moeilijk valt te overschatten. Ik bedoel de veronderstelling van teken als onlosmakelijk bemiddelend element tussen – zoals hij ze noemt – object en interpretant. Vooral aan zijn suggestie van triadische semiosis heb ik op mijn beurt een uitgebreidere veronderstelling ontleend; voor een [enneade](#) vormt het drietal elementen ‘van’ Peirce evenzovele dimensies/momenten met elk drie elementen. Tja, zodra de enneade als grondslag telt, volgt wat mij betreft daaruit dat Peirce’s overige principieel bedoelde begripsbetekenissen onbruikbaar zijn. Maar kritiek op Peirce’s is in academische kring – nog? – niet welkom, en daarbuiten heeft vrijwel niemand enig ... idee waarover het erbinnen gaat.

Tekenend :-) voor wat ik voor academische verstarring houd, vind ik de bundel **Teken en betekenis** (Aramith, 1997). Samenstellers J.C.A. van der Lubbe en A.J.A. van Zoest hebben zelf een inleidend hoofdstuk geschreven, **Teken en betekenis: het semiotisch instrumentarium** (pp. 9-25). Ook zij volgen Peirce klakkeloos naar logica. Van o.a. evolutionaire psychologie willen ook zij kennelijk niets weten. Ook zij menen dat mensen tekens uitwisselen, opdat de andere mens dezelfde betekenis opdoet als de ene reeds heeft. Mee eens,

het enige dat wij mensen met elkaar kunnen uitwisselen zijn tekens; daarmee moeten we het doen. Interpretanten kunnen we niet overdragen[. p. 17]

Wat ik echter als ernstige vergissing beschouw, want één die semiotiek, informatiekunde enzovoort hopeloos op een dwaalspoor leidt, is de aanname dat het

overdragen [van] interpretanten [...] eigenlijk wel hetgene is wat we zouden willen; ik wil dat jij precies hetzelfde voelt, denkt, ervaart, als ik.[p. 17]

Dat is onzin. Inderdaad, omgekeerd is zulke vóóronderstelde gelijkheid een onmisbare voorwaarde voor het soort logica om feitelijk exclusief op over te schakelen. Daar hebben ‘we’ dus niets aan, integendeel, want dergelijke logica blijft steriel door ontkenning van variëteit (!) van betekenissen.

Mijn opvatting van taal resp. tekengebruik kan ik zelfs zeer kort aangeven: elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. Nee, niet alleen mensen doen verzoeken. Een aanschouwelijke les semiotiek (lees ook: tekenleer, informatiekunde) biedt bijvoorbeeld het Britse televisieprogramma **One man and his dog**. Ik laat discriminatie met zo’n titel in het midden. Wie kijkt moet gefascineerd raken, ... ziet tekenuitwisseling met gedragsaanpassingen als gevolg tussen een mens, een hond en meerdere schapen. Al dan niet via de hond doet elk schaap ‘natuurlijk’ niet dezelfde betekenis op die de herder(in) koestert. Zelf wil de herder(in) niet de schaapskooi in, maar probeert met de onmisbare hulp van de hond wèl de schapen zo ver te krijgen. Ofwel, omdat 1. gedrag uniek is voor de momentane samenloop van een subject met wat dat subject als situatie ervaart en 2. betekenis ter

gedragsbepaling dient, is de aanname van een gedeelde betekenis verkeerd. Over logica gesproken, wat daarvan allemaal wordt afgeleid, klopt dus evenmin. Een voorwaarde die afziet van erkenning van betekenisverschillen voorziet in schijnlogica. Wat telt, zijn betekenis- annex gedragsverschillen ipv dat

[w]e [...] dan maar [hopen] dat de interpretant die wij in gedachten hebben en die we over willen brengen, bij de ander precies zo wordt gegenereerd.[p. 17]

Nogmaals, onzin. Helemaal ontbreekt besef van variëteit overigens niet bij Van der Lubbe en Van Zoest. Zo vermelden zij, dat

[h]et spreekt voor zich dat in het semiotisch proces context en situatie een zeer belangrijke rol spelen.[p. 16]

Dat blijkt echter een terloopse opmerking. Evenals Aristoteles toont Peirce weliswaar besef van de noodzaak van onderscheid naar – zoals hij dat noemt – grond, maar gaat er voor zijn overige categorisering(en) volledig aan voorbij. Of heb ik soms iets gemist? Waarom en hoe ik Peirce's grondbegrip als aanleiding nam om zijn triade tot een enneade uit te breiden, staat toegelicht in hoofdstukken 2 en 4 van [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#).

83.17

Michael Lewis werpt met **The Fifth Risk** (W.W. Norton, 2018) een vraag op die helaas niet retorisch is. Aan de binnenzijde van de stofomslag staat bovenaan:

What are the consequences if the people given control over our government have no idea how it works?

Ook voor Lewis vormt de verkiezing van Donald Trump tot president van de Verenigde Staten de aanleiding voor zijn waarschuwing. Want sterker nog, zelfs lang na afloop van de Obama-regering was er voor vele onderdelen van de regering géén personele bezetting. Dat gemis trad op ondanks inmiddels wettelijke verplichting dat kandidaten tot en met dat grote aantal, zeg maar, politieke federale functies op verkiezing resp. benoeming tot president voorbereid moeten zijn. Her en der vooralsnog wél opduikende functionarissen hadden vaak geen idee, zij het dat zij als beloning voor – financiële – steun aan de Trump-campagne prompt overheidsbemoeienis willen beknotten die zij strijdig achten met hun zakelijke belangen. Gevolgen?

De verleiding is groot om verontwaardiging over misstanden elders te benutten om eigen bestuurlijke tekortkomingen te verhullen. Lewis' waarschuwing verdient nota bene veel en veel ruimere aandacht:

[W]ilful ignorance plays a role. If your ambition is to maximize short-term gain without regard to the long-term cost, you are better off not knowing the cost. If you want to preserve your personal immunity to the hard problems, it's better never to understand those problems. There is an upside to ignorance, and a downside to knowledge.[p. 77]

Om dat vol te houden vergt uiteraard verhoudingen met macht verbonden aan de eigen positie. Dus, beheersing van

the social forces behind it, is powered by a perverse desire – to remain ignorant.[p. 80]

De uitdrukking bij uitstek van het zelfvoldane onbenul met minachting van kennisoproepen van dien is ... zwijgen. Wie meent nòg niet onder een – andere –

reactie dan volslagen veronachtzaming uit te kunnen, doet haar af met een [fopvatting](#).

83.18

Jammer, ja, je afzegbericht heb ik ontvangen, ondanks die – nodeloze :-)- drukte, sterkte ermee, hopelijk alsnog tot spoedig ziens.

83.19

Jij hebt kennelijk een werkzame impuls gestuurd. :-) Toegegeven wat mij betreft onverwacht, zijn reactie [op mijn kritische tekst over semantiek, zie **aantekening 83.13** voor afschrift,] vind ik inhoudelijk prima. Veranderkundig is hij m.i. echter nodeloos voorzichtig. Zoals hij dat voorstelt, gebeurt er natuurlijk nooit iets.

83.20

Mijn tekenbegrip is pragmatisch. Ofwel, tekengebruik draait om gedrag, herstel, om gedragsafstemming: elk teken is een verzoek om inschikkelijkheid. En omdat de verzoeker mikt op situationeel passend gedrag door 'haar/zijn' geadresseerde, ik stel dat hier netzo kortweg, maakt context als middel voor zulke situationele verbijzondering onlosmakelijk onderdeel uit van een teken (dat aldus contextueel verbijzonderd is).

Ik had **The Linguistics Encyclopedia** (samensteller Kirsten Malmkjaer, Routledge, 1991) toch nog op mijn werktafel liggen. Dat exemplaar heb ik maar eens van voor naar achter doorgebladerd, kijkend of ik vlotweg ergens – aspecten van – een vergelijkbaar tekenbegrip kon (h)erkennen.

Vrijwel meteen met het lemma **Behaviourist linguistics**, een bijdrage van Malmkjaer, is het raak, aanvankelijk althans. Verwijzend naar werk van Leonard Bloomfield vermeldt Malmkjaer, dat

[l]anguage, according to Bloomfield, is a type of substitute for action.

Vervolgens citeert zij Bloomfield:

Language enables one person to make a reaction (R) when another person has the stimulus (S).

Inderdaad, mee eens, zeg maar dat de ene persoon het gedrag om iets te bereiken niet zelf uitvoert, maar vervangt door tekengedrag, dwz het opstellen en richten van een teken tot een andere persoon om nota bene die ander te bewegen tot gedrag dat het beoogde iets voor de ene persoon oplevert. Mijn idee is overigens dat mensen niet de enige ... personen zijn die zich 'zodoende' van tekens bedienen. Ik geef daarom voorkeur aan de algemenere aanduiding: subject. En gedrag beschouw ik principieel als resultaat van telkens samenloop van subject en situatie. Voilà, subjectief situationisme. Wat Charles S. Peirce triadisch als semiosis voorstelt, stel ik bijgevolg uitgebreider voor als enneadisch.

Tja, waarom zou dat andere subject zichzelf lenen voor wat het ene subject haar/hem kennelijk wil laten doen? Volgens Malmkjaer beseft Bloomfield terdege dat

[t]he speech event has the meaning it has in virtue of its connection with the practical events with which it is connected.

Helaas schrikt Bloomfield terug voor zijn inzicht. Hij kiest voor beperking. Dat lijkt op z'n academisch zelfs optimaal, maar leidt onderzoek enzovoort natuurlijk onmiddellijk – en onherstelbaar – op een dwaalspoor wat relevantie aangaat. Het is alsof iemand een klok hoort luiden en oordopjes in doet ipv naar de klepel te zoeken.

Van Malmkjaers summiere weergave krijg ik de indruk dat Bloomfield niet beseft dat gedragsafstemming juist het maken (!) van verschil tussen van betekenissen ... betekent. Als verzoek acht ik dat verschil prompt duidelijk. Voor het ene subject is het teken dat z/hij voort- resp. overbrengt een verzoek áán een ander subject om aan te voldoen, terwijl wat het andere subject ervaart als – dat – teken een verzoek is vàn het ene subject. Inderdaad, het maakt nogal een verschil om een verzoek te doen òf geacht te worden eraan te voldoen. Dat valt onmogelijk volledig te begrijpen, verklaren, enzovoort. De respectievelijke motieven zijn àls motieven immers niet voor begrip, eh, beschikbaar; daar zit dus altijd en overal een teken ... tussen. Maar voor redelijk pràktisch inzicht in afstemming is volledig begrip over en weer ook niet nodig. Wat helpt, is – het idee van – situationele gedragsverbijzondering. Daaraan ligt op z'n enneadisch motivationele begripsverbijzondering ten grondslag (en ter bemiddeling uitgedrukt volgens contextuele intextverbijzondering). Wat telt, is nodige en voldoende verbijzondering. Een subject 'leert' van eerdere aandelen in gedragsafstemming met wie z/hij voor welke situaties van welke verbijzondering op voorhand dènt te kunnen uitgaan. Dàt hoeft z/hij dan niet – meer – expliciet in een momentaan later teken op te nemen. Dat gaat inderdaad vaak mis. De allereerste opgave is dan om te beseffen dat falende afstemming weleens aan tekortschietende (teken)verbijzondering kan liggen, waarna het helpt om het teken van uitgebreidere verbijzondering te voorzien (die daardoor dankzij leerproces nòg weer later in onderlinge communicatie achterwege kan blijven). Blijkbaar gaat Bloomfield ervan uit dat verklaring van

meaning [...] in virtue of its connection with [...] practical events [...] depends on the entire life histor[ies] of the communicating subjects.]

Dat valt dus mee, mits afstemming – met betekenisverschillen van dien – als maatgevend wordt beschouwd ipv de schijn van vorming van dezelfde betekenissen door subjecten die door hun “entire life histor[ies]” onloochenbaar van elkaar ... verschillen. Hoe dan ook geeft Bloomfield de aanzet òp die m.i. wèl verder leidt. Als taalkundig onderwerp, zo verklaart Malmkjaer ook zèlf onbenullig verder,

Bloomfield therefore advocated leaving semantics, the study of meaning, well alone [...], advice which was heeded [by] followers concentrat[ing] instead on developing appropriate discovery procedures for the more easily observable aspects of language, such as its sounds and structures.

Dat levert echter niets bruikbaars op. De voornaamste reden voor semantische steriliteit is en blijft de – zeer – beperkte opvatting van wat een – taalkundig - teken is, te weten als contextloos. Zònder context als onlosmakelijk onderdeel van teken is en blijft betekenissenvariëteit immers een raadsel, ònoplosbaar.

Het volgende lemma in **The Linguistics Encyclopedia** dat in alfabetische volgorde voor mij aanleiding is om wat nader te bekijken op overeenkomsten met het enneadische tekenbegrip dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, is **Critical linguistics** en bijgedragen door Roger Fowler. Er geldt als kritisch aan, dat

analysis [...] referring to relevant historical and social contexts,

tussendoor merk ik op dat ik volgens de enneade daar, ook op z'n Engels, situations lees voor “contexts,”

can bring ideology, normally hidden through the habitualization of discourse, to the surface of inspection.

Het lijkt erop dat ideologie als synoniem van cultuur gebruikt wordt. (Ook) cultuur vind ik gedragsmatig een te grove noemer. Wat mij betreft abstraheert ook zulke kritische taalkunde onterecht van het subjectieve aandeel in samenloop met situatie. Het heet, dat

different usages [...] encode different ideologies, resulting from their different situations and purposes; and that by these means language works as a social practice[.]

De aanduiding “situations” klopt enneadisch in deze zin dan weer wel. Maar “social practice” moet natuurlijk tevens verbijzonderd volgens deelnemers, maw subjecten, beoordeeld zijn. Vooruit, de erkenning is al heel wat, dat

language [...] is not, as traditional linguistics claims, a transparent medium for communication about an objective world, nor is it a reflection of a stable social structure[.]

Fowler merkt op, dat

it must [...] be conceded that the model[. i.e., of critical linguistics.] is controversial. It is faulted by its critics within the academic institution of linguistics because it challenges some central established principles in the dominant schools of the subject[.]

Dat lijkt mij als (tegen)argument niet houdbaar. Zgn wetenschappers noemen zichzelf weliswaar nieuwsgierig, open voor andere ideeën, enzovoort, maar inschikkelijkheid waarop zij mikken is feitelijk helaas vaak behoudzuchtig. Als een situationeel taalbegrip niet welkom is, kan ik het daar met een subjectief-situationeel taalbegrip helemaal vergeten. Als middel voor gedragsafstemming moeten gedragsaandelen van alle – althans door de verzoeker inclusief haar-/hemzelf – relevant geachte subjecten ‘in’ het teken zijn verdisconteerd. Dat vergt context als onlosmakelijk onderdeel van een teken. Algemeen gesteld met die aanduiding, als context, dus, klopt het, dat

the critical linguist cannot have any idea of the [...] meaning of a piece of language unless s/he possesses rich and accurate intuitions and understanding of context, function and relevant social relations.

En ... nog méér resp. à la enneade anders uitgedrukt. Fowler wijst er op, dat

the analysis will be plausible to the extent that this understanding of context is made explicit, and documented.

Nota bene, elk “piece of language” omvat context. Wat bekend staat als enscenering maakt daarvan vaak een groot deel uit. Daarvan zijn ‘we’ ons doorgaans niet bewust, ook al omdat ‘we’ abusievelijk menen dat taal tot woorden, zinnen e.d. beperkt is resp. gehouden moeten blijven. Als ‘we’ ons voor een latere beschrijving – met op haar beurt een onvermijdelijke context – van een eerder uitgewisseld teken beperken tot herhaling van de uitgesproken/-geschreven woorden (enneadisch: signatuur), ontbreekt daaraan inderdaad de bedoelde enscenering. Voor redelijk begrip moet daarvan dus eveneens een beschrijving beschikbaar komen. Klopt,

requir[ing] high standards of documentation and argumentation.

Voor het opstellen van stelselmatige betekenismodellen met veranderlijke variëteit van dien is Metapatroon geschikt als modelleermethode.

Hoewel elk tekendeel als signatuur kan dienen c.q. opgevat worden, is er pas van een teken ... sprake inclusief con- en intext. Fowler stemt m.i. ten onrechte in met

[b]elieving [...] that any element of linguistic structure [...] can carry [...] significance[.]

Een element is immers slechts een ... element. Voor zover zij zich vervolgens vooral naar zulke elementen richten, zijn ook zgn kritische taalkundigen een dwaalspoor ingeslagen. En de terechte nadruk op situaties blijft zoiets als halverwege hangen door géén samenloop met subjecten te overwegen.

Van Malmkjaer heeft ook het lemma **Functionalist linguistics** geschreven. Zij herleidt tot de antropoloog Bronislaw Malinowski het idee

that language is not a self-contained system – the extreme structuralist view – but is **entirely** dependent on the society in which it is used[. ...] Its use is entirely context-dependent[.]

Malmkjaer haalt Malinowski aan:

Utterance and situation are bound up inextricably with each other and the context of situation is indispensable for the understanding of words.

Ook Malinowski houdt er kennelijk een taalbegrip op na dat beperkt blijft tot woorden c.q. uitdrukkingen met woorden. Als voorwaarde voor betekenis(vorming) moet er dan inderdaad iets bij. Volgens mij is dat het, wat hij context noemt. Ofwel, zijn aanduiding “context of situation” vat ik op als situatie als context. De situatie geldt aldus als de omgeving van de uitdrukking als teken opgevat. Ik vat teken – veel – ruimer op, te weten inclusief context. Een situatie wordt ervaren als enscenering. Voilà, context.

Mijn opvatting over taal(gebruik) is eigenlijk zelfs radicaal functioneel. Want ik veronderstel dat tekens slechts één functie hebben; zij dienen gedragsafstemming. Wat taalkundig allemaal als verschillende functies wordt geopperd, vind ik allemaal onder die ene noemer passen. Nogmaals, elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid.

Als ik Malmkjaer goed begrijp, beschouwt ook J.R. Firth context weliswaar niet als onderdeel van een teken, maar gaat zijn uitleg al aardig in de richting van principiële duiding volgens gedragsafstemming met zijn

notion that ‘meaning is function in context.’

Enneadisch uitgedrukt is gedrag situationeel functioneel. Daarvoor dient betekenis als motivationeel functioneel begrip met à la Charles Peirce een teken ter bemiddeling. De respectievelijke verbijzonderingen heeft Peirce echter niet aangegeven. Als overeenkomstig verbijzonderde structuur van teken geldt dan contextueel functionele intext.

Ook volgens Michael A.K. Halliday, zo geeft Malmkjaer door,

[his] theory of language is part of an overall theory of social interaction, and from such a perspective it is obvious that a language must be seen as more than a set of sentences, as it is for Chomsky. Rather, language will be seen as [...] the exchange of meanings in interpersonal contexts. The creativity of language is situated in this exchange.

Zoals ik meteen met de titel – van – **Semiosis & Sign Exchange** probeer aan te geven, betreft uitwisseling – hoogstens – een teken, nooit betekenis, laat staan eenzelfde betekenis. De ondertitel van dat boek luidt – daarom – **design for a subjective situationism**. Nee, een taal kan zelfs niet creatief zijn. Dat zijn de taalgebruikers die naar omstandigheden (lees: situationeel) middels tekens hun respectievelijke aandelen in gedragsafstemming kiezen. Dat gebeurt overigens niet

alleen intersubjectief, zeg ook maar sociaal, maar – zelfs vooral! – intrasubjectief, al dan niet ter voorbereiding resp. verwerking van intersubjectief (teken)gedrag.
Malmkjaer acht het

one of Halliday's greatest achievements that he has been able to provide a systematic and coherent account of how particular situational aspects are reflected in the linguistic choices made by the participants in those situations[.]

Daaraan behoort naar mijn idee dus nog wel e.e.a. zowel gewijzigd als toegevoegd te worden, waarvoor m.i. de semiotische enneade een alweer relevanter kader biedt. Halliday mist gedragsafstemming als enige taalfunctie. Weliswaar mikt hij op een enkele functie, maar zoekt die binnen het taalbereik en daarmee verklaart hij natuurlijk niets:

[L]anguage has the function which enables the other [...] functions to operate, namely the function which represents the language user's text-forming potential[.]

Over natuurlijk gesproken, de vraag moet luiden waaróm een subject over taal-annex tekenvermogen beschikt. Een antwoord moet evolutionair aannemelijk zijn. Op mij komt tekenend voor taalkundig cirkelredeneren over, dat Halliday wat ik als de enige taalfunctie beschouw, volgens Malmkjaer slechts zou rekenen tot "microfunctions," met als "macrofunctions" variaties van taal (ipv met taal). Zo geeft hij volgens mij een andere ... betekenis aan wat als functioneel geldt. Nogmaals, ik vind een functie ergens vóór, niet ergens van.
Opnieuw Malmkjaer heeft het lemma **Mentalist linguistics** bijgedragen. In navolging van Edward Sapir en Benjamin L. Whorf houden taalkundigen onder die noemer in zoverre rekening met betekenisverschillen,

that a person's native language sets up a series of categories which act as a pair of grid spectacles through which s/he views the world; it categorizes experience for the speakers of the language.

Dat raster is vergeleken met subject-situationele samenloop als differentiële maat voor betekenis(verschillen) echter nog – veel – te grof, nog afgezien van veronachtzaming van wisselwerking. Rara, waar komen de in een taal(gemeenschap) verondersteld gevestigde categorieën vandaan? Daar zullen de leden van de veronderstelde gemeenschap, zachtjes uitgedrukt, iets mee te maken hebben. En hoe, dan? De taal- annex tekengebruikers beoordelen voortdurend in hoeverre 'hun' tekens de inschikkelijkheid opleveren die ze ermee willen bereiken. Wat werkt, komt voor hergebruik in aanmerking in wat een subject ervaart als een vergelijkbare samenloop met een situatie. Door de wil tot vergelijkbaarheid lijkt het wellicht alsof een taal op zichzelf bestaat, maar een taal is natuurlijk géén taalgebruiker.

Wederom volgens Malmkjaer, ditmaal in het lemma **Philosophy of language**,

the connection between the linguistic and the non-linguistic [...] is held by philosophers of language to be crucial to the development of a **theory of meaning**, and this is their central concern. The philosophy of language is also known as philosophical **semantics**.

Ik handhaaf de aanname dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. (Want) daarmee strookt eveneens, dat

[r]eference is not a concept we need to set up [for] the theory in the first place[. ...
M]eaning is not an entity or property of an entity; it is a relation between (at least) a speaker, a time, a state of affairs, and an utterance.

Aan zo'n opsomming ontbreekt naar mijn idee echter nog veel, wat een dienneadische opstelling verduidelijkt; zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor een afbeelding.

Malmkjaer tekent tevens voor het lemma **Semiotics**. Wat mij daaraan opvalt, is dat zij de omschrijving opneemt die Peirce van teken geeft als

something which stands to somebody for something in some respect or capacity.

Ofwel, Peirce is zich volgens mij terdege bewust van betekenisverschillen, zoals Aristoteles dat eerder is. Ik vind dat evident door de kwalificatie "in some respect or capacity." Daaraan heb ik in **Semiosis & Sign Exchange** de enneade ontleend als grondslag voor de modelleermethode Metapatroon (die ik eerder als het ware nog vergaand op zichzelf staand had bedacht). Om "something" aan "somebody" tot en met "some respect or capacity" voor nodig en voldoende eenduidige betekenis tot uitdrukking te brengen, vergt ... context als onderdeel van het teken in kwestie. Maar Malmkjaer slaat vervolgens totaal géén acht op die cruciale kwalificatie. Zij stelt dat,

[a]s mentioned above, a sign stands for something, which we shall call its **object**[. ...]
Signs may stand for something to somebody, who will be called **interpreter**.

Zo is Malmkjaers nalatigheid door géén rekening te houden met differentiatie "in some respect or capacity" exemplarisch voor de vlucht van semantiek in simplistische logica (hoe ondoorgroendelijk de symbolische weergave er voor oningewijden ook uitzielt; feitelijk ontbreekt enige differentiële ... grond). Ik stel niet voor niets semiotiek op enneadische grondslag voor.

Over **Speech-act theory**, nòg een lemma van de hand van Malmkjaer, ben ik hier kort door te verwijzen naar – mijn kritiek erop in – **Semiosis & Sign Exchange**, zie [aldaar](#) ihb hoofdstukken 9 en 10. Vooruit, die aanzet gaat o.a. mank aan voorzichtigheid. Het is niet zo dat sommige tekens zgn performatief zijn. Zelfs èlk teken is dat (want èlk teken is immers een verzoek tot inschikkelijkheid, punt). Onverwacht relevant, nou ja, voor de zoveelste keer slechts deels, blijkt het lemma **Tagmemics**, eveneens opgesteld door Malmkjaer. Zij licht toe, dat

[t]he term tagmeme was used by Bloomfield to stand for the smallest unit of grammatical form which has meaning.

Ik vat "tagmeme" op als teken, met de 'omvang' ervan afhankelijk van wat met verschillen van dien (!) redelijk eenduidig betekenisvol kan zijn voor deelnemende subjecten aan tekenverkeer. Enfin, volgens Malmkjaer heeft vooral Kenneth I. Pike een omvattender theorie ontleend aan Bloomfields aanzet. Wat mij aanspreekt, is dat

the assumptions on which the theory is based are such that language cannot be viewed as a self-contained system and that linguistics, therefore, cannot be self-contained either, but must draw on insights from psychology, sociology, anthropology, and so on.

Hèhè! Wat echter aan het begrip "tagmeme" ontbreekt, zeg dus ook maar gewoon teken en voorzover ik dat althans uit dat beknopte lemma kan opmaken, is – nog steeds – context als onlosmakelijk onderdeel ervan. Er staat o.a. dat

[u]nits occur in context.

Enneadisch preciezer gesteld gebeurt gedrag in een situatie, terwijl een teken om iemand tot situationeel gedrag te bewegen tevens context omvat. Context is bemiddelend ruwweg de uitdrukking van enerzijds gedragssituatie, anderzijds

begripsmotief.

Dat is het in elk geval voorlopig – voor mij – wat **The Linguistics Encyclopedia** betreft. Zoiets als enneadische taalkunde staat er helaas nog niet in.

83.21

Ik wil geen misbruik maken van de ... situatie, zoals het gezegde luidt. Ik hoop dat je er begrip voor hebt, dat ik niet kan nalaten je er volgens een semiotische analyse op z'n enneadisch op te wijzen zèlf met zoveel woorden een teken als verzoek tot inschikkelijkheid te hebben geduid. Want waarò'm "probeert [...] je lichaam [...] je wat te vertellen"? En wà't? Als zodanig richt jij daarmee een verzoek aan jouzelf om na te gaan of jij beter je gedrag(spatroon) kunt wijzigen. Dat is intrasubjectieve gedragsafstemming. En waarò'm probeert je huisarts je voorafgaand te vertellen door je te zeggen dat "je lichaam [...] je wat [probeert] te vertellen"? En wà't? Als geval van intersubjectieve gedragsafstemming richt z/hij een zelfs dringend verzoek **zowel** aan jou om ... aan jouzèlf dat verzoek om zelfonderzoek te richten, **als** aan jou om dat intrasubjectieve verzoek dan zeer serieus te nemen; zoals z/hij dat vertelt met, wederom over situatie gesproken, haar-/hemzelf in de situationele hoedanigheid van arts en jou in de situationele hoedanigheid van patiënt, wil z/hij jou op voorhand reeds overduidelijk laten weten dat jij redelijkerwijs wel tot de conclusie van noodzakelijke veranderingen moet komen èn daaraan ook daadwerkelijk gevolg moet geven. Dat lukt door alweer beter besef van ... situaties resp. van wat telkens resulteert uit samenloop daarvan met jou als subject. Welke subjectief-situationele samenlopen zijn (on)gunstig?

Of ik daarin slaag, te weten mijzelf relevante vragen over mijzelf stellen en vervolgens ook op eventueel confronterende antwoorden acht te slaan? Laat ik mij door anderen daartoe bewegen? Hmm ... :-)

Hoe dan ook, ja, zoals jij neuro-linguistisch programmeren schetst, ben ik met je eens dat je terecht "een parallel" ziet met zgn subjectief situationisme.

Wanneer situaties er per individu (lees dus ook: subjectief) toe doen, moeten ze met nadruk op verschil ertussen kunnen worden aangetekend. Daartoe dienen dienovereenkomstig verschillende contexten als tekenònderdeel.

Jij wijst terecht op maatschappelijke opgaven die anders door wanorde oplosbaar blijven. Ik kom met een voorstel voor methodische ordening op maatschappelijke schaal, zeg ook maar op stelselschaal. Samenwerking, want zo doen we allemaal wat ...

Als het lijkt alsof tekens zònder context bestaan, komt dat doordat een subject uit ervaringen leert context als ware vanzelfsprekend te vinden. Maar neem iemand eens mee om, bijvoorbeeld, een voetbalwedstrijd te bekijken of, sterker nog, Wie zelfs nog nooit van, voetballen heeft gehoord, begrijpt aanvankelijk weinig tot niets (en kan als speler gevaarlijk voor medespelers zijn). Of stel je voor waarom je huisarts zo 'betrekkelijk' weinig woorden nodig heeft voor haar/zijn 'verzoek.' Dankzij jullie respectievelijke subject-situationele duidingen volstaat – inmiddels – summiere enscenering als context over en weer.

Ik ben blij dat alvast jij en ik het erover eens zijn dat de gangbaar geraakte opvatting van semantiek ernstige zorgen baart als "een beklemmend en remmend denkpatroon." Dat moeten we in elk geval concreet voor maatschappelijke digitaliseringsopgaven dus helpen veranderen. Daarvoor acht ik een passend referentiekader onontbeerlijk, nota bene bij voorkeur algemener geldig. Mijn voorstel noem ik semiotische enneade.

Dat kader, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor een afbeelding, telt – dus – negen elementen en maakt samenhangend verschil tussen o.a. context en situatie. Grofweg uitgedrukt is een situatie wat iemand (lees ook: een subject) als voor haar/hem op enig moment – altijd gedragsmatig – relevant gedeelte van de, eh, werkelijkheid ervaart. En context is dan het onderdeel van het teken als middel voor het opdoen van die situationele ervaring (met motief – jij gebruikt het woord “intentie” – cognitief als dienovereenkomstig onderdeel die ervaring).

Nee, ik ga niet iedereen proberen uit te leggen dat o.a. “recht doen aan context en situatie” zo’n omvattender kader vergt. Maar om informatiekundige opgaven stelselmatig verantwoord te helpen oplossen moeten ontwerpers zulke enneadische semiotiek wel grondig beheersen. Van opdrachtgevers van – digitale – stelselvoorzieningen mogen ‘we’ dergelijke beheersing niet verwachten. Die is van hen ook helemaal niet nodig, mits ze weten hoe ze een bekwame ontwerper moeten kiezen. Helaas, meteen daar gaat het echter nog steeds mis ...

Als je bedoelt, dat mijn suggestie voor voorlichting nogal simplistisch was, ja, je hebt gelijk. Het is zinloos om ongedifferentieerd moeite voor voorlichting te doen. Elk voorstel om het eens anders te doen stuit echter op een structurele belemmering. Want mensen die over zo’n voorstel beslissen, ervaren ‘anders’ doorgaans prompt als bedreigend. Hun reactie? Je wordt vaak, inderdaad, “alleen maar glazig aangekeken.” Zo van, zolang ik – doe alsof ik – er geen weet van heb, kan ik er ook niet verantwoordelijk voor zijn dat er niets aan/mee gebeurt. Intussen is de valse schijn van vernieuwing niet van de lucht. Je kunt dat het voorlichtingsdilemma noemen. Vanwege de besluitvormingssluit moet je met iets nieuws immers vrijwel altijd langs de aldaar gevestigde machthebbers (lees: bestuurders resp. ambtenaren op leidinggevende functies) die zich echter vrijwel nooit – willen – laten overtuigen. Maar ja, als je dan maar afziet van verzoeken tot inschikkelijkheid, want zo is ook voorlichting uiteraard bedoeld, gebeurt er nog steeds niets. Intussen raken juist mensen die zich op zulke posities bevoorrecht wanen, over dilemma gesproken, meestal prompt geïrriteerd door ongevraagde inspraak met als gevolg dat ze de sluis zo mogelijk extra gesloten houden.

Er langs dan maar, onder het motto dat het eenvoudiger is om vergiffenis te krijgen dan toestemming? Onder zgn uitvoerende medewerkers is er altijd wel een aantal dat veranderingen verwelkomt en er met opbouwende suggesties graag aan bijdraagt. Maar ondergronds in de zin van formele besluitvorming omzeilen vergt een plek binnen een organisatie, en komt voor een buitenstaander – wat ook een BFS-medewerker voor een bepaalde organisatie is – dus niet in aanmerking.

Nu hoeft niet alles, en ook nog tegelijk, meteen ... open. Om te beginnen is ergens een openingetje genoeg, en heeft zelfs de voorkeur. Want alles kan onmogelijk tegelijk veranderen, laat staan onmiddellijk. Door ergens daadwerkelijk te kunnen beginnen volgens een andere aanpak, kan – pas – praktisch worden aangetoond dat het werkt. Maar zelfs zo’n openingetje valt moeilijk gegund te krijgen. Ik vermoed dat de meeste zgn verantwoordelijke functionarissen bang zijn dat het andere inderdaad ... werkt; dat resultaat zou volgens hen dan worden opgevat als bewijs van hun schuld aan voorafgaand gepruts. Dat kan ik allemaal wel onzinnig vinden, maar overtuigen laten zich (zelf)behoudende besluitvormers daardoor natuurlijk niet, integendeel. Ik maak het nog erger als ik alsmaar luider verkondig dat zij zich voortdurend door ict-ers laten foppen, omdat zij helemaal niets van - het belang van – stelselmatige semantiek begrijpen, wat die ict-ers overigens zo mogelijk nog

minder doen.

Het goede nieuws is dat medewerkers van de Rechtspraakorganisatie digitalisering wél willen laten aanpakken volgens stelselmatige semantiek. Hoewel dat prima werkt, blijkt dat verder in die organisatie nog steeds van géén ... betekenis. Zij zijn allebei voortdurend 'in gevecht' om ermee dóór te kunnen gaan (want ook voor hen lukt ondergronds niet helemaal, en wat onzichtbaar blijft kan niet als bewijs tellen). Er is voorlopig dus helaas tevens slechts nieuws genoeg. Afwijzing blijft daar nog troef.

Het zou m.i. helpen, iets is veranderkundig (!) zelfs véél beter dan niets, wanneer vooral ook de overige BFS-medewerkers en de FS-leden gaan begrijpen wat er wèrkelijk onder de noemer van semantiek op z'n stelselmatig verlangd moet worden. Zij vormen, als ik het mag zeggen, daarom met voorrang een doelgroep voor voorlichting. Het mag juist van hen niet te veel gevraagd zijn om, zoals jij stelt, "in staat [te] zijn hier met nieuwe ogen naar te kijken." Zucht, vergeleken met de Rechtspraakorganisatie worstelt (B)FS zelfs al nòg langer met – onbenul van – semantiek. Over ruimte gesproken, de gelegenheid annex kans om een voortrekkersrol te vervullen bestaat echter nog steeds ... Wie weet zich verantwoordelijk? En vooral, wie dūrt? Niemand mag van medewerkers ergens 'diep' in een organisatie verwachten/verlangen dat zij het in hun, door omringende informatie- en veranderkundige nalatig-, onbenulligheid enz. opgedrongen, isolement eindeloos volhouden.

Jij hebt dus eveneens gelijk, dat "voorlichting enkel kan slagen wanneer er ruimte bestaat om de nieuwe informatie binnen te laten komen." Op mijn beurt noem ik het hierboven het voorlichtingsdilemma, als die "ruimte" er niet is, sterker nog, als er krachtig verzet "bestaat" tegen opening van zelfs maar minimale "ruimte." Wat doen we dān, in het besef van eigen verantwoordelijkheid voor het bevorderen van opbouwende veranderingen? Hoera, jij erkent noodzaak van ruimte! Hoe dus vèrder? Nogmaals, wanneer jij ergens overtuigd van bent en daarvoor redelijke argumenten geeft, hoeven je BFS-collega's je heus niet allemaal tot in alle details te begrijpen, maar moeten ze aan een oproep je te steunen gehoor geven. Of het moet zijn dat zij netzo redelijkerwijs steekhoudender tegenargumenten opperen; anders is wat feitelijk neerkomt op – voortdurend – verzet onverantwoordelijk. Wie meteen de noodzaak ontkent van je aanzet als besef van "wat werkelijke situaties inhouden en waar mensen in terecht komen af te zetten tegen de intentie die we hadden toen we beleid en regels maakten," houdt haar/zijn kop wel erg diep in het zand en zit daar dus evident op de verkeerde plaats (waartegen inderdaad geen enkele voorlichting helpt). Het is een vergissing om pas tot samenwerking bereid te zijn met volledige kennis. Daarentegen is samenwerking geboden, zodra bijdragen van verschillende aard tellen. De deelnemers aan samenwerking hēbben daarom noodzakelijkerwijs verschillende kennis en vaardigheden, zelfs als voorwaarde (!) voor optimale samenwerking. Dat maakt onderling vertrouwen cruciaal.

Vervolgens mogen BFS-medewerkers verwachten serieus te worden genomen door de FS-leden. Opnieuw, heus, vooral die leden hoeven details niet te kunnen vatten. Denk je soms dat zij precies begrijpen wat al die standaarden op de lijst inhouden? Uit nogal wat van wat erop staat, blijkt eerder dat zij géén idee hebben van stelselmatig bemeten semantiek. Zij menen vooral dat zij het er veilig voor henzelf mee eens kunnen zijn. Kortom, het blijft erop aankomen, wie dūrt? (Maar) zijn juist FS-leden niet aangesteld om opgaven maatschappelijk te beoordelen?

Het is maar de vraag waarop je met zgn voorlichting mikt. Als redelijke argumenten niet(s) – kunnen – uitmaken om besluitvormers van hun schuldangst af te krijgen, is het voor hun “eerste bewustwording” wellicht raadzaam om ze dan maar nòg angstiger te maken. Dat is echter spelen met vuur, en werkt overigens slechts vanuit een als hoger erkende (machts)positie. Nee, die hebben wij niet. :-) Intussen kan het volgens mij geen kwaad om mensen, vooruit, enigszins diplomatiek, op hun formeel geldige verantwoordelijkheden te wijzen. Dat levert weliswaar bijna nooit iets opbouwends op, maar dankzij “glazige” reactie weet je tenminste dat verdere ‘voorlichting’ aan zulke mensen totaal verspilde moeite is. Onverminderd hopen op het nodige geluk moet je elders proberen niet zozeer begrip, maar veeleer vertrouwen te wekken. Mee eens, je kunt argumenten aandragen tot je een ons weegt, maar daarvan trekt nauwelijks iemand zich ook maar iets aan. Toegegeven, dat doe ik vaak zèlf evenmin. :-)

Dus, met een andere opzet moet ergens een begin kùnnen worden gemaakt, waarvandaan uitbreiding ervan – pas – mogelijk is. Het beste kan iemand worden verzocht om beginruimte beschikbaar stellen, die zowel zèlf zeggenschap erover heeft als noodzaak van zo’n andere opzet reeds duidelijk genoeg is (al is het maar omdat z/hij begrijpt dat doorgaan op de eerder ingeslagen weg alsmaar averechtser uitpakt). Wie meteen al zulke zeggenschap blijkbaar niet heeft, voor zo iemand moet we een ànder zoeken, enzovoort. Dat is inderdaad “een hoop werk.” Volhouden ... Ik wens je nogmaals van harte spoedige beterschap! Ik heb er, haha, opzettelijk een nogal uitgebreid emailbericht van gemaakt om je tegen de verveling wat te lezen te geven.

83.22

De huidige staatseenheid die als Nederland bestaat moeten we niet nodeloos serieus nemen. Dat maak ik ditmaal op uit **Oorlog om Holland 1000-1375** (Verloren, 1996). Ronald de Graaf beschrijft dat voorlopers van onderdelen van, eh, onze huidige eenheidsstaat sterk genoeg verdeeld waren “om” elkaar telkens weer met geweld te bestrijden. Dat waren destijds dus geen ònderlinge gevechten, zeg ook maar geen bürgeroorlogen.

Maar is alsmaar omvangrijkere politieke eenheid wel de oplossing? Of laat zulke eenheid zich niet uitbreiden zònder als zgn schaaleffect met alsmaar sterker fragmenterende krachten gepaard te gaan?

Hoewel ik het eigenlijk óók niet weet, ben ik tòch voorstander van verruiming van wat kan gelden als één rechtsstatelijk bereik. Dat is o.a. voor Hollanders, vervolgens Nederlanders, in deze periode dus de Europese Unie.

83.23

Er is iets met veronderstelling van verschillen. Een subject kan zichzelf ermee onderscheiden om zijn gedrag specifiek(er) te bepalen, met als gevolg dat de kans dat het resultaat van aldus voorgenomen gedrag relevant(er) is. Het kan echter ook omgekeerd uitpakken. Nodeloos veronderstelde verschillen belemmeren dan passende aanpak enzovoort.

Voorzover ik het eerste hoofdstuk in **Learning How to Mean, Explorations in the Development of Language** (Edward Arnold, 1975) begrijp, maakt M.A.K. Halliday onderscheid tussen volwassenentaal en kindertaal. Als norm geldt blijkbaar de grammaticale structuur van – een – volwassenentaal. Dat leidt dan tot de vraag of

the child's utterances, perhaps all of them at a certain stage, a[re] ill-formed[, i.e.,] deviations from an eventual norm [..., or that] the child's earliest structures are [...] combinations of elements forming a system in their own right[. p. 2]

Halliday overweegt

a child-oriented semantic analysis of the latter kind[. However, s]ince the elements of the structure are not being explained as (approximations to) those of the adult language, there is presumably some other source from which they are derived and in terms of which they have any meaning.[p. 4]

Aan wat hij beschouwt als een geval van kinderlijk taalgebruik, ontleent Halliday de suggestie dat één zo'n structurelement

something like Request for joint action [p. 4]

betreft. Hij vervolgt:

Why, for example, would we postulate an element such as 'Request for joint action'? This is explicable only if one of the functions of language is to call for action on the part of others, to regulate their behaviour in some way.[p. 4]

Dat is volgens mij de enige functie: elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. In dat opzicht bestaat er dus géén onderscheid tussen volwassenen- resp. kindertaal. Gedragskundig hebben alle tekens m.i. dezelfde structuur, zie [Geef mij aib even de pindakaas!](#) voor een korte toelichting. Wèg is het probleem zowel structuurverschillen als de overgang van kinder- naar volwassenentaalstructuur te verklaren. Halliday wil er echter niet aan. Weliswaar erkent hij met zoveel woorden dat taal(gebruik) gedragsafstemming dient, want hij stelt,

[n]o doubt this is true[, p. 4]

maar voegt eraan toe dat

to make it explicit implies some specification of the total set of functions of language[. p. 4]

En omdat hij vasthoudt aan het idee van allerlei verschillende taalfuncties, raakt ook hij verstrikt in tegenstrijdigheden enzovoort. Ja,

language is used, from an early stage, to regulate the behaviour of others, and [...] mastery of this function is one of the essential steps in the developmental process[. p. 5]

Charles Peirce wijst erop, dat tekens zgn bemiddelend ook – en vooral – kenmerkend zijn voor semiosis (lees ook: cognitief gedrag, dwz intrasubjectief). Dus, algemener dan Halliday aangeeft en het volgende citaat heb ik dienovereenkomstig bewerkt, geldt dat

the functional interpretation of [not just] the child's meanings implies a sociolinguistic approach, in which learning [and continued language use] is interpreted as a process of [both intra- and intersubjective] interaction[. p. 5]

Klopt, over nodeloze verschillen gesproken,

this perspective [...] is complementary to the psycholinguistic one, not in any sense contradictory[. p. 6]

Zo ingewikkeld is het niet, inderdaad,

meanings [...] become quite transparent when interpreted functionally, in the light of the question 'What has the [subject] learnt to do by means of language?'[p. 6]

Mijn bewerking van dit citaat houdt vervanging van “child” door “subject” in. Omdat Halliday kindertaal kennelijk principieel van volwassenentaal blijft onderscheiden, raakt hij voorspelbaar in de knoop omdat volgens hem

it becomes necessary to modify the concept of function very considerably in passing from the developmental origins of the system, where ‘function’ equals ‘use’, to the highly abstract sense in which we can talk of the functional organization of the adult language.[p. 6]

Tja, abstractie is academisch annex theoretisch het probate middel om verwarring als gevolg van averechts veronderstelde verschillen te verhullen. Zucht, dat maakt het allemaal alleen maar onbegrijpelijker. Daar hebben we ... concreet, praktisch enzovoort dus niets aan, integendeel.

83.24

De doodoener is populair resp. populistisch

that speculation about [...] theory is worse than useless. [...] As] an objection at the outset[, ...] it is the attitude of the technocrats and administrators[. ... Indeed, i]t is very much the majority attitude.[p. 9]

Joseph Rykwert schrijft zijn opstel **Meaning and Building (in: The Necessity of Artifice, Ideas in Architecture, 1982, pp. 9-16, oorspronkelijk 1957)** over architectuur in de traditionele zin van zgn gebouwde omgeving. Maar ook informatiekundig voor wat tegenwoordig digitalisering betreft is het uiteraard dringend noodzakelijk dat verantwoorde ontwerpers voorop

[should] realise that the people for whom [is being] build are not physiological automata with brains attached, but complex beings[. p. 9]

Rykwert waarschuwt dat

the preoccupation of designers [...] with [so-called] rational criteria has devalued their achievements and cut them off from a mass public, so that now [design] cannot command public support or consent[. pp. 9-10]

Dat is inmiddels óók een ernstig probleem met digitalisering waarvan resultaten immers moeten dienen als infrastructurele voorzieningen voor evenwichtige maatschappelijke (!) verhoudingen door adequate facilitering van informatieverkeer:

[T]he use of the latest set of technological contraptions is no substitute for designing. [...] There is a kind of designer, however, who has been overwhelmed by it[. p. 12]

om van een bepaald soort (overheids)opdrachtgever nog maar te zwijgen. Rykwert merkt op, dat

[w]illful design solutions are increasingly difficult to justify on spurious technical grounds[. p. 12]

maar zulke beoordelingshygiëne blijkt voor infrastructurele digitaliseringsopgaven helaas – alsmaar? – ver(der) te zoeken. Want,

[w]hat is even worse, speculators, administrators and technicians [...] find now that they can dictate to [designers], because {designers} have abdicated [thei]r responsibility as framers of man’s environment. [...] An appeal limited to [...] disinfectant ideas forces the contemporary [designer] to falsify his position [p. 12 by] evading the central issue which has now become so threateningly urgent.[p. 13]

Maatschappelijk-verkeersvoorzieningen inclusief regels moeten verkeer dienen, ofwel specifiekere deelnemers. Bürgers moeten volgens hun als opbouwende erkende

belangen, met variëteit van dien van moment tot moment, respectievelijke aandelen in publiek gefaciliteerde omgang kunnen nemen. Het is pertinent niet zo, althans niet in wat 'we' onder een rechtsstaat willen verstaan, dat omgekeerd deelnemers er zijn om voorzieningen in het publiek domein en zodoende de zich apart wanende regelaars te dienen (wat dan het enige overblijvende verschil zou zijn):

The designer's responsibility then, whether he knows it or not, is to create order [...] out of the all-but-living objects we use and inhabit.[pp. 12-13 Neglecting] a matter of this importance [...] would be impardonable bungling and amateurishness[. p. 16]

Waar Rykwert het over gebouwen (Engels: buildings) heeft, meen ik dat we allang beslist ook voorzieningen voor informatieverkeer moeten lezen. Dus,

[t]hrough a semantic study of the environment we can discover the means of discoursing in our buildings.[p. 16]

Ik veroorloof mij een precisering door als onderwerp van passend onderzoek de pragmatiek van samenloop van subject en situatie voor te stellen. Daar vind ik overigens ook de uitleg op neerkomen die Rykwert toevoegt. Zulk onderzoek en daaruit resulterend besef van vooral ontwerpers van gedragingen- met bijbehorende tekenvariëteit (lees voor teken ook: informatie) is dringend vereist, omdat

[p]eople are only aware most obscurely of the forces working [both] in [and on] them, forces which are fed on memory and association. But they feel rightly that those forces can only be propitiated and purged – which they must constantly – through object which carry [...] some reference to which they may respond in the very moment of perception. If memory and association are starved [...] by [designers], then the result must be malaise and rejection of the environment which they created.[p. 16]

Maar ontwerpers van publieke werken hebben daarvoor overheidsopdrachtgevers. Daarom ook en vooral zij moeten willen luisteren naar een oproep zoals Rykwert doet.

noot: Voor laatstvoorafgaande tekst in mijn reeks vergelijkend ontwerponderzoek op basis van literatuur over zgn gebouwde omgeving, zie **aantekening 83.8**.

83.25

Joseph Rykwert heeft het opstel **The Necessity of Artifice**, oorspronkelijk verschenen in 1971, zowat midden in zijn bundel uit 1982 met dezelfde titel opgenomen. Hoewel – of is het: doordat? – die tekst daarin slechts twee pagina's beslaat, nrs 58 en 59, lijkt hij nog eens extra te willen wijzen op het belang van waartoe hij ermee aanspoort. Hij richt zijn boodschap als architect tot architecten met als onderwerp van architectuur als vakdiscipline de traditionele gebouwde omgeving, dwz ontwerp(en) van gebouwen en steden. Voor verandering van oriëntatie die hij noodzakelijk acht voor zulk bouwkundig ontwerpen, wijst hij de richting aan:

Most urgent seems to me at the moment the need to restore the integrity and the optimism of our discipline by renewing the full implication of the linguistic analogy.[p. 59]

Dat geldt m.i. alweer sinds jaren minstens zo dringend voor informatiekundig ontwerpen. Onder die noemer gaat het echter niet om herstel. Zo'n stelselmatig passende oriëntatie moet allereerst nog maar eens worden gevestigd. Voorts is er zelfs helemaal géén sprake van een analogie. Informatie betreft immers taal resp. tekens. Het is dus niet slechts een kwestie dat informatiekunde weleens inspiratie

zou kunnen ontleen aan o.a. taalkunde. Daarentegen is informatiekunde wel beschouwd volledig (!) hetzelfde als taalkunde of, algemener gezegd, tekenleer (lees ook: semiotiek). De overgeleverde taalkunde(s) annex tekenle(e)r(en) vind ik echter onbruikbaar voor informatiekundige (ontwerp)opgaven die digitale voorzieningen moet opleveren voor informatieverkeer met stelselmatig bereik met veranderlijke (betekenissen)variëteit van dien. Ook in die zin is de aanduiding herstel niet toepasselijk. Als stelselmatig zijn digitaliseringsopgaven zodanig anders, dat er een vergaande andere, nieuwe informatiekunde voor nodig is. Nogmaals, daarmee is dus prompt vastgesteld dat stelselmatige digitaliseringsopgaven kwalitatief gewijzigde taalkunde/tekenleer vergen. Met nadruk op pragmatiek stel ik enneadische semiotiek voor. Charles Peirce heeft onder de noemer van semiotiek reeds benadrukt dat het onzin is om taal en tekens als op zichzelf bestaand te beschouwen. Algemener komt – ook – semiotiek op ontologie (lees ook: zijnsleer) neer, samenhangend overigens eveneens op kennisleer. Met enneadische semiotiek vind ik subjectief situationisme stroken, en uiteraard omgekeerd. Een passende modelleermethode voor ontwerp(en) van stelselmatige betekenissenordering is Metapatroon.

In Rykwerts opstel herken ik niet dat hij wijziging van taalkundige theorie als voorwaarde stelt voor her- dan wel vernieuwing van wat van oudsher geldt als bouwkundige (ontwerp)discipline. Aldus terloops geeft hij echter voor architecten als bouwkundige ontwerpers een duiding van taal en teken die aandacht verdienen van informatiekundig ontwerpers (als ze er ooit komen). Hij stelt de vervuiling en het bederf aan de kaak waar bouwkundig architecten aan meewerken door het bereik van hun ontwerpogaven onverantwoordelijk nauw op te vatten, alsof nadelige gevolgen in het zelfverklaarde 'elders' dan niet meer tellen. Dat ligt uiteraard vergaand aan kortzichtige opdrachtgevers:

For the urban planner, for the architect, this is a confusing situation. Since decades now[, ...] the architect and the planner have been without a programme formulated by social establishments, and consequently, without a secure place in an organisation whose direction in building was sure.[p. 58]

Aan grootschalige digitaliseringsprojecten van de Nederlandse overheid is weliswaar geen gebrek, maar zoiets als een sociale-lees-maatschappelijke oriëntatie lijkt zoek, alle retoriek over het centraal stellen van 'de' burger ten spijt. Vooralsnog verkeren overigens vooral de overheidsopdrachtgevers in verwarring. Zij stellen immers nog géén informatiekundig ontwerpers aan. De opgave krijgt onmiddellijk technische typering en zgn ict-ers mogen meteen aan de slag. Op hun beurt versterken zulke ict-ers de verwarring bij hun opdrachtgevers nog eens krachtig door zich ... architect te noemen, door te beweren onder ... architectuur te werken. Wat zij ermee bedoelen is zoiets als de structurering van digitale voorzieningen op zichzelf, maw zonder gerichtheid op waartoe voorzieningen met nota bene maatschappelijk (!) passend bereik behoren te dienen.

Wat Rykwert beschrijft dat architecten gaan doen zonder voldoende ruim mandaat van opdrachtgevers, doen ict-ers op eigen gezag feitelijk tegenwerkend, omdat opdrachtgevers allereerst überhaupt géén informatiekundig ontwerpers inschakelen. Rykwert betreurt de teloorgang van een vakdiscipline, want volgens hem hebben architecten, bouwkundige dus,

therefore taken upon themselves the ungrateful task of social planning which in present circumstances has even assumed the unsavoury name of social engineering.

The word 'engineer' introduces a further misunderstanding. Architects and planners have for nearly a century found their essential concerns trivialised.[p. 58]

Als het ware volkomen vrijgesteld van maatschappelijk relevante eisen zien ict-ers – zich door – hun bijdragen daarentegen juist op een voetstuk geplaatst; zij zitten niet te wachten op verstoring door èchte ontwerpers. De cruciale vraag is uiteraard, wat de opdrachtgevers willen. Zolang zij wat zij haalbaar achten blijven associëren met averechts kleinschalig bereik, zet bederf zich voort.

Vooruit, stèl dat informatiekundig ontwerp(en) serieus onderdeel gaat uitmaken van het werken aan stelselmatige opgaven van – digitalisering van – maatschappelijk informatieverkeer. Afgunst blijft een slechte raadgever. De misplaatste status van ict-ers mag informatiekundig ontwerpers er niet toe verleiden

[to] deliberately blur [...] the parameters of their competence so as to arrogate themselves some of the esteem enjoyed by [others].[p. 58]

En zo komt Rykwert voor bouwkundig architecten op het belang van taalkundig inzicht,

[for t]he architect and planner have both a much humbler and – ultimately – more effective role.[p. 58]

Hij doelt op bescheidenheid met betrekking tot het ontwerpen van maatschappelijke ordening. Dàt ontwerp vindt Rykwert géén opgave voor bouwkundige architecten, maar moet met nodig en voldoende bereik als kaderstellend voor hùn opgaven beschikbaar zijn. Daarentegen vergeleken met ict-ers zelfs zònder enig benul van zo'n omvattender kader, zijn de opgaven van informatiekundig ontwerpers uiteraard juist niet bescheidener van aard. Een informatiekundig ontwerper moet de opdrachtgever hèlpen om ict-ers hùn opgaven passend te laten beseffen resp. uitvoeren als optimale bijdragen aan opbouwende samenwerking. Nogmaals, het is vooral de vraag waarop opdrachtgevers uit zijn. Terwijl het van informatiekundig ontwerpers noch van ict-ers in die respectievelijke hoedanigheden

their business [is] to solve the problem of society,[p. 58]

moeten zij hun dito respectievelijke bijdragen aan oplossingen leveren onder regie van de overheid (die grondwettelijk zulke zorgverantwoordelijkheden toegewezen gekregen heeft). Welnu, volgens Rykwert

[it is t]he duty of the architect and urban planner [...] to give physical form to a social establishment, to provide the screens which the passer-by outside and the user-participant within recognise as the demarcation lines of a social situation[. p. 58]

Wat mij betreft is slechts een enneadisch-semiotische duiding toepasselijk. De gebouwde omgeving moet een "passer-by" resp. "user-participant" als subject vanaf haar/zijn positie in plaats en tijd telkens als een teken kunnen opvatten inclusief nodige en voldoende context voor ervaring van een situatie die voldoende 'verschillend' is voor passend motief als onderdeel van haar/zijn gedragsbepaling, enzovoort. Indien Rykwert onder taal uitsluitend verstaat wat we (her)kennen als letters, woorden en zinnen, dan is begrijpelijk dat hij voor (ge)bouwkunde en stedenbouw wijst op "linguistic analogy." Wie Peirce volgt in verruiming van het tekenbegrip, wijst óók voor (ge)bouwkunde en stedenbouw het idee van analogie àf. Het is gedragsmatig allemáál taal en teken. Zo bedoelt Rykwert het volgens mij ook:

The duty[, p. 58]

vandaar “necessity” zoals hij met de opsteltitel stelt,

of the architect and urban planner [...] is therefore in the first place with what he can manipulate[, p. 58]

vandaar vermelding in zijn opsteltitel van “artifice,” dwz maaksel,

transform[ing] the inert material into a carrier of intentions.[p. 58]

Op z’n enneadisch nader beschouwd gaat het met elk teken om zoiets als een ontmoeting van o.a. “intentions” (lees dus ook: motieven). Wat een subject op enig moment als teken waarneemt, is mede afhankelijk van haar/zijn voorafgaande motivationele begrip; dat telt immers als gedragsbepaling inclusief zoiets als waarnemingsgedrag. Haar/zijn – nadere – interpretatie van wat z/hij als teken opvat, kan haar/hem via een mede daardoor opgevat ander motivationeel begrip tot – poging tot – dienovereenkomstig ander gedrag bewegen, enzovoort. Vervolgens blijft Rykwert toch hangen in zijn idee dat slechts een analogie telt. Weliswaar kwalificeert hij wat

the designer constructs [...] as] the stage on which the action occurs.[p. 58]

Maar hij voegt eraan toe, dat

[such stages] are not part of the action, they cannot even directly influence it. Their relationship to [action] is always so varied and so indirect that the rules according to which they will develop have to be constituted independently of the more subtle and complex pattern of action.[p. 58]

Opnieuw verwijs ik naar Peirce voor de suggestie van teken als bemiddelend element. Voor een subject sluit zulke noodzakelijke (!) bemiddeling onmiddellijke invloed uit op haar/zijn gedragingen die z/hij mede cognitief, zeg maar, voorbereidt. En de reden dat subjecten zich zo verschillend gedragen, is dat zij hun historisch-subjectieve aandeel nemen in wat zij telkens ervaren als – samenloop met – situatie, enzovoort. Dat is echter géén reden om aan te nemen dat gedragsregels onafhankelijk van situaties gelden, integendeel. Dat besef kan echter pas doordringen door voor “artifice” niet van een analogie met taalkunde te spreken, maar welke maaksel dan ook nadrukkelijk semiotisch à la enneade te ontwerpen. Rykwert meent, dat

the world around us cannot be read, and therefore not understood without isolating forms and sequences of forms within it.[p. 59]

Dat zijn vormen als – mogelijke – tekens of, beter gezegd, met voor subjecten de mogelijkheid er tekens aan te ontleen. De opgave van de ontwerper van wat dan ook is daarom een tekenpotentieel te bieden dat strookt met zoals verkeersdeelnemers hun gedragsaandelen volgens evenwichtige verhoudingen kunnen – gaan – waarderen:

The designer’s merit will depend on having interested, to some extent also entertained, perhaps even edified, the actor by the skill with which the [stage forms] ha[ve] been manipulated into [...] statement[s]. p. 59]

Wat mij betreft bestaan daarvoor wel degelijk structuurregels. Rykwert merkt op, dat

clearly it is in some way a syntactic procedure of disposing elements according to some rules.[p. 59]

Om voor gedragsbepaling relevant te zijn, moet ‘iets’ enneadisch als teken samengesteld zijn uit signatuur, context en intext. Ontwerp(en) betreft echter niet –

de mogelijkheid van – een enkel teken. Variëteit is gediend met betrekkelijkheid van elementen van tekenstructuur. Verwevenheid is karakteristiek voor betekenissenmodellen opgesteld met Metapatroon. Mee eens, dus, dat

the result will inevitably be 'consumed' as syntagmata: that is, they will be read by the [ac]tor following some rules of '[...] grammar' which seem to him applicable.[. p. 59]

Kortom,

[i]n design there must always be the intention [...] to present the actor with a legible set to act within or against.[p. 59]

Inderdaad,

intention on the designer's part [...] suggests that his task must in some ways be a subjective one.[p. 59]

Dat is precies waarom ik ook en vooral voor ontwerpers zo hamer op ethiek. Rykwert

[makes] the old point about the rules of rhetoric being neutral while its practice cannot be so.[p. 59]

Over (beroeps)ethiek gesproken,

[t]he architect and urbanist must [...] operate in a way opposite to the advertiser: where the advertiser irritates, sharpens conflict, deliberately confuses, the architects' and planners' duty is to clarify, to reconcile, to fortify. [...] Human values cannot ever be abandoned for the joys promised by the dreams of a superabundant technological froth. That [...] would be an abrogation of the designer's responsibility: the answer to our present and future concerns cannot come from the automatic, unfettered development of technology [...] or any one of a thousand other patent remedies for the real enough ills of architecture.[p. 59]

Dat schrijft Rykwert vijftig jaar geleden. Met digitale technologieën zijn evenwichtige verhoudingen verder verstoord geraakt. In wat sociale media heten wordt voorzien door slechts enkele bedrijven met als verdienmodel verkoop van, ouderwets gesteld, adressenlijsten en advertentieruimte. Hoe zij die (machts)positie in luttele jaren konden verwerven? Tja, stelt Rykwert,

we are inevitable tempted by the easy, 'total' solutions to **all** our problems, all the more since the merchants of panaceas often have something real to offer in the current situation.[p. 59]

In een rechtsstaat zijn waarborgen voor evenwichtige verhoudingen voor deelnemers aan maatschappelijk verkeer de zorg van de overheid. Hoe langer en verder die zoek raken, maw

so long as the liberty to choose and criticise is compromised by adherence to some illusory 'total' solution[, p. 59]

des te moeilijker is ... herstel. Wie blijft weigeren voldoende van semiotiek te begrijpen, kan als opdrachtgever of ontwerper voor stelselmatige opgaven met nadruk op facilitering van evenwichtige maatschappelijk-verkeerverhoudingen onmogelijk verantwoord handelen. Daarop komt m.i. ook Rykwerts beknopte opstel met zoveel woorden m.i. overduidelijk neer.

noot: Voor laatstvoorafgaande tekst in mijn reeks vergelijkend ontwerp onderzoek op basis van literatuur over zgn gebouwde omgeving, zie **aantekening 83.24**.

83.26

Ik vind boeken die voor zgn managers zijn geschreven, toegegeven, àls ik ze lees, meestal niets. Maar nù heb ik weer eens zo'n boek wèl met plezier gelezen, te weten **The Illusion of Leadership** (Palgrave MacMillan, 2008) door Piers Ibbotson. Naar verluidt was de schrijver toneelspeler en -regisseur. Daarom vooral volgens de opgave om een toneelstuk op te voeren en toeschouwers ermee te bewegen behandelt hij wat er zoal (niet) komt kijken bij, zoals hij met de ondertitel samenvat, "directing creativity in business and the arts." Zo wijst hij op de vergissing rollen hiërarchisch te duiden, zeg maar volgens een rangorde van belang. Wat een toneelopvoering een geheel maakt, is dat àlle rollen onmisbaar zijn. En èlke speler van èlke rol moet vrijheid zijn gegund om er haar/zijn bijdrage van te maken. De regisseur helpt in haar/zijn voorbereidingsrol met aanwijzingen die niet dwingen tot beperking, maar houvast bieden voor verkenningen. Wat telt, is vertrouwen (dat iemand met staan-op-strepen, met weigering-van-aandacht e.d. domweg ondermijnt).

Vanaf wat grotere bedrijfs- en overheidsorganisaties gebeurt vrijwel alles dus precies verkeerd. Mijn positieve waardering voor Ibbotsons boek zal daarom wel een uitzondering zijn. Nou ja, dat geldt niet alleen voor mijn oordeel daarover.

83.27

Omdat ik verder maar niets vernam, maakte ik me intussen ernstige zorgen. Zou Hans soms nòg langer in dienst gebleven zijn? :-) Dank je wel voor je attente melding van het afscheid(skado) dat jullie hem gaven.

Van de papieren versie van **Het Experiment Buitenlandse Zaken** heb ik overigens nog een voorraad liggen. Ik weet van geen ànder ministerie waarvan de pioniersfase van digitalisering – waar ik Hans dus reeds vroeg bij betrokken – op zo'n manier beschreven staat, als dat elders überhaupt gebeurd is. Hoewel sindsdien de mogelijkheden in technisch opzicht, zachtjes uitgedrukt, nogal uitgebreider zijn geworden, acht ik de strategische keuzes onverminderd geldig. Als je (jullie) erin geïnteresseerd bent (zijn), zeg maar hoeveel exemplaren j(ulli)e wil(len) hebben. Dan leg ik ze klaar.

83.28

Tussen 1977 en 2002 heeft Charles Jencks (1939-2019) **The Language of Post-Modern Architecture** van zeven edities voorzien. Voor zijn laatste editie wijzigt hij de titel in **The New Paradigm in Architecture** (Yale University Press, 2002) met **The Language of Post-Modernism** als ondertitel. Over zo'n principiële ànders-dan-moderne opvatting merkt Jencks daarin op, dat

[t]he point is to find scaling all the way up and down[. p. 264]

Ik zou zeggen, dat daar voor aldus stelselmatige betekenissenordering methodisch véél eenvoudiger iets op is te vinden – en daarin meen ik met [Metapatroon](#) als modelleermethode, al zeg het zelf, redelijk geslaagd te zijn – dan voor de 'voorwerpen' die Jencks behandelt, te weten – fysieke – gebouwen. Hoe kàn het dan toch dat, zoals Jencks met zoveel woorden aangeeft, bouwkundige ontwerpers wèl ervan doordrongen raken dat erkenning van dynamiek van verweven veelvoud

the basis for architecture [forms, p. 264]

maar dat besef van dergelijke variëteit nog steeds niet aan informatiekundige ontwerpers besteed is? Het heeft uiteraard geen zin als ik daar met opstellen en –

sinds enkele jaren – vooral aantekeningen maar op blijf wijzen, wanneer niemand zulke oproepen allereerst zelfs maar eens leest. Wie geen idee van problemen-in-samenhang heeft, kan een stelselmatige oplossing onmogelijk herkennen. Vooruit, zoals Jencks stelt,

[i]f there is a new paradigm, or way of thinking in any field such as architecture, then it obviously stems from a larger cultural shift, a change in worldview[. p. 1]

Digitalisering gaat nog mank aan de veronderstelling, dat de makers zichzelf voor ontwerpers houden en mede daarom blijven opdrachtgevers van digitaliseringsprojecten dat ook doen. Er zijn feitelijk géén informatiekundige ontwerpers. En die komen er natuurlijk ook niet, zolang er geen opdrachten zijn om van – de inkomsten ermee – te leven. De digitaliseringsmakers zijn de programmeurs en wie er allemaal omheen druk doende is om voor hèn opdrachten te verwerven. Gelet op het zakelijke verdienmodel met detachering van programmeurs zijn wie zich presenteren als it- resp. ict-architect slechts randfiguren. Zulke i(c)t-ers ontwerpen weliswaar (ook), maar hun eenzijdige techniekoriëntatie laat zich duiden als wat Jencks modernistisch noemt, dwz het allang achterhaalde

perspective that holds the universe to be some giant machine, or super computer.[p. 2] The architectural fetishist is typically obsessed by materials, or a consistent geometry, and sublimates further issues to this central concern. [...] How could an architect justify such inarticulate building [and t]he bizarre confusion to which this reductivist approach can lead [...]? [...] The answer lies in an ideology that celebrates process, which symbolizes only the changes in technology and building material.[p. 13]

Stokkend met wat tevens volgens Jencks o.a. voor een postmoderne oriëntatie doorgaat, daarentegen

the new architecture [...] is committed to pluralism, the heterogeneity of [...] culture[s], and it acknowledges the variety of [...] codes of the users. [...] A virtue of the new thinking is that it critiques totalizations[. p. 2]

En wat blijven ict-ers vooralsnog doen? Die blijven werken

from the pernicious notions that there is a [...] single orthodoxy[. p. 3] Good form [i]s to lead to good content, or at least good conduct; the intelligent planning of abstract space [i]s to promote healthy behavior. Alas, such simplistic ideas [...] proved [...] irrational[. p. 9]

Ook voor informatiekundige ontwerpogaven resp. infrastructurele voorzieningen voor – maatschappelijk – informatieverkeer slaat Jencks de spijker m.i. zelfs extra precies op z'n kop:

For the general aspect of an architecture created around one (or a few) simplified values, the term univalence will be used. This contrasts with a multivalent architecture where many meanings are linked together to create a coherent, or manifold ensemble.[p. 12]

Wat mij betreft geldt nog steeds voor vele zgn ict-ers wat Jencks terecht aan de kaak stelt als

a strange but [widely] unnoticed deflection of the Modern architect's self-image, [i.e.,] his assumed role as one who brings social amelioration and progressive liberation. [However, w]hat has become of the [self-proclaimed] avant-garde prophet and utopian healer? One finds he has actually built for the reigning powers of a [...] society, and this surreptitious liaison has taken its toll[. Instead of answering to] a call

to morality, and [...] a call to social transformation, [the Modern architect] find[s] him]self unwittingly compromised, first by practice and then by acceptance.[p. 20]

Nee, niet dat zulke kritiek helpt voor opbouwende veranderingen, integendeel. Ik geef het toch maar even door. Jencks:

Modernism chokes on [...] contradictions many times.[p. 21] The result? Ersatz culture, a caricature of the past and the future at once, a surreal fantasy dreamed up neither by the avant-garde, nor the traditionalists, and abhorrent to both of them and most people as well.[p. 24]

Maar dat ligt uiteraard niet in de eerste plaats aan (pseudo-)ontwerpers, hoewel hun medeplichtigheid wijst op gebrekkig ethisch besef. Onder de noemer van politiek moeten 'we' met voorrang een samenlevingsvisie hebben en vervolgens bijhouden volgens dynamiek van redelijkerwijs alom als evenwichtig ervaren verhoudingen. Zo begrijp ik althans waartegen ook Jencks aldus principieel waarschuwt:

If architecture has to concentrate its efforts on symbolizing a way of life and the public realm, it is in a bit of a fix when these things lose their credibility. There is nothing much the architect can do about this except protest as a citizen[. p. 24]

Laat nu nèt de burger, alle politieke retoriek ten spijt, praktisch alsmaar meer van het dagelijks openbaar bestuur te worden uitgesloten. De verschanste overheidsinstellingen missen, aan die indruk kan ik mij helaas niet onttrekken, dat

[t]he importance [...] of articulating difference is fairly obvious.[p. 44]

En waarom is Metapatroon dan bij uitstek geschikt voor ontwerp(en) van informatiekundig stelselmatige opzet van verkeersvoorzieningen? Omdat

[p]lurality, identity and locale, which [are] overlooked by the universalist approach, [must] be represented by semantic differentiation.[p. 44]

Hebben 'we' nu ècht een bouwkundige nodig om 'ons' dat als eveneens onmisbare voorwaarde voor levensvatbare informatiekunde te verklaren? Zo ja, neem het dan van Jencks aan, eindelijk. En haal zijn boek er zèlf eens bij, er staan ook mooie foto's in.

noot: Voor laatstvoorafgaande tekst in mijn reeks vergelijkend ontwerp onderzoek op basis van literatuur over zgn gebouwde omgeving, zie **aantekening 83.25**.

83.29

Forum Standaardisatie doet – op de website – een oproep: **Doe mee met de maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken**. Ik heb de bijgaande verwijzing gevolgd en, terechtgekomen op de website van Rijksprogramma voor Duurzaam Digitale Informatiehuishouding, beluisterd wat aldaar wordt verkondigd als “de aftrap van de maatschappelijke coalitie,” te weten een “gesprek over de meest urgente en prangende vragen, waar de coalitie mee aan de slag moet.”

Ik was vooral benieuwd of er daadwerkelijk gesproken was over... informatie. Mijn verwachting was van niet. Die is helaas uitgekomen.

Ook deze gespreksdeelnemers blijven er allemaal klakkeloos vanuit gaan, dat zij weten wat informatie ... is en dat daarover vanzelfsprekend géén misverstand kan bestaan. Tja, dàt is dus het misverstand dat met voorrang moet worden opgehelderd. De gangbare informatiebegrippen zijn immers volkomen ongeschikt voor maatschappelijk (!) passende antwoorden op welke vragen dan ook met dat bereik.

Nee, het is beslist niet, dat de gesprekspartners onzinnige vragen opperden.

Integendeel, althans zo begreep ik wat hun voornaamste gespreksonderwerp was, uiteraard is bevordering van democratische verhoudingen tussen overheid en burgers belangrijk voor – behoud van – evenwichtige samenleving.

Welk informatiebegrip is wèl geschikt? Dan kan slechts een begrip zijn waarin verhoudingen tussen deelnemers aan – een gebeurtenis van – informatieverkeer verdisconteerd zijn. Informatie of, met een ander woord, een teken, dient deelnemers aan een gebeurtenis ter afstemming van hun gedragingen. Voor een korte inleiding, zie [Geef mij ajb even de pindakaas!](#)

Voor wie via – verbetering van – voorzieningen voor informatieverkeer iets aan maatschappelijke verhoudingen wil doen, ja, prima idee, maar voor wie dat nog steeds doet volgens impliciet een informatie- annex tekenbegrip dat, zeg maar, verhoudingsloos is in de zin van abstrahering van erkend verschillende (!) deelnemers, nee, onverminderd onbenullig, moet het een raadsel zijn èn blijven waarom dat telkens verspilde moeite, verspilling van alsmaar méér geld enzovoort zijn. En met elke vergeefse poging ondanks, vooruit, goede bedoelingen daalt het wederzijdse vertrouwen verder. Zijn ‘we’ nog deelnemers aan samenleving? Ook vorming van zo’n zgn coalitie duid ik als een wanhoospoging. Naar ik begrip heeft Rijksprogramma voor Duurzaam Digitale Informatiehuishouding (RDDI) het initiatief ertoe genomen. Maar waarom moet het een “maatschappelijke coalitie” zijn? In de agendering herken ik werkelijk niets dat niet allang overheidsbeleid is. Logisch, want de zgn huishouding betreft het maatschappelijk verkeer met de overheid dus niet bedoeld als (over)heerser, maar volgens die kenschets als huishoudster. Zoekt RDDI soms buiten de overheid steun om daarmee binnen de (rijks)overheid druk te kunnen uitoefenen om met zorgzame uitvoering eindelijk ernst met zulk vastgesteld beleid te maken? Maar, wanneer de uitvoerende macht onverhoopt nalatig blijkt, is dat voor rijkstaken niet de zelfs dringende controlerende taak van de leden van de Tweede Kamer om de uitvoerende macht terecht te wijzen? Ik ben er, nog zachtjes uitgedrukt, géén voorstander van om die rechtsstatelijk aangelegde procedure te verlaten. Daarentegen moeten ook en vooral TK-leden worden voorgelicht over een stelselmatig bemeten informatiebegrip, opdat zij met hun vertrouwen in nodig en voldoende inzicht in de strekking voor maatschappelijke verhoudingen aldus verantwoord hun zowel wetgevende als controlerende taken uitoefenen. Dat kent ruwweg overigens twee voorwaarden. De voorlichter moet terzake kundig zijn èn de leden van de doelgroep moeten open staan voor wijziging van het grondslagbegrip in kwestie. Tja, zolang ook de voorlichter nog geen benul ervan heeft ...

Verwant met het klakkeloos veronderstelde informatiebegrip zonder zelfs maar enig variëteitspotentieel ervaarde ik voorts o.a. de argeloosheid waarmee de deelnemers aan het aftrapgesprek digitale techniek associeerden met bijdragen door bedrijfsleven. Ook zij beseffen kennelijk niet, dat er vanaf wat ingewikkelder beleidsopgaven – en variëteit inclusief maatschappelijke dynamiek van verhoudingen maakt een opgave nu eenmaal ingewikkeld – ‘iets’ moet gebeuren voordat – eventuele – techniek kan worden gebruikt. Wat er dan noodzakelijkerwijs tussen gebeurt, is ontwerpen. Omdat overheidsopdrachtgevers dat maar niet begrijpen, blijven zij door gevestigde techniekleveranciers tot netzo klakkeloze keuzes gedwongen. Een bekwame ontwerper beschermt ze ertegen. In het geval van digitalisering van overheidstaken geldt bescherming dan feitelijk nota bene wie zich allemaal aan de andere kant van verhoudingen beweegt, inderdaad, burgers.

Eh, moet het een verantwoorde huishoudster daarom juist niet te doen zijn? Natuurlijk moet de tijdig (!) inschakelde informatiekundig ontwerper werken volgens een stelselmatig, maw op evenwichtig informatieverkeer bemeten, informatiebegrip. Zonder zo'n begrip, heus, vergeet het verder maar! Ik doe daarom eveneens een oproep. Die luidt om allereerst nieuwsgierig, dus open, genoeg te zijn om grondig over informatie te gáán spreken, eindelijk. Dáár help ik ook RDDI enzovoort zelfs zeer graag bij.

ps

Over verwachtingen resp. verhoudingen gesproken, toen ik zag dat het reactieformulier als informatie over wie een bericht stuurt niet alleen de rubrieken organisatie en functie bevat, maar dat ook daar een sterretje 'bij staat,' vreesde ik al dat er verplicht een waarde voor opgegeven zou moeten worden. Ook dat bleek helaas te kloppen. Daarom heb ik dit postscript toegevoegd. Zucht, dat is natuurlijk niet de manier om deskundige burgers, dwz personen zonder organisatorische binding met bijbehorende functie, tot kritisch-opbouwende reactie te motiveren. Het moet m.i. gewoon zijn, dat overheidsorganisaties, dus ook RDDI, laagdrempelig open staan voor opmerkingen, adviezen e.d. van personen als betrokken burgers. Dus, wèg met die sterretjes of, nog beter, helemaal wèg met beide rubrieken. Intussen heb ik dan maar Samenleving voor organisatie vermeld, en Burger voor functie. Als ik hier niets aan heb toegevoegd, heeft dat gewerkt ...

[Verstuurd op 2 december 2021.]

83.30

Dankzij Forum Standaardisatie kwam ik op het spoor van **Over Informatie Gesproken**. Als iedereen zich zo vóór mentaliteits- resp. cultuurverandering uitsprekt, maw beweert ook ongevroegde inbreng van burgers serieus te nemen, hmm, leg mij ajb uit waarom ik – ook van de FS-voorzitter – domweg niets terughoor? Zoals je uit afschrift weet, heb ik onlangs wederom gewezen op een – in dat geval overigens zelfs gevraagde – suggestie die ik eerder deed. Dat deed ik niet zozeer om alsnog een reactie te krijgen, maar om de onderzoekconclusie te bevestigen dat zulke inbreng niet telt, klaar. Komt het bij je op, dat een burger veronachtzaming als vertoon van minachting kan opvatten? Enfin, RDDI wil althans voor **Over Informatie Gesproken** een àndere indruk wekken:

Wil je ook actief deelnemen? Je bent van harte welkom! Er is volop ruimte voor meer mensen met goede ideeën. Vul in dat geval onderstaand formulier in. Ook als je een vraag wilt stellen. Na ontvangst nemen wij zo spoedig mogelijk contact met je op.

Zou het? Zie [**aantekening 83.29**] voor afschrift van wat ik daar als opper als hèt voorwaardelijke idee, te weten, zoals ik o.a. jou herhaaldelijk dringend voorgehouden heb, een informatiebegrip met nadruk op verhoudingen met gedragsafstemming van dien.

Of ik verwacht dat 'ze' "zo spoedig mogelijk contact [...] op[nemen]"? Ik verwacht geen begrip van dat ... informatiebegrip. Wat inderdaad niet helpt, is mijn toon die nogal confronterend opgevat kan worden. Voor een heuse paradigmawissel is confrontatie nu eenmaal onvermijdelijk. Dat kan iemand die – nog – geen flauw benul heeft van de noodzaak ervan uiteraard niet waarderen. Voilà, een communicatief dilemma. Maar wie weet. Ik probeer het immers ook nog steeds bij (Bureau) Forum Standaardisatie. :-)

Begrijp je dat je er goed aan doet hier zowel serieus als spoedig op te reageren?

83.31

F.C.S. Schiller zet in **Formal Logic** zijn kritiek stijlvol voort. Zo wijst hij erop, dat

in actual thinking every [...] passage from one judgment to another [...] is determined by the special interest of the manipulator[. p. 14]

Daarom veronderstel ik op z'n enneadisch "interest" (lees: motief) als onlosmakelijk element van een, aangeduid met een woord ontleend aan de schets die Charles Peirce geeft van semiosis, interpretant. De enneade verschikt van Peirce's triade, omdat reeds een interpretant driedig samengesteld ... gedacht is. De 'gehele' interpretant noem ik daarom geen element meer, maar een dimensie resp. moment. Zo geldt een interpretant inderdaad wederom zoals Peirce onlosmakelijkheid veronderstelt, maar enneadisch als dimensie/moment onlosmakelijk in samenhang met de dimensies/momenten van teken en feit; zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor afbeelding. Van het enneadische schema laat zich eenvoudig aflezen, waarom Schiller stelt

that to abstract from these special interests is to render the whole advance of thought unintelligible. [For i]t ignores the whole topic of interest altogether[. p. 14]

Het verwijt dat hij er met zoveel woorden op laat volgen, acht ik tegenwoordig helaas ook toepasselijk voor kortzichtige digitalisering. Wie zich al dan niet opzettelijk blind houdt voor variëteit van belangen met motieven van dien,

is saved from the discovery of what a petty and narrow interest it is that supports its own procedure.[p. 14]

Hoe dat enge eigenbelang wordt verdedigd, stipt Schiller in één moeite door eveneens aan:

Whenever an attempt is made to point out that in every step in actual thinking a person intervenes and directs the course of thought in accordance with his interests and ideas, and that therefore to understand the sequence and connexion of thought this fact must be taken into account, the cry is raised that this is psychology, and an attack upon the dignity and integrity of logic.[p. 14]

In het geval van zgn ict-ers gaat het om hun vaak zelfs onbewust gekoesterde idee dat digitalisering noodzakelijkwijs slechts mogelijk is volgens overgeleverde formele logica (die enkelvoudigheid van teken strikt koppelt aan enkelwaardigheid van betekenis: logisch atomisme). Nuchter merkt Schiller op, dat

[i]t may be so, but it does not follow that the fact can therefore be disregarded.[p. 14]

Kennelijk klopt die logica niet. Opgaven met onontkoombare variëteit inclusief kansen ermee vergen nu eenmaal, herstel, meermaals :-)

a logic which comes to terms with psychology[. ... T]he existing borderline between psychology and logic is inconvenient and indefensible, and should be drawn differently.[p. 14]

Sterker nog, voor variëteitsopgaven van betekenis(sen) werkt zo'n grens voorspelbaar averechts. Kortom,

the sooner Formal Logic realizes that it will have to pay the penalty for its false abstractions in the reduction of its own pet doctrines to absurdity, the better it will be[. p. 14]

Dat staat in een boek verschenen in 1912. Inmiddels doen 'we' volop aan digitalisering, maar vieren zulke "false abstractions" zo mogelijk extra hoogtij. Daar is

een ... logische verklaring voor. De beoefenaren van “absurdity” ontlopen “pay[ing] the penalty,” integendeel, zij oogsten – financiële – winst ervan. De dupe zijn de gebruikers van door eenzijdigheid als gevolg van kortzichtigheid gemankeerde voorzieningen (die zij ook nog eens moeten betalen).

Het is natuurlijk de pragmatiek op z’n kop zetten door dan maar te beweren, dat

[i]t is **convenient** to treat [single] terms **as if** they possess [correspondingly single] meaning[s] in themselves.[p. 15]

Zo’n bewering rekent Schiller terecht tot

a series of lame excuses [keeping adherents of] Forma Logic [from] reconsidering and amending its assumptions[. ... D]o we not currently speak of the meanings of words, and compile dictionaries to contain them? Why, then, should we not indulge in logical classifications of terms taken out of their logical context?[p. 15]

Als meteen een willekeurig woordenboek iets verduidelijkt, is het wel dat aan vrijwel alle woorden telkens verschillende betekenissen toegeschreven staan

[as] represent[ing] merely the **average** meaning[s], with which the word has been used in the past , and [as such] the probable meaning[s], with which it will be used in the future[. p. 17]

Wat de respectievelijke beschrijvingen bieden voor eenduidigheid, is nodige en voldoende ... context (zoals de samensteller van het woordenboek begrijpelijk veronderstelt door gebruikers van het woordenboek). Schiller benadrukt terecht, dat

[t]he meaning (or meanings) as formulated in a dictionary never can be an absolute and infallible guide to actual usage. [... Thus, a dictionary] cannot prohibit [...] modification [of meaning]. [...] T]he dictionary-meaning of the words [...] cannot be trusted to give us the actual **meaning-in-use** [...]. We ought always to go behind it to what its assertor is actually trying to express.[p. 17 A word] acquires its meaning or its meanings (for in time it is sure to grow more than one, even for dictionary purposes) in the service of man, and must always be prepared to take on new shades of meaning in that service. [...] S]ome one may always contrive to extend or restrict or transfer or vary its meaning by the way he uses it, if he can persuade others to follow his usage.[p. 16 Indeed], if we consider the problem of conveying a meaning, we find that it always arises in a definite situation, for definite persons.[p. 17]

Daarom veronderstel ik dat zelfs èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Een ènkel woord is natuurlijk niet toereikend voor beschrijving resp. duiding van een bepaalde situatie inclusief deelnemers aan het situationele verkeer (lees ook: omgang, interactie). Nogmaals, dat vergt context. Meestal komen daar geen woorden aan te pas. Een zgn geschreven tekst lijkt zo beschouwd nogal uitzonderlijk monomediaal opgesteld. Ja,

[t]he question is always – how can a particular meaning be conveyed, and what resources does a language contain to convey it?[/ 17]

Uit erkenning van context als onlosmakelijk element van een teken volgt dat taal véél ruimer opgevat moet zijn dan woordenconfiguraties. Maar zijn er desondanks, zo geeft Schiller een als retorische vraag bedoelde uitvlucht weer,

no [...] objects of thought which are constantly thought about, and so become far more permanent, and, as it were, more solid, than the fleeting thoughts which generate them? And do the not deserve to be recognized by name as Concepts or (better) Universals?[p. 15]

Ik kan daar zelfs zeer kort over zijn. Er bestaan überhaupt géén aparte woorden met een algemeen geldige betekenis. Zoals de enneade toont, laat zich eenduidigheid pas vestigen door de combinatie van een signatuur – wat inderdaad een woord kan zijn – en een context. Zoiets als een uitzondering geldt voor wat ik als een nul-identiteit opper. Die kàn algemeen geldig zijn, omdat er principieel juist géén betekenis in de zin van een gedragsbeschrijving aan is toegeschreven. Het is met de aanname van nul-identiteit zoals Schiller aangeeft, ofwel over pragmatisme gesproken, dat

this principle may be said to be legitimate, because all the sciences have in the first instance to adopt whatever principles they can find on 'methodological' grounds, i.e. because they suggest methods of working[. p. 15]

Intussen blijft Schiller strooien met m.i. terecht kritische opmerkingen, zoals dat

no science probably makes so extensive and shameless a use of methodological fictions as Formal Logic. [...] While] this protest might be passed off with a laugh if the logical use of its fictions were actually successful[, ...] we [...] find abundant reasons for disputing this.[p. 15] What [Formal Logic] actually tries to grasp is an elusive phantom compounded out of an unattainable ideal and a verbal husk.[p. 18]

Nee,

[i]t cannot [...] be allowed that Formal Logic does well to take terms out of their context in the actual judgment.[p. 18]

Een logica die dat wèl als uitgangspunt neemt, kàn methodisch domweg niet voldoen om betekenissen in hun verweven variëteit stelselmatig te helpen ordenen (lees ook: modelleren). Daarvoor is zo'n logica immers

wrong in principle,[p. 19]

punt.

83.32

Met belangstelling heb ik uw artikel **Een grimas is gewoon grammatica** (in: **NRC Handelsblad**, katern **Wetenschap**, 4 december 2021, pp. 6-7) gelezen dat u over gebarentaal schreef. U moet maar zeggen wanneer u meent dat ik u verkeerd begrijp, maar mijn indruk is dat u o.a. gebarentaal en gesproken taal als geheel verschillende taalsoorten opvat. Zo ja, hopelijk waardeert u het dat ik u hierbij op een andere gedachte probeer te brengen. :-)

Neem een geval van gesproken taalverkeer waarbij de gesprekdeelnemers elkaar niet alleen kunnen horen, maar ook kunnen zien (en, wie weet, ruiken resp. voelen). Een taalteken acht ik dan evident omvattender samengesteld. Voor het idee van een grammatica komt m.i. daarom allereerst wat ik gedragskundige ontleding noem in aanmerking. Een zeer beknopte inleiding treft u in mijn columnachtige tekstje [Geef mij aib even de pindakaas!](#) aan.

Wat een pragmatisch bemeten grammatica dus moet bestrijken, is óók context als onlosmakelijk onderdeel van een teken. Want voor B om te begrijpen wat A op enig moment concreet van haar/hem wil, natuurlijk nog afgezien ervan of B dat dan ook wil doen (en dat geldt allemaal óók voor gedragsafstemming tussen uw eventuele kat en uzelf, enzovoort), telt nadrukkelijk mee hoe A zich beweegt, is gekleed, zich als het ware in scene zet, enzovoort. Dat is allemáál ... taal, omdat het samenhangend allemáál onmisbaar is voor een kans van slagen van het teken in kwestie als middel voor altijd en alom specifieke (!) gedragsafstemming (en met uw

eventuele hond slaagt u er stellig vaker in dan met uw kat).

Inderdaad, er zijn allerlei, van tijdelijke tot duurzame, redenen waarom deelnemers aan interactie zich tot beperkingen van uitdrukkingsmiddel(en) gedwongen weten. Zo kan ik mij voor dit verzoek tot inschikkelijkheid middels een emailbericht slechts verlaten op schrift. Daarmee moet ik als het ware mogelijkheden compenseren die ik in mijn betrekking tot u anders wèl voor contextualisering beschikbaar heb, precies, zoals gebaren en enscenering wanneer u mij tevens zou kunnen zien.

En zo lees ik wat u aanstipt van het proefschrift van Ulrika Klomp. Als u aan- resp. doorgeeft dat “[g]ebarentaal [...] duidelijk twee lagen [heeft,]” denk ik daarbij meteen aan 1. zoiets als een algemene aanduiding en 2. context. Nota bene, bijelkaar bieden ze – pas – voorwaarden voor nodige en voldoende eenduidigheid van interpretatie door B van waarom A haar/hem met zo’n teken verzoekt. Daarmee zijn “grammaticale mogelijkheden” praktisch onbeperkt, klopt, met “allerlei verrassende mogelijkheden in die tweede laag.” Die blijven echter verborgen door handhaving van een véél te eng begrip van wat een teken omvat.

Ik meen onder de noemer van enneadische semiotiek met bijbehorend subjectief situationisme nogal wat bruikbaar voorbereidend werk verricht te hebben voor relevante begripsverruiming (als, nee, geen paradox, aanzet tot mogelijkheden voor betekenissendifferentie). Wie wil er kritisch-opbouwend mee dóórgaan?

ps

Afschrift stuurde ik meteen aan mevrouw Klomp. Tot voortzetting van correspondentie ben ik uiteraard graag bereid.

[Emailbericht dd. 6 december 2021 aan Berthold van Maris.]

83.33

Tòch nog maar eens geprobeerd ...

83.34

Het is nogal zachtjes uitgedrukt dat ik het leuk vond om eerder vandaag zoals-ik-normaal-vind-maar-wat-kennelijk-uitzonderlijk-is over communicatie te communiceren. Dank je zeer!

Hierbij stuur ik je met [Geef mij ajb even de pindakaas!](#) alvast meteen de verwijzing naar een inleidende uitleg over wat ik houd voor een evident praktisch geldig tekenbegrip. Op het zgn proefschrift kom je terecht via [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#), maar wanneer ik de volgende keer de Hengelolaanse kringloopwinkel bezoek laat ik daar zoals afgesproken zelfs graag een papieren exemplaar voor je achter.

Waarom slaat de opvatting niet aan dat nota bene èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is? Nee, een steekhoudend tegenvoorbeeld heeft mij nog niemand kunnen geven. Ja, die opvatting benadrukt gedragsverhoudingen. De verzoeker geeft zich ermee bloot als belanghebbende. Nu stelde jij met zoveel woorden dat invloedrijke mensen opgeblazen eigenwaan vertonen. En over bloot gesproken, zoals ook het sprookje **De nieuwe kleren van de keizer** leert, ze zijn niet gediend van ontmaskering van schijnheiligheid.

Zonder de macht om zulke ijdelheid te veranderen, toegegeven, stellig bij mijzelf inbegrepen, ben ik sterk gaan waarderen dat mij die opvatting over taal- en tekengebruik tragikomisch inzicht geeft. Is het ook niet vooral die spanning inclusief zelfspot die jij voor jouw werk beheerst? Noem het maar roddeljournalistiek! Ik trap er niet in. Er zit als tragikomische dynamiek ‘natuurlijk’ meer achter (en daarom kan

je het niet laten :-).
Ik zie naar vervolgesprek uit.

83.35

Een voorwaarde voor opmerken is aandacht. Met altijd gerichte aandacht (lees ook: focus) met voorafgaande (!) beperking van dien is vooringenomenheid dus onvermijdelijk voor wat iemand als opgemerkt in verdere gedachten kan opnemen. Hmm, interessante woordensamenstelling, op-merken. Zeg ook maar als gemerkt met vooropstelling-tegen-achtergrond van dien opperen. Ja, óók interessant, aan-dacht, want zeg ook maar alvast gerichte gehechtheid door denken volgens vooropstelling-tegen-achtergrond.

De ene vooringenomenheid, noem het ook maar tunnelvisie, is echter de andere niet. Hoe dan ook is de opgave niet om van – een – tunnelvisie af te komen, want dat lukt principieel dus nooit, maar wèl hoe een (tunnel)visie die kennelijk niet – meer – werkt valt te vervangen die één die – vooralsnog – gunstigere uitkomsten belooft voor daaraan ontleende gedragingen. Zo raken criteria relevant. Wie huldigt een bepaalde visie, en waaraan meet z/hij af wat als gunstig(er) telt? Klopt, per saldo voordeliger voor háár resp. hèm. En dáárvoor is daarom nog principiëler van belang hoe iemand zichzelf ... ziet. Enigszins paradoxaal uitgedrukt, ben ik autonoom in betrekkelijkheid (lees: moet de wereld veranderen zoals ik wil, terwijl ik onveranderd mijzelf blijf, punt) of betrekkelijk in betrekkelijkheid (lees: ik ben in veranderlijke verwevenheid onlosmakelijk en daarmee netzo veranderlijk onderdeel van de wereld, enzovoort)?

“Over tunnelvisie” is de ondertitel van **Waarom ik altijd gelijk heb** (Scriptum, herdruk 2014, oorspronkelijk 2007.) Eric Rassin duidt daarin vooral zgn confirmatiebias, waarvan hij als

een goede alledaagse definitie [voorstelt h]et te pas en vooral te onpas gelijk proberen te krijgen[. p. 12]

Die neiging belemmert wisseling van visie enzovoort natuurlijk ernstig, want exclusief

zoeken naar bevestiging voor een bepaalde hypothese [als] een gedreven zoektocht naar het eigen gelijk [laat] vanzelfsprekend weinig ruimte voor de inclusie van informatie die in strijd is met dat gelijk.[p. 12]

Zeg helaas maar rustig, géén ruimte en

[z]o ook lopen we, door onze confirmatiegeneigdheid, wellicht allerlei kansen mis.[pp. 65-66]

Omdat er principieel eveneens géén ontsnapping aan vooringenomenheid mogelijk is, kan iemand tegen een oproep tot wijziging van veronderstellingen inbrengen dat ook daaraan veronderstellingen ten grondslag liggen. Maar het is uiteraard een drogreden, dat er daardoor géén verschil bestaat tussen hypothesen en bijgevolg wisseling van “hypothese” onnodig, verspilde moeite e.d. is. Terecht stelt Rassin helemaal tot slot, dat

dit boek [...] de lezer alert [beoogt] te maken op de confirmatiebias, maar [...] zich er ondertussen zelf schuldig aan [maakt].[p. 163]

Nogmaals, erkenning van de onmogelijkheid om vrij van vooringenomenheid te zijn mag echter géén reden zijn om dan maar onwrikbaar aan eigen vooringenomenheid vast te houden. Zo ben ik zelf ervan overtuigd geraakt, dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. En met opstellen en aantekeningen doe ik verslag van literatuur

waaruit ik inderdaad graag passages ter bevestiging aanvoer. Maar ik moet open blijven staan voor wat redelijkerwijs met mijn tekenbegrip in tegenspraak is. Of ik daarin voldoende slaag, vind ik moeilijk om zèlf te beoordelen. Maar tot dusver heb ik van anderen er géén kritiek op gekregen. Nu geldt mijn opvatting voor hen juist als ... kritiek, maw zeker géén bevestiging van hùn opvatting. Tja, daar is de confirmatiebias weer, die dringt niet eens dóór, laat staan dat er nadere overwegingen aan worden gewijd:

Het klinkt logisch dat iemand die sterk overtuigd is van een bepaald inzicht, daar niet snel vanaf is te brengen. Een deel van die rigiditeit, of zo men wil consistentie, valt te verklaren met de gedachte dat mensen zich meer opstellen voor informatie die strookt met hun overtuiging, vergeleken bij informatie die daar niet mee overeenstemt.[p. 19]

Maar waaròm komen sommige mensen soms dan tòch op een ànder idee? Zij beseffen voor hun gedragingen telkens zoiets als een plan (lees: ter voorbereiding van uitvoering geldig idee) te volgen. Wanneer de uitkomst niet met het plan ervoor gaat stroken, en dat zo blijft, zijn sommige mensen – in elk geval eerder dan vele andere mensen – kennelijk geneigd om te overwegen dat mislukking weleens aan hun plan kan liggen. Zij proberen daarom eens een ànder idee resp. plan, maar dat moeten ze daarvoor wèl eerst bedenken ...

Wat niet helpt, is dat vooral voor zgn managementfuncties formele beoordelingscriteria strijdig zijn met informele. Functionarissen moeten de informele criteria 'maar' leren. Daar zit vanzelfsprekend de les bij dat zij resp. hun gedragingen doorgaans beoordeeld worden volgens die informele criteria. Hun "rigiditeit, of zo men wil consistentie" betreft daarom wat zich feitelijk aan formele aansprakelijkheid c.a. verantwoordelijkheid onttrekt. Wie leidinggevende functionarissen – wie ànders? – daarop aanspreekt, wat nota bene dus slechts 'van buiten' kàn gebeuren omdat intern – vrijwel – iedereen-die-er-nog-werkt heeft geleerd aan de informele criteria te gehoorzamen, krijgt domweg niet thuis. Hoe groter de (overheids)organisatie, des te waarschijnlijker is het dat leidinggevende functionarissen géén deskundigheid hebben van waarvoor zij formele verantwoordelijkheid dragen. Dat leidt tot wat ik dan maar dùbbele confirmatiebias noem. Want de functionaris in kwestie herkent niet eens wanneer voorgestelde informatie een oproep behelst om van inzicht te veranderen in het onderwerp van haar/zijn formele taakopdracht. Maar wat z/hij er prompt als gemis aan ervaart, is de ontbrekende bevestiging van zijn positie volgens de informele criteria. Over wat logisch klinkt gesproken, voor wie daar met zulke informatie aankomt, is aanspraak volledig kansloos.

Hiermee ontkracht ik Rassins uitleg overigens niet. Integendeel zelfs, hij heeft m.i. nòg sterker gelijk met beweringen zoals

dat mensen ertoe neigen te zoeken naar bevestiging voor hun hypothese en niet naar potentiële ontkrachting (falsificatie), zelfs niet in gevallen waarin dat laatste even belangrijk is als confirmatie, of zelfs belangrijker.[p. 22]

Wie met een voorstel serieus genomen wil worden, moet blijkbaar mikken op bevestiging volgens informele, naar hun aard impliciete, criteria. Maar informele criteria zijn er niet voor niets. Als zodanig zijn ze strijdig met formele, naar hun aard expliciete, criteria. Daaruit volgt wat mij betreft dat dergelijke informele bevestiging verwerkelijking van formele wijziging nòg moeilijker maakt. Niet aan beginnen, dus. Of het moet als een zgn paradoxale interventie gebeuren, vooruit.

Let wel, ik ben niet tégen informele regels resp. criteria. Wat mij betreft mag zelfs

àlles informeel verlopen, maar dan wèl, zeg maar, maatschappelijk verantwoord. Aan informele criteria vind ik daarentegen verkeerd, zodra daarmee feitelijk, over bevestiging gesproken, zoiets als een hofhouding wordt bestendigd ten koste ipv van ten gunste van – overige – deelnemers aan maatschappelijk verkeer. Rassin redeneert zgn wetenschappelijk nog braaf volgens wat ik m.i. zijnerzijds naïef dan maar enkelvoudige confirmatiebias noem. Volgens hem is

het zoeken naar bevestiging voor een hypothese [...] op zijn minst een eenzijdige strategie, omdat tegenbewijzen worden genegeerd.[p. 26]

Helaas is er doorgaans méér mis. Een tegenbewijs of, liever gezegd, een tegenargument vergt vaak àndere veronderstellingen (lees ook: paradigma, vooringenomenheid ...) om de redelijkheid ervan te waarderen. Vooral mensen die 'iets' bereikt menen te hebben, houden echter hùn veronderstellingen abusievelijk voor absoluut waar en voorzover zij besef van veronderstellingen hebben vereenzelvigen zij hun persoonlijkheid ermee. Een beroep op betrekkelijkheid van veronderstellingen ontgaat ze. Wat ze ménen te herkennen is slechts een persoonlijke aanval. Tja, daar kom ik dan aan, niet alleen met een ànder paradigma, maar zelfs met een paradigma dat àlles betrekkelijk laat gelden. Wie zich existentieel absoluut waant, en

het hebben van wanen [gaat] samen met het te snel trekken van conclusies[, p. 52]

wil er domweg niets van weten. Als Narcissus vinden zij via hun spiegelbeeld uitsluitend zichzelf de moeite van aandacht waard:

Door oogkleppen op te zetten, beschermt de beslisser zichzelf [...] tegen [...] genuanceerde informatie. Tunnelvisie als [...] strategie dus.[p. 60]

Rassin wijst erop,

dat pogingen om gesprekspartners te overtuigen met tegenbewijzen soms geen zin hebben of zelfs averechts werken.[p. 29]

Daarbij gaat hij er nog van uit, dat er een gesprek kan ontstaan. Dat is ònmogelijk zonder vertrouwen. Wat het openbaar bestuur betreft vinden – hogere – ambtenaren dat burgers hun niet begrijpen, en omgekeerd. Ik vrees dat burgers daarin het meest gelijk hebben. Daarom moeten die eenmaal hogere ambtenaren zich niet gedragen volgens criteria die ze een nòg hogere ambtelijke functie bezorgen, maar zich daadwerkelijk op maatschappelijke opgaven richten. Dan moeten ze er inderdaad nogal wat van weten, het is niet anders. Juist zij moeten er tegen kunnen, herstel, moeten zelfs verwelkomen

informatie onder ogen te krijgen die de juistheid van een eerdere keuze betwist.[p. 59]

Als dàt voor een, eh, nieuwe bestuurscultuur nodig is, duurt die verandering inderdaad even. Maar wie weet. Hoe dan ook, kennis bevordert passend kiezen, terwijl

mensen die moeite hebben met het maken van keuzes, een sterke neiging tot confirmatie vertonen.[p. 43]

Dankzij onderwerpkennis, met maatschappelijk besef als voorwaarde, kunnen openbaar-bestuurders en beleidsambtenaren pas resp. eindelijk onderscheid maken tussen opbouwende en afbrekende 'burgerinitiatieven.' De toenemende afbraak mag voor hen géén reden zijn, integendeel, om het hofhoudingsbastion verder te sluiten

met het groeiende cordon van zgn voorlichters ter afscherming (en anders is er altijd nog de landsadvocaat). Wat zij nalatig als “tegenbewijs” veronachtzamen, vinden betrokken (!) burgers immers evident bewijs vóór veranderingen. Rassin probeert nog enig begrip ervoor op te brengen, dat

[e]r [...] een zekere sociale druk [is] om consistent te zijn, te pas en soms, zo lijkt het, ook te onpas.[p. 45]

Ondanks zijn vriendelijke toon wil hij toch zijn kritiek kwijt:

De voorkeur voor continuïteit kan zelfs zo sterk zijn dat de status-quo wordt geprefereerd boven een verandering die eigenlijk een verbetering zou inhouden.[p. 45]

Wat Rassin m.i. dus mist, is besef dat – de macht over – het besluit tot verandering naar zijn aard nu eenmaal ligt bij (een) gevestigde functionaris(sen). Z/hij ziet (zien) er strikt gelet op die machtspositie resp. versterking dáárvan kennelijk vaak helemaal géén “verbetering” in. Wèg ermee!

De regententijd zou toch voorbij moeten zijn. Het kan wel zo zijn,

dat het voor mensen bijzonder moeilijk is om een eenmaal gevormde mening te veranderen[, p. 33]

maar zulke mensen zijn kennelijk òngeschikt voor openbaar bestuur. Want àlle tijden zijn o.a. tijden van verandering. Intussen – wie het ànders ziet, moet het vooral zeggen – zitten burgers bestuurlijk opgescheept met

mensen [die] sterk vasthouden aan hun standpunt, zelfs als buitenstaanders er lang en breed van overtuigd zijn dat dat standpunt, gezien de op tafel liggende informatie, niet langer te verdedigen is.[p. 33] Het lijkt bijna alsof veranderingen soms worden ontkend.[p. 112]

Waarin Rassin zich m.i. ditmaal overigens vergist, is de aanduiding als “buitenstaanders.” Dat klopt weliswaar in termen van gevestigde machtsverhoudingen, maar nota bene niet voor zover het wèrkelijke problemen betreft. En wat telt nu?! Een bestuurder die ‘klagende’ burgers lastig vindt, gaat ze met elke volgende ‘klacht’ nòg lastiger vinden. Dat legt Rassin duidelijk uit,

[i]mmers, als mensen waarnemen in overeenstemming met hun eerdere verwachtingen, bevestigende informatie selectief opzoeken en zwaarder wegen dan ontkrachtende, ambigue informatie zodanig interpreteren dat deze bewijs voor het eigen gelijk gaat vormen, en sowieso sneller iets wel geloven dan niet, ligt het voor de hand dat ze steeds gesterkt worden in hun overtuiging.[p. 34]

Wat moet een burger die redelijke argumenten vóór veranderingen meent te hebben? Als z/hij ze niet oppert, gebeurt er ... niets. Maar ook als z/hij ze wèl probeert over te brengen, komt er – zonder heel veel geluk – géén aandacht voor en raakt de kans zo mogelijk zelfs nòg kleiner dat er een vòlgende keer wèl aandacht voor is.

Bestuurders en hogere ambtenaren die ‘inhoudelijk’ niet of nauwelijks op de hoogte zijn, kunnen hoogstwaarschijnlijk evenmin ‘goed’ beoordelen wie hun maatschappelijk verantwoord kan adviseren. Maar aan zulke adviezen hebben zij als hofhoudingsleden ook geen behoeften, reden waarom zij hun adviseurs ‘vanzelfsprekend’ eveneens in – enge afhankelijkheid van – die hofhouding zoeken. Die loopt voorspelbaar uit een voorstel voor versterking van de ... hofhouding, want

[d]e vraagstelling stuurt de oplosser [...] dwingend in de richting waarin het antwoord moet worden gezocht.[p. 60]

Ach, wie een opdracht zo kritiekloos uitvoert, is uiteraard géén “oplosser,” althans niet van maatschappelijk relevante problemen, wèl een gehoorzame bediende (die burgers via belastingen betalen). Vooral voor beleidsvoorbereiding, zeg in het algemeen voor ontwerpopgaven met onderzoek van dien, zouden we

de opdracht zodanig moeten formuleren [...] dat de besluitvormer niet meteen tot confirmeren neigt.[p. 130]

Aan afwezige openheid gaat o.a. digitalisering onherstelbaar mank door er meteen een technische maakopgave in te zien. Achterwege blijven onderzoek naar bevordering van evenwichtige(r) maatschappelijke verhoudingen en via erkenning van daaraan ontleende eventuele – volgens zulke verhoudingen gedifferentieerde – behoeften zo door naar infrastructurele facilitering van hun dito differentiële (!) vervulling. Daaraan wordt hoogstens lippendienst bewezen, maar architectuur heet het volkomen misplaatst inmiddels altijd wel.

83.36

Help je me ajb mijn “confirmatiegeneigdheid” te temperen?! Wat vind je zoal niet kloppen aan **aantekening 83.35**? Moeten we vooral blijven proberen er de humor maar van in te zien? Nee, als literatuur maak ik ermee evenmin kans. En een boekbespreking is het eigenlijk ook weer niet.

83.37

Hopelijk ben je wederom gezond, zodat je ook wat hebt aan je “verlof,” het allerbeste!

Lukt het je om op de valreep nog een reeks vragen te beantwoorden nav je mededeling over waarop je inzet? Begrijp ik goed, dat jij met zoveel woorden stelt dat “de zelf gecreëerde afhankelijkheden [...] in het stelsel” slechts eveneens door onszelf òngedaan gemaakt kunnen worden? Zo ja, dus over “semantiek [die] hierin centraal staat, evenals [over] wat standaardisatie hierin betekent” gesproken, stel je dat de oplossing van dat probleem, zeg ook maar de aanpak, moet worden gezocht in betekenismatig eenduidige formulering van “beleid en regels zelf,” opdat vervolgens (lees ook: omdat vervolgens pas) dienovereenkomstig eenduidige opzet mogelijk is van “uitvoeringsprocessen, gebruikte gegevens en de op basis van dit alles genomen besluiten en de verantwoording hiervoor”? En nogmaals, zo ja, komt dat als oplossingsrichting dan neer op waarvoor o.a. jij met het zgn burgerinitiatief Slimmer met regelgeving pleit?

Mocht je achtereenvolgende antwoorden met ja of nee tekort vinden schieten, moet ik blijkbaar tot ná je “verlof” erop wachten. :-)

83.38

Op z’n Engels is de aanduiding **social media** allang zelfs òngewijzigd (!) een [parodisme](#). Dat komt door **me** (Nederlands: **mij**) in het woord **media**. Want hoezo sociaal?! In het Nederlands wijst **sociale mijdia** als parodisme dus voorts op een voorziening om maar beter te vermijden. Uiteraard is in het Nederlands ook al met **sociale modia** sprake van een parodisme.

83.39

Hmm, dat “verlof” duurt blijkbaar nòg langer, want ik kreeg per omgaande zijn automatisch ingestelde melding van afwezigheid, dwz vóórdat de eerder door hem

aangekondigde “laatste week” voorbij is.

Hier geef ik je graag persoonlijk enige toelichting, waaróm ik hem die vragenreeks gestuurd heb. Daarmee doe ik – nogmaals – een poging tot onderzoek naar wat ik ervaar als zijn remmende nietszeggendheid. Herstel, wat hij m.i. wil bereiken en dan neerkomt op belemmering, is dat wij maar “geduld” moeten hebben, sterker nog, want hij weet het beter, nee, wij moeten dus vooral géén initiatief ontplooiën dat volgens hem doorkruist waarmee hij beweert bezig te zijn. Eh, hoewel hij zijn bemoeienissen feitelijk zinloos acht door veranderkundig van “een vicieuze cirkel” te schrijven, rara, waarmee is hij bezig? Waarop moeten we onder de noemer van semantiek wachten en hem “ruimte” laten, zoals volgens mij tussen de regels door zijn oproep luidt? Dáár heb ik hem naar gevraagd.

Overigens vermoed ik dat een duidelijk antwoord, als hij al aanwijsbaar met een reactie op die vragen komt, uitblijft (zoals hij eerder discussie telkens ontweek over wat ik als m.i. relevante argumenten enzovoort opperde voor ordening van stelselmatige betekenissenvariëteit inclusief passende veranderkundige aanpak). Mijn indruk is dat hij géén idee heeft. Maar ik vrees dat hij daarover zèlf anders denkt.

Wie weet vergis ik me. Ik hoop uiteraard ook dát ik dat doe, dus mij vergissen in zijn insteek. Maar wanneer hij antwoordt het inderdaad te zoeken in waarop Slimmer met regelgeving uit is, weet ik zeker dat het allemaal flauwekul is. Daarop dan geduldig wachten is extra onverantwoord, zodat het beter is zsm daarover uitsluitel te krijgen.

83.40

Of het hem financieel geholpen heeft, weet ik niet. De onvoltooidheid van **De man zonder eigenschappen** hield Robert Musil in geldnood. Naar verluidt probeerde hij die nood enigszins te lenigen met publicatie van de bundel **Het posthume werk van een levende** (Meulenhoff, 1987, vertaling Ton Naaijens, oorspronkelijk Duits 1935). Op mij maakt het de indruk van een samenraapsel korte vingeroefeningen.

Desondanks vielen mij enkele tekstpassages op door actualiteitswaarde. Zo stelt Musil in **In het land van dichters en denkers** (pp. 76-79) wat ik vind kunnen doorgaan voor kritiek op – gebruik van – zgn sociale media, te weten dat

om de haverklap en om elk wissewasje [...] de leek momenteel overhoop [ligt] met de vakman. En omdat de vakman op zijn beurt in honderden andere vakken leek is, levert dat alles bij elkaar een aanzienlijke hoeveelheid meningen op met een naar bijsmaakje.[pp. 76-77 De één] acht [...] niet zichzelf maar wel de [...] andere[n] beneden peil, terwijl deze er op hun beurt net zo over denken. Om kort te gaan, dit cultuurpessimisme, waaronder een ieder gebukt schijnt te gaan, zorgt ervoor dat de ander steevast ‘het kind van de rekening’ is[. ...] Hier kan [de] constatering aan worden vastgeknoopt, [...] dat nagenoeg al die oordelen hun oorsprong vinden in kringen die hermetisch van elkaar zijn afgesloten.[p. 77]

Er blijkt niets veranderd, integendeel. Over hoe het toch kàn dat elke herhaling opnieuw als actueel wordt ervaren, merkt Musil in **Artistiek jubileum** (pp. 80-83) op, dat

enthousiasme voor het actuele moment in as op[gaat], en zodra het overbodig geworden is wordt het door de vergetelheid ondergesneeuwd[. p. 83]

Hij geeft er naar mijn idee echter een te eenzijdig gunstige draai aan. Want volgens Musil

[is] het vergeten [...] een buitengewoon creatieve bezigheid en zo rijk aan inhoud dat wij juist daardoor, en voortdurend opnieuw, die onbevangen, aangename en consequente persoonlijkheid worden omwille van wie wij alles ter wereld gerechtvaardigd vinden.[p. 83]

De helaas voortdurende actualiteit leert daartegen dat wij telkens opnieuw ook – en vooral? – tot vernietiging in staat zijn en ons daarvoor menen te kunnen rechtvaardigen.

Ik wil er overigens nog een opmerking met semiotische strekking over kwijt. Door “vergeten” verkeert een subject van moment tot moment in wat z/hij als alles ervaart. Het betreft feitelijk echter wisseling van situaties (met invloed van de ene samenloop van subject en situatie op beide, zeg maar, samenstellende delen voor een volgende samenloop, enzovoort). Dat “vergeten” maakt het daarom ook moeilijk om stelselmatig, ofwel door-de-situaties-heen, de noodzaak van explicitering van context – voor als het ware beschrijving van context – te beseffen.

In het opstel **Binoculaires** (pp. 84-89) wijst Musil m.i. op zulke blikverruiming

door namelijk iets met een verrekijker te bekijken dat men doorgaans niet met een verrekijker bekijkt.[p. 84]

Zoals ik hem begrijp – of is het, hem graag wil begrijpen – doet uitvergroting van het één pas beseffen dat véél ontbreekt van wat wij gewoonlijk óók zien. Dat, mijn duiding, dus, klinkt inderdaad even paradoxaal. Het is wat een verrekijker je niet laat zien, waardoor iets opvalt omdat zulk gemis tégen de verwachting is. Wie door een verrekijker waarneemt, heeft de behoefte dat alsnog in het blikveld te gevangen te krijgen. Maar met elke beweging van de verrekijker stuit z/hij op dezelfde contextuele verarming die de rijkdom doet waarderen in het geval van volledige context. Wie

het in bovennatuurlijke proporties [...] met eigen ogen [ziet, p. 85]

leert dat herstel van, vooruit, natuurlijke verhoudingen onderscheid naar resp. erkenning van extra elementen vergt. Musil raadt aan:

Wie niet gelooft dat de wereld zo in elkaar zit, binoculair maar eens[. p. 85]

Nogmaals,

[m]en ziet dingen altijd samen met hun omgeving en beschouwt ze gewoontegetrouw als dat wat ze daarin betekenen.[p. 86]

Een omgeving (lees dus ook: situatie) is nu eenmaal een achtergrond. Als zodanig, en dat is “gewoontegetrouw” aan, kan zij onmogelijk als – figuur op – de vóórgrond waargenomen worden. Maar als achtergrond maakt zij ‘natuurlijk’ onderdeel uit van het waargenomen teken, waarbij voor- en achtergrond nota bene samen – pas – nodige en voldoende voorwaarden bieden voor eenduidige interpretatie (lees ook: betekenis). Ipv figuren-op-voorgond heeft Musil het wat minder precies nog over “dingen,” maar treffend stelt hij wat het effect van het gebruik van een verrekijker is:

Maar worden ze er ineens uit weggehaald[, dwz uit hun omgeving], zijn ze onbegrijpelijk en verschrikkelijk[. p. 86]

Voor begrijpelijkheid blijkt samenhangende waarneming inclusief (!) omgeving nodig. Nu hangt het er maar vanaf wat een subject – “gewoontegetrouw” onbewust – als situatie duidt. Daarom acht ik ook de volgende bewering door Musil toepasselijk, ja,

[o]p deze manier zorgt de verrekijker dus voor meer begrip voor de individuele mens[, dwz een subject], en tegelijk maakt zij het mysterie van het mens-zijn alsmaar

ondoorzichtiger [d]oor de aangeleerde verbanden te verbreken en de echte samenhang te ontdekken[. p. 89]

De “samenhang” is juist doorzichtiger, omdat de verzameling grondslagelementen tevens o.a. situatie en context omvat. Zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor een schema. “Ondoorzichtiger” is – daardoor! – “het mens-zijn” of, algemener gezegd, het subject-zijn. Vanwege subjectief-situationele dynamiek zijn de samenstellende delen voor samenloop immers veranderlijk, enzovoort.

Ik geef toe dat ik wel èrg vrij gebruik gemaakt heb van Musils opstel **Binoculaires** ter bevestiging van mijn idee – zie overigens **aantekening 83.35** voor wat er zoal mis is aan bevestigingsneiging – van een enneadische semiotiek. Maar dat uitgebreider zicht op samenhang vind ik er dus zo actueel aan. Over kijken gesproken, vooruitziend van Musil? Ja!

83.41

De voorzieningen kunnen in fasen worden ontworpen en ontwikkeld voor optimale doeltreffend- en doelmatigheid. Een offerte voor een volgende fase zou thans nog vergaand speculatief zijn. Graag dienen wij eventuele vervolgofferte in, zodra zowel opdrachtgever als -nemer daarvoor dankzij fase 1 nodig en voldoende voortschrijdend inzicht verworven hebben. Zo kunnen we ook haast maken met realisatie van wat dus met fase 1 meteen al wèl bruikbaar is (en anders nog langer blijft ontbreken).

Een alternatief voor fasegewijze opdrachtverstrekking is een enkele opdracht met facturering op basis van nacalculatie.

Onderling vertrouwen tussen opdrachtgever en -nemer is een zgn kritieke succesfactor voor het bereiken in minimale tijd en met minimale kosten van relevante resultaten voor de medewerkers die dagelijks met zulk gereedschap aan de slag moeten. Dat stelt met voorrang hoge eisen aan ontwerpkwaliteit, en dankzij vertrouwen is met nadruk dáárvoor ruimte.

Overigens heeft Information Dynamics anders dan de bedrijfsnaam opzettelijk geen zgn logo en wel om elke indruk te vermijden dat marketing belangrijker kan zijn dan kwaliteit van professionele dienstverlening.

83.42

Ik verwijs u graag naar de uitkomst van uw beide achtereenvolgende marktconsultaties met als uitkomst resp. uw formele bevestiging telkens dat Information Dynamics voor stelselmatige opgaven van informatieverkeer met Metapatroon en KnitBITS onverminderd zowel unieke als bruikbare voorzieningen kan helpen treffen.

83.43

Dat moet Martinus Thomsen (1890-1981) geweest zijn. Daar kom ik dankzij Wikipedia toch maar mooi prompt achter. Als zelfverklaarde messias – maar zijn ze dat niet allemaal, zelfverklaard, bedoel ik – in de esoterische traditie had hij het blijkbaar aardig voor elkaar om andere mensen zich voor hem te laten inspannen. In die zin zijn jullie via je zwager als zijn mantelzorgers nu sekteleiden van de tweede graad.

83.44

Zolang de hypothese niet ontkracht is dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, komt dat erop neer – toegegeven, zo draaf ik hier natuurlijk dan allereerst

zèlfbevestigend door; maar je bent het vervolgens toch wel met mij eens? :-) – dat de verzoeker àltijd ertoe neigt bevestiging te willen krijgen. Het is dus – maar – hoe de verzoeker het gedrag door de geadresseerde(n) beoordeelt, in hoeverre z/hij dat erop gerichte verzoek geslaagd dan wel mislukt vindt.

Wat moet ik, als jij zegt dat ik onzin verkondig? Als bevestiging pak ik mee, dat dan nog wel, dat jij op jouw beurt kennelijk iets van mij wil. Jij neemt mijn opvatting niet over èn volgens jou zou juist ik haar zelfs dringend moeten wijzigen.

Toen mensen er niet omheen konden elkaar te blijven ontmoeten, kwamen ze stilzwijgend overeen om over gebleken opvattingsverschillen verder te zwijgen. Zo kreeg ik ingeprent om niet over geloof te praten, daar komen immers geheid moeilijkheden van.

Stedelijk leven is exemplarisch voor ontmoetingsalternatieven, en het Internet vergroot die ruimte nogeens praktisch wereldwijd. Ben jij het soms niet met mij eens?! De betrekking, of wat daarvoor doorging, wordt niet meer aangepast, maar domweg verbroken (en dat merk je omdat reactie uitblijft). Zo stuiteren mensen oppervlakkig vooral tegen hun eigen spiegelbeeld.

Of dat klopt? Aardig opgeschreven vind ik het wel.

Laatst was mij in een gesprek duidelijk dat opvattingen verschilden, en dat zouden blijven doen. Ik probeerde dat als conclusie aanvaard te krijgen, dwz dat ik ergens kennelijk ànders over dacht dan die ander, punt. Maar zelfs – of is het: juist? – daarover, zo kreeg ik de indruk, bleven wij verschillende opvattingen houden. Haha, wie heeft er nu gelijk?

Ik ga verder. Sommige mensen lijken wat beter tegen tegenspraak te kunnen dan andere. Het verraderlijke voor wie er wèl redelijk tegen kan, is echter dat mensen die niet – meer – bestand zijn tegen ontkrachting, teleurstelling van dien, zelfs gevoelens van minderwaardigheid vrezen door wat zij als afwijzing ervaren, zich ter zelfbescherming organiseren. Je wilt toch niet zeggen dat jij dàt onzin vindt?! Want dànkzij hun verbond zijn zij machtig. Waartoe? De kracht van die samenwerking ontlenen zij aan ... gebrek aan samenwerking. Althans, met wat elke deelnemer vindt bemoeien zich de overige deelnemers niet, vice versa. Zo kan iedereen erbinnen haar/zijn eigen gang – blijven – gaan. Nodeloze, zelfs averechtse verschillen raken versterkt, samenhang tussen opbouwende verschillen daarentegen ondermijnd. Wat zij slechts sàmen doen, maar dàt juist uiterst consequent, is buitenstaanders, altijd lastig want die willen de, met een germanisme uitgedrukt, alleengangen verstoren, ... erbuiten houden.

Je kent het wel, loyaliteit, esprit de corps, peer review, ga zo maar door.

Ook wat sociale media heten, dienen verbubbeling. In dat opzicht niets nieuws, dus.

83.45

Ik schrijf je hierbij even kort om je te laten weten dat jouw beoordeling van de USA als samenleving in ernstig, wellicht onstuitbaar, verval inmiddels de kolommen van **NRC Handelsblad** bereikt heeft. Het lijkt mij hier in Nederland overigens principieel niet ànders, maar gradueel is het verschil – nog? – groot. Kom je terug?

83.46

Handel in onroerend goed tot en met aandelen, laat staan in cryptomunten, nee, daar doe ik allemaal niet aan. Wil ik dan niet geld met geld verdienen? Je moet het maar kùnnen. Ik geloof niet dat ik er geschikt voor ben.

Of ik oprecht ben als ik zeg dat ik winst met zulke handel onrechtvaardig vind?

Waarschijnlijk niet, want ik woon toch maar mooi in een huis dat ooit met de opbrengst een erfenis afbetaald is. En weggeven doe ik dat huis ook weer niet, terwijl het intussen nogal wat méér waard geworden is. Het pensioenspaarpotje met contant geld wordt tegelijk wat koopkracht betreft leger door inflatie, terwijl er nog vermogensbelasting geheven blijft worden alsof contant geld-op-de-bank rente oplevert.

Ik werk dus nog maar door, overigens ook om andere redenen. Geen deeltijd, wel deelsalaris. Mijn salaris heb ik sinds de start van Information Dynamics (1986) nooit gewijzigd tot mijn pensioendatum (2018). Nee, ook nooit inflatiecorrectie toegepast. Toen heb ik het gehalveerd om het wat minder moeilijk te maken met ID geen verlies te maken. Martijn Houtman is inmiddels ook de pensioendatum voorbij, maar werkt eveneens door. Ik weet niet precies hoelang hij dat nog wil doen, maar hij blijft uiteraard zijn volle salaris ontvangen (dat dus laag is vergeleken met elders, maar daarvoor blijft hem organisatorisch gezeur vrijwel volledig bespaard :-).

Doorwerken doe ik – tegen beter weten in? – hopen op iemand die met de combinatie van Metapatroon en KnitbITs verder wil, en dat ook kàn. Over de continuïteit mbt Metapatroon maak ik me geen zorgen. Ik heb dat zó uitgebreid gedocumenteerd – zoals je opmerkt, ben ik daarmee nog steeds bezig – en zolang dat allemaal op het ww web beschikbaar is en blijft, ben ik voor iemand anders in persoon niet nodig om het te gaan begrijpen. Ik meen ook genoeg in het Engels te hebben geschreven om vooral met het oog op tempo mij verder tot schrijven in het Nederlands te beperken. Zo'n verzekering van dankzij documentatie ònpersoonlijk gemaakte houdbaarheid ligt m.i. met KnitbITs als programmatuur(platform) helaas anders. Want zodra Martijn in persoon niet meer beschikbaar is voor overdracht van kennis erover, nee, documentatie is niet zijn sterkste kant, lijkt mij iemand anders er géén wijs uit kunnen worden, volgens mij ook al niet omdat programmeurs (lees ook maar: ict-ers) niet bepaald geneigd zijn iets van een ànder te leren (en dan helpt ook documentatie dus niet).

Kortom, de investering gedurende alles bijelkaar zo'n dertig jaren in KnitbITs dreigt vergeefs te zijn. Over geld verdienen gesproken, ik houd vol dat er met Metapatroon/KnitbITs véél geld te verdienen valt. Maar dat vergt dus de wissel, altijd moeilijk, van paradigma van toepassingsgericht naar stelselmatig. Ik probeer er nog steeds mensen mee resp. op aan te spreken, maar dus nog steeds zònder resultaat. Blijkbaar is dat nòg iets, waarvoor ik niet zo geschikt ben.

Ik kan het inderdaad niet laten om in literatuur naar aanleidingen te zoeken om enneadische semiotiek te verduidelijken. Zo ligt het er wat mij betreft in **Dilbert Turns 30** (Andrews McMeel, 2019), een zoveelste bundel strips van Scott Adams, zelfs dik bovenop.

Even kort, als het mag. Elke strip telt drie òf zes 'plaatjes.' Hoe lukt het Adams om zo beknopt een verhaal te vertellen? En waaròm is zo'n verhaal ook nog eens grappig? Dat bereikt Adams met zijn situatieschets. Context, dus. Wie nooit in een kantoor gewerkt heeft, nooit met een onbenullige baas te maken gehad heeft, als medewerker bijdragen in machtsverhoudingen nooit veronachtzaamd heeft gekregen, nooit met collega's overhoop heeft gelegen, over organisatorisch gezeur gesproken enzovoort, enzovoort, begrijpt 'natuurlijk' – nog – niets van zo'n verhaal, laat staan de – bedoelde – humor ervan. Voor wie dat allemaal vergaand wèl heeft ervaren èn zich dat kan herinneren, heeft Adams zelfs genoeg aan minimalistische aanduiding van context. Sterker nog, voor wie zijn eerdere strips kent en heeft leren

begrijpen, volstaat zelfs herkenbaarheid als een volgende strip ‘in dat rijtje’ meteen als nodig en voldoende contextuele aanduiding.

Hoeveel context bijdraagt, kan je nagaan door van een strip de tekst van de daarin het laatst opgenomen tekstballon te lezen. Die zegt je weinig tot niets. Lees voor besef van kennelijk (!) benodigde context als het ware terùg naar het begin.

Ik betreur het dat jij je informatiekundige activiteiten vrijwel gestaakt hebt. Ik stel het zéér op prijs dat je mijn aantekeningen blijkbaar wèl nog volgt. Als je er opmerkingen over kwijt wil, ben ik daar dan zéér benieuwd naar. Want, over staken gesproken, zònder ‘gesprek’ komen ‘we’ nooit vèrder. En wat ik in m’n uppie schrijf nav allerlei literatuur betreft uiteraard geen levend gesprek (wat prompt duidelijk raakt, zodra ik per email een nog levende auteur benader; àls er al een reactie komt, luidt die àfwijzend). Dus ook, graag, houd Emovere en Information Roundabout ajb in de lucht; door van de technische nood een publicitaire nood te maken, ja, een goed idee lijkt mij samenvoeging van inhoud. Verwijder ajb geen inhoud, want ideeënontwikkeling navolgbaar houden vergt ... context.

A.s. vrijdag ga ik op voor prik nr 3. Ik heb mij meteen aan het begin van de pandemie ingesteld op prikherhaling. Ik zie geen redenen om mijn instelling te veranderen, integendeel. En er is informatiekundig dus nogal wat waarover ik mij eerder druk wil – blijven – maken. Want wie doet dàt anders?

83.47

Dank u zeer voor wat u op ùw beurt mij als reactie stuurde.

Met wat u aangeeft “ook interessant” te vinden, maar in uw artikel ònbeschreven gelaten heeft, benadrukt u inderdaad dat tekens véél en véél omvattender zijn dan doorgaans aangenomen wordt. Want nu u het zegt, ja, logisch dat gebarentaal in enge zin uitdrukkingsmiddelen kan verdringen die in zo’n taalsituatie – dus – niet zinvol geduid kunnen worden als gebarenaandeel van gesproken taal.

U bevestigt voorts met zoveel woorden :-) dat wat al dan niet tot grammatica wordt gerekend mij een zorg is. Wat ik vind tellen, hoe het ook heet, is precies zoals u ditmaal stelt, te weten dat “[n]atuurlijk [...] de pragmatiek van taal en de context in de praktijk ook van belang [zijn] om de exacte betekenis van een woord of zin te duiden.”

Maar wat u kennelijk niet beseft, is dat die opvatting nog steeds niet doorgedrongen is tot zowel overheidsopdrachtgevers als zakelijke -nemers van zgn digitaliseringsprojecten. Daar heerst als geloof, overigens zonder besef ervan, dat een ènkel woord een algemeen geldige betekenis moet ‘hebben.’ Dat is op de reële schaal van gevarieerde gedragsverhoudingen met betekenissenvariëteit van dien natuurlijk niet houdbaar. Helaas wordt mislukking van digitalisering (voorheen: automatisering) op die schaal van maatschappelijk-verkeersverhoudingen echter nog steeds niet gezocht, laat staan gevonden, in die beperkende aanname.

Integendeel, met vertoon van nòg meer (over)macht volgt een zoveelste poging tot strakkere controle over die ene koppeling. Dat gaat dus al tientallen jaren mis. Het is meteen al onzin om een ènkele, zeg maar, overheidsbetekenis per woord te veronderstellen. Wèrkelijk schadelijk voor – ontwikkeling van – maatschappelijk verkeer is dat burgers hùn diverse betekenissen feitelijk ontkend zien. De zgn Toeslagenaffaire is exemplarisch voor monomanie. Hoe dan ook slaapt digitalisering zich op zulke monoterme – is dat een passend ... woord? – grondslag zich voorspelbaar voort van verspillende mislukking tot mislukking.

Dat kost nodeloos, sterker nog, met steil oplopend nadelig effect, ook ùw

belastinggeld. Waarop ik mede daarom hoop, is dat u als taalkundige zsm over de grenzen wilt kijken van wat u tot dusver als vakdiscipline beschouwd heeft. Digitalisering betreft m.i. uw vakdiscipline immers óók en juist daar acht ik bijdragen volgens taalkundige expertise dringend noodzakelijk èn meteen heel praktisch. Wie weet wordt er wèl naar mensen zoals u geluisterd, wanneer u als taalkundige stelt dat wat 'ze' volgens hun contextloze aanname met digitalisering betekenismatig proberen te doen ... domweg niet kàn, punt. Ingewikkelder is het niet. Maar geloof laat zich moeilijk wijzigen. Daarom doe ik een beroep op u om zich ermee te bemoeien volgens wat taalkundig allang een gevestigde en thans daarom óók voor digitalisering relevante opvatting over borging van eenduidigheid van betekenis is. Tot nadere uitleg ben ik uiteraard zelfs zéér graag bereid.

ps

Als zgn informatiekundige ben ik ooit gepromoveerd op uitbreiding van de grondslag van semiosis, van triadisch à la Charles Peirce naar enneadisch. Daarmee geldt o.a. context in formele zin als grondslagelement, één van negen. Zo'n negenledig schema heeft uiteraard veel meer verklarende kracht dan een driedig schema; dat eerdere schema maakt overigens deel van het latere uit, zodat alle daarmee opgestelde verklaringen niet zozeer óngeldig zijn, maar sterk kunnen worden gepreciseerd.

[Zie ook **aantekening 83.32.**]

83.48

Ik schreef "stijl oplopend." Ik zie er bij nader inzien geen woordspeling in en daarom, met excuus voor eventuele ergernis, herstel ik dat tot "steil oplopend."

83.49

Ik kreeg dus zowaar een reactie, zeer vriendelijk, maar serieuze belangstelling voor wat ik voorstelde als "een andere gedachte" bespeur ik niet. Dat bereik ik stellig met mijn vervolgb bericht evenmin, of zo mogelijk nòg minder. Maar dan heb ik in elk geval tamelijk bot resp. duidelijk de oproep gedaan, dat hij zich als taalkundige maar eens nuttig moet maken ipv steriele rondjes te draaien in een, inderdaad, over bevestigingsgeneigdheid gesproken, veilig beperkt opgevatte vakdiscipline. Nee, ik heb geen idee of ik hem daarmee onrecht doe. Wie weet wat voor maatschappelijk relevant werk hij allemaal doet. Vooralsnog vermoed ik echter, dat hij wel niet zal – willen – begrijpen dat ik een vruchtbaar werkterrein aanwijs. Graag, of niet. Maar zo niet, dan schieten 'we' helaas nog steeds niets op.

83.50

Ik mag vandaag over – eerste – reacties overigens niet klagen. Een RDDI-medewerker zocht telefonisch contact; zie **aantekening 83.29** voor afschrift van wat ik via een reactieformulier opperde. Interessant gesprek, vond ik. Kreeg vervolg toegezegd over ongeveer twee maanden ...

83.51

Zoals je kunt zien, zijn de – eventuele – opdrachten nagenoeg gelijk beschreven; slechts de onderwerpvermeldingen verschillen. Nou ja, zie de beknopt vage beschrijving(en) maar als een voordeel èn het ajb als een compliment aan jou dat opnieuw jij bepaalt wat onder de noemer van beide onderwerpen voor een resp. volgende fase passende wijzigingen/uitbreidingen zijn.

83.52

In **De opmars der dingen** (Balans, 1994) staan opstellen gebundeld van Marcel van Dam, “op een na,” zoals de achterin toegevoegde **Verantwoording** luidt, eerder gepubliceerd als bijdragen op de Forum-pagina van **de Volkskrant**.” Hoe valt te verklaren dat Van Dam destijds wijst op kwalitatieve verandering van de samenleving, maar zijn opbouwende kritiek op politiek & openbaar bestuur pakweg dertig jaren later onverminderd actueel is? Begrijp ik er soms helemaal niets van? Of valt het met die verandering wel mee? Of is er volgens passende structuurwijziging nog steeds niets, vooruit, véél te weinig aan gedaan?

Ik geef een aanwijzing voor het goede antwoord. Waarom heeft een kabinetsformatie in Nederland nog nooit zó lang geduurd als de huidige? And still counting, volgens een Engels gezegde.

Graag versterk ik Van Dams argumenten. Zo vermeldt hij, dat

[men i]n de natuurkunde [...] het verschijnsel [kent] van de fase-overgang, een plotselinge verandering in de toestand waarin een bepaalde stof zich bevindt.[p. 26]

Met zoveel woorden wijst hij erop dat een “fase-overgang” een kwalitatieve verandering betreft en dat daarom

[d]e samenleving [...] een soort fase-overgangen [kent]. [...] Maar z]owel in de natuur als in de samenleving lijken de bestaande structuren zich tegen verandering te verzetten.[p. 26]

Dat is dan het ... verschijnsel dat bestuurders zich niet graag als onderdeel zien, want dat maakt maar aanspreekbaar, van wat aan besturing onderhevig is. Zeker noodzaak tot een kwalitatieve verandering gaat echter door – de schijn van – ontkenning ‘natuurlijk’ niet wèg.

Maar wat ik kan toevoegen, is dat de suggestie van “fase-overgangen” voor stelselmatig effect fijnmaziger opgevat moet (!) zijn. Want gedrag van een individu (lees ook: subject) resulteert uit samenloop met -wat dat subject ervaart als – een situatie. Aldus geldt elke situatie-overgang als een kwalitatieve gedragsverandering voor het subject in kwestie.

Een subject is als subject evolutionair toegerust geraakt voor situationele gedragsovergangen. Dat is dus niets nieuws. Maar het is onloochenbaar dat het aantal van zulke overgangen dat een subject kennelijk moet – kunnen – (mee)maken sterk toeneemt. Van, zeg maar, kwantitatieve druk kan een kwalitatieve verandering komen. Dat heet ook wel schaaffect. De analyse van Van Dam klopt, te weten

[d]at de diversiteit, de specialisatie en de pluriformiteit, vooral in de informatievoorziening, zullen blijven toenemen.[p. 162]

Omdat ook hij m.i. de oorzaken nog te grof duidt, vergist hij zich naar mijn idee eveneens in zijn voorstel voor zoiets als ijkpunt voor noodzakelijke verandering van politiek & openbaar bestuur door te stellen dat voor

een nieuw ordenings- of besturingsconcept voor de samenleving [p. 161] de zoektocht naar steeds kleinere doelgroepen zal eindigen bij het individu.[p. 162]

Volgens mijn principieel fijnmaziger gedragsbeginsel is dat dus niet ver genoeg verbijzonderd. Van Dam zit op het goede spoor door voor opbouwende oriëntatie de grootste stuu-eenheid (lees: overheid) te vervangen door de kleinste eenheid van besturing. Maar die kleinste eenheid is dus niet het individu. De keuze voor het

individu als kleinste eenheid lijkt oppervlakkig gezien weliswaar aannemelijk, maar besturing moet nog weer nader gericht zijn op samenloop van subject en situatie. Want die samenloop is pas eenduidig genoeg voor eventuele passende besturing. Een subject is voor gedragsregeling dus als het ware gesplitst volgens relevante – soorten van – situationele hoedanigheden. Nota bene, ook dat is overigens niets nieuws. Altijd is gedrag feitelijk situationeel beoordeeld. Dat moet echter expliciet inrichtingsbeginsel zijn, opdat samenhang tevens orde constitueert tussen verschillen. Vergaand onbegrepen, zoals Van Dam stelt,

[heeft d]e poging van de overheid om de versplintering van de samenleving te beantwoorden met een versplintering van de regelgeving [...] geleid tot een uit zijn voegen gegroeide bureaucratie, een overstelpende hoeveelheid controle[. p. 162]

Dat werkt niet. De bedoeling is weliswaar goed, maar zodoende wakkert de overheid onbestuurbaarheid juist aan. Nog zachtjes uitgedrukt,

[h]et zo maar ad hoc pleiten voor [en treffen van] maatregelen die ogenschijnlijk bijdragen tot de oplossing van een probleem kan averechts werken.[p. 53]

Van Dam voorspelt akelig precies affaires zoals onder de noemer van toeslagen:

Het tragische gevolg van die aanpak zal zijn dat nog meer controleurs nog meer uitkeringsgerechtigden het gevoel zullen geven dat zij als profiteurs worden beschouwd.[p. 164]

Respectievelijk als fraudeurs beschouwd en

[z]onder dat het echte probleem wordt opgelost. Want een overregulerende en overcontrolerende overheid raakt steeds heviger verwickeld in een guerrillaoorlog met de samenleving.[pp. 164-165]

Het uitgangspunt, vaak impliciet gevolgd en daardoor extra verraderlijk misleidend, dat diversiteit moet worden bestreden, is verkeerd. Dankzij nauwkeurigheid van subjectief-situationele beoordeling is het – pas – mogelijk om selectief te (be)sturen. Voor de meeste situaties van maatschappelijk verkeer is overigens helemaal géén overheidsbemoeienis gewenst tot noodzakelijk ter borging van evenwichtige verhoudingen tussen – directe – (verkeers)deelnemers. Van Dam heeft m.i. nog méér gelijk dan hij beseft door te beweren dat,

juist omdat de verscheidenheid en complexiteit in de samenleving toenemen, [...] er meer dan ooit behoefte [is] aan een sterke overheid die opkomt voor een aantal normen en waarden die essentieel zijn voor een beschaafde samenleving[. p. 162]

Dat vergt overzicht om samenhang tussen verschillen van samenloop tot samenloop niet te missen. Dus,

[w]at zijn nog zinvolle en/of noodzakelijke collectieve voorzieningen [...] en welke normen zijn voor [leden van] een [...] samenleving zo wezenlijk dat ze collectief moeten worden opgelegd en afgedwongen?[p. 127]

Ik noem “collectieve voorzieningen” infrastructuur. Nogmaals, Van Dam mist echter het werkzame aanknopingspunt. Hij stelt dat

alle overheidsmaatregelen die onvoldoende zijn afgestemd op individuele wensen, verlangens, ongelijkheden en voorkeuren [...] tot mislukken gedoemd [zijn].[p. 34]

Er bestaat nu eenmaal géén subject annex individu op zichzelf. Hoe een subject zich telkens gedraagt, betreft afstemming op een situatie. Daarom moeten eventuele formele gedragsregels op die afstemming zijn ... afgestemd. Dan kunnen ze – pas –

nodig en voldoende eenduidig zijn opgesteld. Op zoiets moet Van Dam toch al hebben willen wijzen, want hij merkt op dat

de moraal [...] niet in het verlengde [ligt] van het individuele eigenbelang, de oorsprong van de moraal ligt in het groepsbelang.[p. 77]

Maar ditmaal is het “groepsbelang” dat misleidend een te grove maat is. Als “oorsprong” geldt voor een subject telkens precies de verkeers- annex omgangssituatie in kwestie.

Volgens Van Dam moeten ‘we’ ons geen illusies maken over besturing van technologische ontwikkeling en jaagt die ontwikkeling de verscheidenheid in samenleving aan. Hij wijst op tegengestelde invloed van automatisering, zeg tegenwoordig digitale informatie- en communicatietechnologie. Maar dáárvan heeft hij toch een simplistisch idee:

Computers kunnen alleen werken als ze begrippen kunnen omzetten in getallen. En alles wat je op kan tellen en af kan trekken is niet meer uniek. De voortschrijdende automatisering bevordert daarom het produceren van veel van hetzelfde, en dat beïnvloedt ons denken.[p. 35] Omdat met het winstoogmerk ook het **efficiency**-streven dominant is geworden, krijgt de monocultuur nieuwe impulsen.[p. 36]

Is het niet andersom? Er zijn mensen die denken dat uniformiteit – ze – helpt en als middel kunnen computers inderdaad dienen. Maar ik maak mij juist alweer enkele decennia druk om contextuele inclusie voor facilitering van – ordening van – betekenisvariëteit; daarvoor lenen althans dienovereenkomstig geprogrammeerde computers zich nadrukkelijk óók. Wellicht komt de verwarring door het woord computer, zeg maar rekentuig in het Nederlands. De Duitsers zeggen Rechner, maar de Fransen ordinateur.

Waarover eveneens méér valt te zeggen, is Van Dams duiding van

[h]ersenspoeling [a]ls een poging om iemand op geforceerde wijze tegen zijn zin tot andere gedachten te brengen.[p. 41]

Die “andere gedachten” zijn slechts een middel met als doel “om iemand [...] tot andere [gedragingen] te brengen.” En omdat ik veronderstel dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, probeert de verzoeker m.i. met het teken in kwestie altijd gedrag door de geadresseerde(n) te ... forceren en zodanig dat die ander er daardoor zelf “zin” in gekregen resp. aan gegeven heeft. Maar ik zou niet elk teken een geval van hersenspoeling willen noemen. Van Dam wil vooral kwijt dat hij het

vreemd [vindt] dat zo weinig mensen zich druk schijnen te maken over het feit meningsvorming veel minder vrij, onafhankelijk en individueel tot stand komt dan menig een denkt. [...] Mensen zijn kennelijk niet vrij en onafhankelijk als het om meningen, houdingen en gedrag gaat.[p. 41]

Mee eens, belangrijk om te beseffen. Zo vind ik nog veel meer belangwekkends in genoemde bundel staan. Welke student wijdt er een scriptie aan om een beredeneerde vergelijking met het a.s. regeerakkoord te maken?

83.53

In **Formal Logic** waarschuwt F.C.S. Schiller tegen, zo ... begrijp ik althans zijn opmerkingen, een definitie van “concept” als zijnde een “object of thought” met de daaraan klakkeloos verbonden veronderstelling dat er een, eh, echt object bestaat waarmee het begrip, tja, wat? Overeenstemt? Maar waaruit bestaat dan op haar

beurt die ... overeenstemming? Wat een redelijk antwoord lijkt, roept bij nader inzien op zijn beurt zulke vragen op, enzovoort. Dus, àls objecten,

all [...] objects of thought should [...] be subjected to a severe discount.[p. 18]

Vermoedelijk heeft Schiller geen woordspeling bedoeld, maar met “subjected” slaat hij de spijker m.i. deels op de kop. Want een begrip is mede afhankelijk van wie-er-begrijpt, ofwel het subject in kwestie. Voorts is een begrip op z’n enneadisch opgevat motivationeel, maw voorbereidend dient het momenteel-situationeel verbijzonderd gedrag door dat subject (en als zodanig telt overigens zgn cognitie – daar is het weer – op zijn beurt natuurlijk eveneens àls gedrag). Aldus kan ik Schillers kritiek preciseren met de bewering dat een “object of thought” géén object is, althans niet in zin van logisch atomisme. Wat als “object” telt, is telkens het differentiële gedrag als ervaring van resultaat van samenloop van een subject met een situatie. Zó specifiek stelt Schiller het nog niet, maar ik meen die opbouwende strekking reeds duidelijk in zijn kritische opvatting te herkennen, want

[w]hat is the real object of thought must be determined by reference to the particular case; it can never safely be decided by knowing about objects of thoughts in general.[p. 18]

Iets verderop vind ik nòg wat duidelijker dat hij met zoveel woorden het begin aanwijst van het vruchtbare spoor van verbijzonderingen. Wat onder een begrip resp. oordeel kan worden verstaan,

should be conceived to rest on psychological observations that in a situation which evokes thought one feature is commonly singled out as the problematic ‘thing’ about which affirmations (or denials) require to be made[. p. 19]

Nogmaals, zo’n ding is dus ... géén ding à la atomisme. En (beoordelings)begrip betreft subjectief-situationeel gedrag, want

an adequate psychological description of what the judgment means implies, of course, a knowledge of the particular situation in which it occurs.[p. 19]

Wat Schiller hier als situatie duidt, omvát het subject voor nodige en voldoende verbijzondering door unieke samenloop. En de kwalificatie van beschrijving met psychologisch acht ik nodeloos beperkt resp. beperkend. Subjectief-situationele verbijzondering, met objectief-situationele verbijzondering als pràktisch vaak toereikende aanzet, moet algemeen relevant opgevat zijn.

Hoe gaat het met gangbaar geraakte modelleermethoden à la atomisme stelselmatig geheid mis? Schillers analyse is helaas ook daarop van toepassing, wat ... logisch is omdat zulke methoden nauw verwant gebleven zijn met de formele logica zoals hij bekritiseert:

[S]o soon as the study of the act of [differential] judging is renounced, the judgment becomes a form of words[. p. 19 Mistakenly,] Formal Logic [...] ha[s] chosen to adopt the study of words as a short cut to that of thought,[p. 20]

en, nog ònwerkelijker, zijn ènkele woorden gaan tellen, atomistisch dus, als algemeen geldige gedragsbeschrijvingen. Voor een verkeers- annex gedragingenruimte waarvoor – en voor wèlke ‘ruimte’ op reële verkeersschaal geldt dat niet?! – dynamiek van variëteit kenmerkend is, schiet zulke simplistische logica en daarop gebaseerde modelleermethoden hopeloos tekort. Zijn kritiek blijft Schiller echter ophangen aan een m.i. te beperkt opgevat – begrip

van een – teken. (Ook) hij houdt het daarvoor – vooral? – op woorden. Een woord (lees ook: term)

actually conveys meaning [only] when it is applied and used[. p. 22]

Dat betekenis principieel gebruiksbetekenis is, klopt, want

[t]his uniqueness [...] appears to reside in the **application** of the [term], and **not** in the [term] **per se**. [p. 21]

Schiller komt kennelijk nog niet op het idee om borging van eenduidigheid van betekenis(mogelijkheid) te verklaren door verruiming van het tekenbegrip. Op z'n enneadisch kan een enkel woord dan – een geval van – een zgn signatuur zijn, waarvoor een teken een context en een intext onlosmakelijk bijhoren. Wat een teken nodig en voldoende als uniek laat (her)kennen is daarvan de combinatie van signatuur en context. Wie abusievelijk een signatuur houdt voor een volledig teken, komt er niet omheen toe te geven dat zij worstelt met ... iets dat

is quite abstract, and not at all concrete or unique; and [...] that it at once become concrete when used.[p. 21]

De concretisering door gebruik resulteert dus uit combinatie met context (en intext) tot een teken. Nogmaals, als louter signatuur

the term is taken [...] in abstraction from its actual meaning.[pp. 21-22]

De combinatie van signatuur en context

select[s] what is important and relevant from a mass [...] concentrating attention upon it and excluding the rest[, i.e.,] free[ing] the point [...] of interest [...] from their entanglement in the irrelevance that chokes [it], to reject as well as to select[. p. 23] Without it we should [...] be tossed about in a confused chaos[. p. 24] We are always interested in quite a limited sphere [...] and, therefore, it is most important that there should be no mistake about [such a particular] sphere[. ...] For if there is dispute or obscurity as to this, meaning cannot be conveyed, and disputants will either be arguing at cross purposes or about nothing at all.[p. 30]

Hoewel Schiller context dus nog niet als onderdeel van een teken beschouwt, benadrukt hij het belang ervan door erop te wijzen dat

[t]here are [...] an infinite number and variety of meanings we may desire to express and convey with the limited resources of language. Clearly, therefore, every word will have to do duty in many contexts, and with shades of meaning it takes from its contexts[. pp. 26-27]

Wie een taal beperkt ziet tot woorden, kan inderdaad niet om de vaststelling van "limited resources" heen. Maar taal vind ik alles dat voor tekenvorming resp. -duiding kan worden benut, dus óók gebaren, encenering enzovoort. Mijn indruk is voorts dat Schiller met context vooral bedoelt wat volgens de enneade situatie heet. Dankzij Peirce's bemiddelende tekenbegrip meen ik met de enneade, eh, logisch onderscheid tussen context en situatie (en motief) te hebben aangewezen. Hoe dan ook is en blijft Schillers kritiek raak, ditmaal dat

this Formal treatment of terms [...] abstract[s] from [...] their relation to a particular context, and [as such from] their application to a particular case.[p. 24]

Een signatuur blijft – theoretisch, want praktisch is dat nu eenmaal onmogelijk – op zichzelf genomen onbepaald als voorwaarde voor eenduidige betekenisgeving resp. -vorming. Zelfs zonder formeel uitgebreid tekenbegrip à la enneade blijkt Schiller

opnieuw reeds de passende conclusie te trekken. Wat betekenismatige onbepaaldheid van een ... bepaalde term betreft, zo stelt hij,

[n]ot that, however, this should be regarded as a defect. For we want our [terms] to be general and capable of an indefinitely extended use.[p. 24 T]he more meaning [a word or term] it can convey, the greater its capacity, **the better it is as a word**, the more useful, efficient, and economical it grows.[p. 27]

Nota bene, het is dus niet de signatuur die op zichzelf betekenis 'draagt,' maar daartoe mede dient als één van méér tekendelen. De tekenruimte is praktisch open, doordat de uniekheid van een teken – dus – niet van slechts 'zijn' signatuur afhangt, maar in combinatie met signatuur van context. En voor zowel signatuur als context komt betrekkelijk alles in aanmerking dat een subject als zodanig herkent en alsmaar verder heeft leren kennen. (Ook) het taalonderwijs moet dus nodig op de schop ... Ik vind het een vergissing van Schiller dat hij – wat hij opvat als – formele logica als gebruik van termen

whe[re] the application (use) is abstracted from[. p. 25]

Er valt niet aan praktijk te ontsnappen. Het formeel-logische gebruik is echter onpraktisch in de zin van ... zinloos. We hebben er domweg niets aan voor dynamiek van daadwerkelijke afstemmingen van onze nu eenmaal principieel subjectief-situationeel gedifferentieerde gedragingen. Telkens en telkens weer,

our purpose[s] constitute [...] the bond which renders the common term applicable to particular cases. [...] It is the use that affords the only real clue to the meaning[. p. 25]

Met context als constituerend onderdeel van een teken blijkt het zelfs kenmerkend voor woorden in de hoedanigheid van signatuur, nogmaals,

that the same words are frequently used in various senses[. p. 26 E]very word is (or may be) actually used in a plurality of senses.[p. 27]

En met een teken opgevat als driedelige configuratie, dus inclusief o.a. context, talloze

complexities and confusions [...] being] probably chief among the obstacles which strike, and impede, the student of philosophy [et cetera p. 26]

blijken dankzij die 'oplossing' prompt schijnproblemen geweest te zijn. Zover is Schiller nog niet, maar wat mij betreft is hij héél dichtbij gekomen. Vervolgens blijkt niemand zich er ook maar iets van te hebben aangetrokken. Dat stemt mij weinig optimistisch voor mijn zelfs verdergaande voorstel om tegen te gaan dat, ik blijf Schiller treffend kunnen aanhalen,

Formal Logic has [...] the very opposite effect [...] b]y restricting itself to 'forms[,] [...] thereby] divert[ing] attention from real and serious failures to convey meaning[. p. 26]

Dat is onverminderd actueel als kritiek op hedendaagse digitalisering.

83.54

Aanleiding is verandering (lees: stroomlijning) van administratieve procedure. Voorts geven betrokken medewerkers, dankzij hun inmiddels opgedane ervaring met het hulpmiddel, zelf enkele concrete punten aan waarop verbetering voordelig is voor – de resultaten van – hun werk.

Het klopt, zoals de aanvraag vermeldt, dat "aanpassen en uitbreiden van de database" nodig is voor de gewenste verdere verbeteringen. Maar registratie van eventuele aanvullende informatie is slechts een middel. In dit verband kunnen er

twee doelen worden onderscheiden. Allereerst wijzigt de administratieve procedure en dat vormt dus aanleiding tot wijziging van de programmatuur om de voortgang van de procedure te faciliteren. Andere aanvullende informatie dient om vooral de controle vollediger te krijgen, zodat eveneens de programmatuur daarvoor dienovereenkomstig veranderd moet worden; daar horen dus ook de rekenbladen bij voor de onderscheiden deeltaken. Onder de ene noemer van de database zijn nader beschouwd daarom een drietal deelonderwerpen voor ontwerp & ontwikkeling aan de orde.

Er gelden echter meer, zeg maar, deelonderwerpen. (Want) zoals voor registratie van informatie zijn doelbinding aanwijsbaar moet zijn, geldt wet- en regelgeving voor bewaar- c.q. vernietigingstermijn. Voorts heeft het zin om informatie die niet langer nodig is voor de primaire taakuitvoering – waaraan de doelbinding ontleend is – in elk geval te verwijderen uit de database die voor die uitvoering bijgehouden wordt; daardoor blijft het hulpmiddel medewerkers 'vlot' bedienen, omdat informatie die feitelijk niet langer nodig is de verwerking niet ophoudt.

Zo beschouwd 'doorloopt' informatie achtereenvolgens de volgende beheerstadia:

Het begint met registratie in de database voor, zeg maar, operationeel gebruik. Nota bene, daartoe wordt tevens het verschaffen van verantwoording(srapportage) gerekend binnen de termijn van de reguliere jaarverslaggeving.

Zodra informatie geen betekenis meer heeft voor primaire taak resp. verantwoording erover, verdient het dus aanbeveling om haar naar een andere database over te hevelen. Daarin blijft die informatie beschikbaar voor eventuele latere reconstructies en analyses, (verantwoordings)rapportages over een langere periode e.d. In het 'papieren tijdperk' heette de informatieverzameling ad 1 het dynamisch archief en die ad 2 het statisch archief.

Vanuit de hier aangegeven secundaire database kan informatie die de Rijksarchiefdienst daarvoor in aanmerking vindt komen worden overgeheveld aan het Rijksarchief voor eventueel historisch onderzoek. De overige informatie in de secundaire database waarvan de voorgeschreven bewaartermijn is verstreken, kan daaruit worden geschrapt. Dat heet vernietiging in archieftermen. Ad 3 heeft de 'eigen' organisatie dus géén beheerbemoeienis meer met wat oorspronkelijk (1) voor taakuitvoering met doelbinding geregistreerd is.

Facilitering van de archieffunctie vergt dan twee voorzieningen. De ene verzorgt de overheveling van informatie van de primaire naar de secundaire database, terwijl de andere resulteert in verwijdering van informatie uit de secundaire database of door overheveling naar de Rijksarchiefdienst of vernietiging. Voor beide overgangen moeten de relevante criteria nog nader worden vastgesteld. Bijzondere aandacht verdient wet- en regelgeving voor beheer van persoonsinformatie.

Omdat er onder de noemer van de archieffunctie twee beheerovergangen aan de orde zijn, ligt het voor de hand om ontwerp & ontwikkeling van benodigde voorzieningen daarnaar te richten. De tweede overgang verdient op haar beurt indeling. Dat levert wederom drie deelonderwerpen op.

Aanpassingen/uitbreidingen resulteren eveneens in wijziging van zijn autorisatiepunten waarmee gebruik geregeld is.

Tenslotte moeten installatie en test door gebruikers deskundig worden begeleid.

83.55

Gebruik van Metapatroon als stelselmatige modelleermethode staat iedereen vrij onder voorwaarde van passende bronvermelding.

83.56

Wie muggen buiten wil houden, schiet er natuurlijk niets mee op om in geopende ramen en deuren, of anders rondom het bed, het net van een voetbaldoel te spannen. Het gaas moet immers fijnmazig genoeg zijn dat muggen er niet dóór kunnen (zoals een voetbal niet dóór het net van een doel moet kunnen; het hangt er dus maar vanaf).

Ik besef dat de vergelijking mank gaat, maar vind haar als aanzet helpen om erop te wijzen waaraan gedragsregels moeten voldoen. Een regel voor een bepaalde gedraging moet wat verbijzondering (lees dus ook: fijnmazigheid) betreft stroken met de, zeg maar, maat van dat gedrag, eh, zèlf. Als algemeen geldig inzicht staat verhouding tussen als vooralsnog onbestuurd opgevat verloop van gebeurtenissen en vervolgens – pogingen tot – sturing ervan o.a. bekend als wat R.W. Ashby voorstelt met de Wet van passende variëteit (Engels: Law of Requisite Variety). Ofwel, de voorwaarde voor passende variëteit van muggengaas is dat de mazen ervan klein genoeg zijn om muggen doorgang te beletten (maar ook weer niet zo klein dat ventilatie wordt belemmerd).

De vergelijking gaat vooral mank, omdat veel regels niet zozeer bedoeld zijn om gedrag achteraf te beoordelen, maar veeleer om gedrag als het ware vóóraf zoveel mogelijk van een bepaalde maat te voorzien. Exemplarisch is de verkeersregel om op de openbare weg met een voertuig rechts te houden. Dat begint dus met, overdrachtelijk gesproken, muggengaas opdát iedereen zich in die omstandigheden (!) naar de maat van een mug gedraagt. Om allerlei redenen lukt dat echter niet iedereen altijd. Daarom geldt voor zgn toezicht en handhaving tòch weer dat de gedragsregel in kwestie tevens specifiek genoeg moet zijn om gedrag eventueel als afwijking ervan te kunnen vaststellen, enzovoort. Zo mank gaat de vergelijking dus ook weer niet.

Of? Passende variëteit van stuurmaatregelen blijft eenvoudig realiseerbaar, zolang behoeften niet strijdig zijn. Dan lijkt (!) het alsof telkens enkelvoudige voorzieningen voldoen. Maar wat kunnen we uithalen om ‘beestjes’ buiten te houden die kleiner dan ‘luchtdeeltjes’ zijn? Is de verstikkingsdood soms te prefereren? Zodra dergelijke strijdigheid erkend wordt, kàn die wellicht met – ik noem ze hier maar even – voorafregels worden ... bestreden. Zo van, de bestuurder van een voertuig mag niet onder invloeden staan die afleiden van verkeersdeelname die voor de overige deelnemers betrouwbaar is voor hùn veiligheid. Dus niet rijden onder invloed van alcohol resp. andere verdovende middelen, géén gelijktijdig gebruik van zgn sociale media e.d. Met dergelijke verbijzonderingsregels wordt gedrag dus specifiek genoeg bemeten – nou ja, volgens op dat moment erkend inzicht – voorgeschreven om ook afwijkingen ervan te kunnen bepalen. Klopt, voor wat er in geval van een – vermoeden van – afwijking gebeurt, zijn óók weer ... regels.

Mijn indruk dat subjectief-situationele gedragsverbijzondering nog vergaand onbegrepen is als beginsel (!) van passende variëteit voor regeling van maatschappelijk verkeer, meen ik bevestigd gekregen te hebben door lezing van een bundel van Marcel van Dam. Meteen nadat ik **De opmars der dingen** uit 1994 uit had, schreef ik volgens de aanpak die ik je eerder toelichtte in iets meer dan drie uren **aantekening 83.52**. Daarna kostte het me echter nog enkele uren om te

beseffen wàt voor gevoel ik eraan overgehouden had. Ja, zo'n aantekening schrijven vergt concentratie. Maar mijn vermoeidheid leek dieper te zitten. Ik ben erop uitgekomen, dat mij nog maar eens èxtra duidelijk is dat ik kennelijk niet bij machte ben om te helpen subjectief-situationele gedragsverbijzondering àls beginsel aanvaard te krijgen. Ook Van Dam deed destijds allerlei voorstellen die op het eerste gezicht – vrijwel – allemaal zinvol lijken. Het is echter als een slinger. Regels werken niet door exclusief volgens situaties te differentiëren. Wie slechts twee 'standen' veronderstelt, zoekt de oplossing dan in oriëntatie volgens individualisme. In het licht van evidente tekortkoming van situationisme klinkt de òmslag naar subjectivisme, zoals Van Dam dus suggereert, alleszins aannemelijk. Maar wanneer maatschappelijk verkeer al is het maar gedeeltelijk volgens dat netzo eenzijdige beginsel geregeld raakt, gaat dàt weer mis. Enzovoort, heen en weer. Kortom, dat is voorspelbaar gepruts, althans, dat vind ik hopeloos zo en probeer mij dan maar weer aan moedeloosheid erover te ontworstelen.

Vergeet de slinger! De nodige en voldoende fijnmazigheid is pas haalbaar volgens combinatie (!) van individualisme/subjectivisme èn situationisme (met dynamiek van dien). Die ene grondslag telt dan voor wat talloze verschillende zgn vakdisciplines zijn geworden. Op de een of andere manier zijn allerlei disciplines allang zo ver, maar lijkt afzondering te worden gekoesterd. Maar wat is sociale psychologie anders dan ... subjectief-situationisme? Biedt de natuurkundige complementariteitstheorie niet de aanzet voor op z'n minst objectief situationisme? En komen zelfs algemeen bedoeld de voorwaarden voor herhaalbaarheid van daardoor als wetenschappelijk te erkennen proefnemingen niet neer op erkenning dat gedrag van een ob- resp. subject altijd van omstandigheden àfhangt? Dus?!

Met nota bene dezèlfde grondslag kan – pas – samenhang tussen resultaten ervan worden aangebracht. Zo kent bestuurskunde mbt openbaar bestuur verband met rechtskunde en zo door met informatiekunde voor ontwerp enz. van infrastructuur voor maatschappelijk informatieverkeer. Mijn insteek is vooral informatiekundig, maar daarin blijft voor openbaar bestuur uiteraard géén beweging in te krijgen zònder dienovereenkomstige beginselwijziging voor rechts- en bestuurskunde gericht op nodige en voldoende verbijzondering volgens verhoudingen (en voor overige – welke eigenlijk niet? – als verwant te beschouwen disciplines).

Over aparte situaties gesproken, het is niet zo dat vrijwel iedereen wat zo'n algemene grondslag betreft nog haar/zijn kop in het zand heeft. Erger nog, iedereen heeft daarvoor een eigen zandbak aangelegd.

Ik heb nog geen korrel zand kunnen verwijderen, integendeel krijg ik consequent de boodschap om eveneens het comfort van het warme zand te genieten. Voor mij is dat echter geen comfort, maar – mag het even melodramatisch? :-) – foltering.

Intussen is die vergeefse moeite nogal vermoeiend.

Muggenzifterij?

83.57

Ik geef met een beroep op schaaleffect nog maar eens een vergelijkende beschrijving van [Metapatroon](#).

Als je uitgaat van zgn entiteiten, kom je niet onder relaties ertussen uit. Voilà, op z'n Engels, entity-relationship modeling (ERM). Met de minste verruiming van betekenissenbereik met variëteit van dien groeit echter de noodzaak om eigenschappen ipv aan entiteiten aan relaties toe te schrijven. Wie die noodzaak niet erkent, blijft met ERM maar aanmodderen.

Oriëntatie volgens entiteiten blijft behouden met, eveneens met een Engelse aanduiding, object-role modeling (ORM), zij het dat daarmee erkend is dat eigenschappen van een entiteit niet algemeen gelden, maar relatie-afhankelijk en daarom zgn rolbepaald zijn. Daarom is ORM geschikt(er) voor voorzieningen voor informatieverkeer met alweer ruimer bereik. ERM moet het immers hebben van voorwaarden waaronder entiteiteigenschappen algemeen geldig zijn, en het bereik daarvan is zéér beperkt. ORM dreigt echter gauw onoverzichtelijk te worden, mede omdat elke eigenschap op haar beurt à la ORM uitgedrukt wordt, ja, dat is methodisch inderdaad consequent, door de onbepaaldheid van het aantal objecten dat met hun respectievelijke rollen relationeel samenhangen.

Uiteraard kan je, omgekeerd, ook uitgaan van relaties. Volgens Metapatroon gelden voorwaarden voor de entiteiten waar je dan niet omheen kunt. Het aantal aandelen aan een bepaalde relatie is beperkt tot twee. Het ene aandeel betreft een entiteit als gedragsobject c.q. gedragssubject, terwijl het andere aandeel voor rekening komt van een entiteit als gedragssituatie.

De twee (!) verschillende aandelen kunnen afkomstig zijn van dezelfde entiteit.

De strikte tweeledigheid van elke relatie leent zich voor recursiviteit. De entiteiten die als aandeelhouders van een relatie tellen, kunnen elk op hun beurt als tweeledige relatie worden ontleed. De (boven)grens van ontleding wordt in een model als horizon getrokken.

In omgekeerde richting kan elke relatie dienen als ob-/subjectief dan wel situationeel aandeelhoudende entiteit voor verder verbijzonderde relaties. De (onder)grens van een model bestaat daarmee uit de verzameling relaties die – in elk geval vooralsnog – niet eveneens als aandeelhoudende entiteit gelden.

Dat maakt bijelkaar Metapatroon ook praktisch overzichtelijk schaalbaar(der). En dat is het, wat Metapatroon als stelselmatig bemeten modelleermethode betreft.

83.58

Zelf heb ik ook in Delft gestudeerd (ir -1978), zodat het mij passend lijkt om dit emailbericht dáár u aan te adresseren. :-) Ik neem contact met u op, omdat ik zeer onlangs een exemplaar van uw proefschrift **New to Improve, The Mutual Influence between New Products and Societal Change Processes** (2010) kocht en meteen ook heb doorgenomen. Voor zover ik voorts kan nagaan bent u zo mogelijk nog intensiever bezig met, wat ik hier maar even noem, oriëntatieschaal van ontwerp. Zo ja, dan hoop ik dat u belangstelling kunt opbrengen voor opbouwend bedoelde suggesties van mijn kant. Wie weet, dan gebeurt er wellicht tòch iets mee ...

Van uw proefschrift begrijp ik dat u de tegenwoordig verantwoorde ontwerporiëntatie als het ware extrapoleert van zoals industrieel ontwerpen ooit als ontwerpdiscipline begon, te weten nogal strikt beperkt tot een product. Door dat achteraf als een (schaal)niveau te duiden, stelt u voor de inmiddels erkende opgaven met ontwerpbemoeienis resp. -verantwoordelijkheid van dien aanvullend drie (schaal)niveaus met oplopend bereik voor. Zo komt u uit, ja, volkomen mee eens, op oriëntatie volgens samenleving in de ruimste zin dan dat woord.

Wat ik bedacht heb, en daarop ben ik in 2002 gepromoveerd, is dat het loont om, eenmaal 'aangekomen' op de ruimst denkbare schaal, geringere schaalbereiken methodisch verder maar te vergeten. Als informatiekundig ontwerper heb ik het dan over oneindige variëteit, ook nog eens veranderlijk, van betekenissen. Hoe valt er desondanks eenduidige ordening in te brengen en te houden? Zo kwam ik op de veronderstelling dat een unieke gedrag(ing) moet tellen als het kritieke verschijnsel.

En èlk gedrag(ing) resulteert uit samenloop van een object en een situatie. Vooruit, als een object een levend wezen is, bijvoorbeeld een mens, en dankzij cognitief vermogen actief meedoet aan gedragsvoorbereiding, is de aanduiding subject geschikter dan object. Hoe dan ook blijft er van een ob-/subject gedragsmatig niets over dat algemeen bestaat, zeg ook maar als wezen (lees ook: essentie). Intussen moeten de verschillende (!) situationele gedragingen zonodig aan één en hetzelfde ob-/subject toegeschreven kunnen zijn. Voor dat verband neem ik aan dat een ob-/subject een nul-identiteit 'heeft.' Met 'zijn' nul-identiteit is voor het ob-/subject in kwestie dus géén gedrag gemoeid. Dat idee is inderdaad even wennen.

Als een product geldt als een object zoals ik dat voorstel, omvat het zgn niveau dat het product tot ... zichzelf beperkt dus slechts zijn nul-identiteit. Het voordeel daarvan is dat productgedragingen volgens willekeurige situaties vallen te verbijzonderen of, zoals het ook wel heet, door de schalen héén. Dat doet natuurlijk meer recht aan de verwevenheid (lees ook: interdependentie) van verschijnselen dan rangschikking volgens vast veronderstelde (schaal)niveaus, ook nog eens zeer beperkt in aantal.

Zo kom ik dus, als u mij deze onbescheiden bijdrage veroorlooft, tot een ànder en veel nauwkeuriger antwoord op de hoofdvraag plus de deelvragen die u destijds onderzocht. Mijn verzoek aan u is of u ter oriëntatie mijn opstel [In de hoop op informatiekundig beroepsperspectief: ontwerpers van infrastructuur voor informatieverkeer zoeken democratische opdrachtgevers](#) (2012) wil lezen. Hopelijk herkent u de sprong naar een ander uitgangspunt, te weten het – vooralsnog – ruimst denkbare. Dan breidt de ontwerper het bereik niet uit, maar beperkt het en komt het erop aan zulke beperkingen nog zo evenwichtig mogelijk te kiezen. Als u prijs stelt op vervolcontact, verneem ik dat uiteraard graag.

83.59

Dat vind ik weer zo'n geval van vertoon van goede wil, maar gebrek aan – weet je nog? – omdraaivermogen. Als ik het enigszins met kosmologie mag vergelijken, weliswaar groeit aandacht voor wat er verder als heelal bestaat, maar blijft verklaring ervan uitgaan dat de aarde het middelpunt is en 'de rest' netjes is verdeeld over slechts enkele vaste, elkaar niet overlappende 'schillen' eromheen. Daar schieten we dus nog steeds niet ècht mee op.

Het is 'natuurlijk' omgekeerd. Rara, wat is de betrekkelijke plaats van de aarde in het heelal? Realistischer kan de vraag m.i. niet luiden, hoewel er zeker twee onoverkomelijke, onderling verwante, moeilijkheden zijn voor een redelijk antwoord. Want wie precies weet wat – zoiets als? – het heelal is, moet het vooral zeggen. En praktisch lijkt het mij dat we voor een standpunt van waarneming ook niet veel verder dan de aarde kunnen komen, niet ècht. Dat zijn echter, nogmaals, géén redenen om eigen navel dan maar als de spil te beschouwen.

83.60

Waar antiquarisch boeken twee euro per stuk kosten, en drie voor vijf, vind ik de aanschafdrempel laag. Zo kocht ik een exemplaar van **Krisis der zekerheden** (Moussault's Uitgeverij, 1957), een bundel met drie opstellen door Leo Sjestow (1866-1938). In de omslagtekst had allereerst een aangehaalde aanbeveling door Menno ter Braak "die [hij] in 1935 schreef, bij het uitkomen van de eerste druk van deze vertaling [...] uit het Russisch," mijn aandacht getrokken. Vervolgens zag ik dat Sjestow het opstel **Memento mori** (pp. 149-212) had geschreven "naar aanleiding

van de kennistheorie van Edmund Husserl.”

Ik meen dat mijn kritiek op Husserls zgn grondslagenwerk, zie

[Onvooringenomenheid is geen optie](#), strookt met wat Sjestow er veel eerder over verkondigt. Husserl (189-1938) wil immers iets dat volgens Sjestow niet kàn, en met die kritiek ben ik het ... grondig eens, te weten de rede – hmm, wat dat ook is – laten gelden als absolute grondslag van het ... weten,

[z]odat men eigenlijk dus wel kan zeggen, dat zijn kennistheorie ernaar streeft om elke kennistheorie op te heffen. Dat zou natuurlijk de grootste triomf zijn voor het rationalisme. Want dan zou eindelijk duidelijk geworden zijn, dat de rede geen behoefte heeft aan rechtvaardiging, maar zelfs alles kan rechtvaardigen.[p. 180]

Maar het is juist zo'n verkrampde behoefte aan “zekerheden” die tot een “krisis” leidt. Is het toeval dat hetzelfde woord, krisis, dus, verschijnt in de titel van Husserls in 1954 postuum verschenen bundel **Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie**? Hoe dan ook, zo stelt Sjestow,

is [er] een zekere grens, waar voorbij de mens niet meer geleid wordt door de algemene regels der logica[. p. 185]

Daarover verschil ik dan weer met Sjestow van mening (lees ook: veronderstelling). Volgens mij bestaat er helemaal géén bereik dat – impliciet – de aanduiding met algemeen verdient omdàt “de algemene regels der logica” er geldig zijn. Bijgevolg is er dus evenmin “een zekere grens.” Het bereik van geldigheid is subjectief-situationeel, inderdaad,

[e]n daarom past het niet al te zeer te vertrouwen op onze aprioristische waarheden en moet men, tegen alle filosofische tradities in, daar bijtijds afstand van kunnen doen.[p. 186]

Wat mij betreft terecht wijst Sjestow op

de voornaamste vereiste [...], die zich wettig aan de kennistheorie voordoet: de postulaten zijn duidelijk en scherp geformuleerd. Onder deze voorwaarde kan men positivist blijven[. p. 186]

Husserl lijkt zijn veronderstellingen als zodanig te willen verhullen, maar dat vergroot slechts ònzekerheden:

De ideële wezenlijkheden zijn juist voorbijgaand [...] en geen bewijzen en argumenten der rede kunnen hen bewaren voor het onvermijdelijk verderf.[p. 190]

Tegen “verderf” is daarom uitsluitend bestand wat niet (!) werkelijk bestaat. Zo kwam ik erop om zijn nul-identiteit te veronderstellen als bruikbare fictie voor wat nog het minst ònduurzaam aan een ob- resp. subject is. Dankzij die kunstgreep valt het mee met

onverzoenlijke tegenstrijdigheden[. p. 191]

want ob-/subjectief-situationele gedrags- annex betekenissamenloop biedt nodige en voldoende criteria voor erkenning van verschillen. De indruk van strijdigheid ontstaat doordat de verbijzondering van samenloop nog niet ver genoeg is uitgevoerd, en verdwijnt prompt zodra dat wèl het geval is geworden.

Sjestow verwijt Husserl met zoveel woorden gemakzuchtige oriëntatie met de bewering

dat hij nog in 't geheel niet echt heeft nagedacht, [...] dat hij evenals het merendeel van de mensen die het zeer druk hebben, die ‘problemen’ van dag tot dag heeft

uitgesteld. Hij heeft zich steeds in de middenzones van het zijn opgehouden en is nooit tot aan de uiterste gebieden ervan gekomen[. p. 202]

Opnieuw ligt er aan het idee van “middenzones” m.i. impliciet een simplistische veronderstelling ten grondslag. Hoewel het woord als meervoud staat geschreven, vermoed ik dat Sjestow ervan uitgaat dat – Husserl meent dat – voor “middenzones” dezelfde kennistheorie geldt

en [...] nooit tot aan de uiterste gebieden ervan gekomen [is], [want] hij spreekt met even veel overtuiging over die grensgebieden, daarbij uitgaande van de veronderstelling dat krachtens de ‘eenheid’ van het zijn, ieder die het midden heeft leren kennen, langs de weg der redelijke gevolgtrekken ook over de uitersten moet kunnen oordelen.[pp. 202-203]

Het is volgens mij dus zelfs zó, dat er geen “midden” is met ernaast “uitersten,” maar situaties alom met “gevolgtrekk[ing]en” verschillend voor samenloop van elke situatie met een ob-/subject. In Husserls kennelijk klakkeloze extrapolatie, zo vervolgt Sjestow,

ligt de zin en de aantrekkingskracht van het rationalisme, en ik geloof dat dit beschouwd moet worden als de bron der treurige misverstanden[. p. 203]

Ik parafraseer Sjestow graag, en lees onderstaand situaties voor “zones” resp. “gebieden,” dat

[m]en [...] moet [dient] te hebben om met vastheid tot zichzelf te kunnen zeggen [dat] de [verschillende] zones van het menselijk en wereld-leven [...] zo weinig op [elkaar] gelijken [...], dat [men] uit datgene, wat men in [dagelijks vertrouwde] zones gezien heeft[, niet kan] concluderen wat er in [eventuele overige] gebieden is[. Dus,] niet betekent [zulk rationalisme] dichter tot de waarheid komen, maar van de waarheid wegluchten.[p. 203]

Ik geef Sjestow gelijk. Ik deel zijn pragmatische opvatting dat

in overeenstemming met datgene, wat de mens wil leren kennen, [...] hij zich ook kennismethoden uit[denkt] en een definitie van de ‘waarheid’.[p. 204]

Als aanvulling merk ik op, dat methoden daarom per subject verschillen al naar gelang van samenloop met – wat z/hij ervaart als – situaties. Dat maakt van ob-/subjectief situationisme als veronderstelling zoiets als een metamethode (wat o.a. verklaart waarom ik de naam [Metapatroon](#) gaf aan een stelselmatige bemeten modelleermethode). Daarentegen kan een beroep op rationalisme à la Husserl volgens Sjestow dienen – en wederom vind ik dat hij gelijk heeft – om verschillen te onderdrukken, en lees ditmaal situaties waarover de zgn rationalist géén macht denkt te hebben voor “grensgebieden,” want

[h]et rationalisme vreest en haat de grensgebieden. Het houdt zich vast in het midden en het centrum, waaromheen alle punten van het vlak, dat het bestudeert en waarmee het zich bezig houdt, gelegen zijn. En de verschijnselen die het op zijn weg tegenkomt aanvaardt het slechts in zoverre er gebruik van gemaakt kan worden voor de behoeften en eisen van het centrum.[p. 204]

Een modelleermethode zoals Metapatroon volgens de grondslag van ob-/subjectief situationisme als combinatie van zijns- kennis- en tekenleer wijst zoiets als het midden resp. centrum af. Dat valt voorspelbaar slecht bij wie zichzelf waant als midden/centrum. Tja,

[h]et allermoeilijkst is het voor de mens te scheiden van de gedachte, dat zijn waarheid een waarheid voor allen is en moet zijn![p. 205]

Sjestow acht het echter een ernstige vergissing, dat

altijd [...] de taak van de filosofie, waaraan een 'toekomst' beschoren is, zich hiertoe [liet] terugbrengen om de mens de mogelijkheid te geven van de subjectieve uitspraak over te gaan naar de objectieve, en op die manier de beperkte ervaringen te veranderen in onbegrensde.[p. 211]

Dat kan dus ook anders, dynamischer en gevarieerder. De toekomst van situaties is ... open, en daarmee de ontwikkeling van een subject in wisselende samenloop ermee.

83.61

Lou Andreas-Salomé (1861-1937) schrijft **Terugblik op mijn leven** (De Arbeiderspers, 1979, oorspronkelijk Duits 1951). Als het haar bedoeling is om de lezer maar te laten raden naar haar ... bedoelingen voor haar gedragingen tijdens haar leven, is zij in mijn geval in die opzet geslaagd. Mag ik dat opvallend vinden voor een schrijfster die vanaf latere leeftijd werkte als psychoanalytica? Intussen telt haar autobiografie een hoofdstuk, **De ervaring 'Freud'** (pp.154-168), met uitleg van psychoanalyse die ik juist prima meen te kunnen volgen. Over bedoeling gesproken, dat komt stellig doordat ik er bevestiging in herken van mijn enneadische paradigma resp. hoe daarop gebaseerd informatiekundig ontwerp(en) ter bevordering van evenwichtige(r) verhoudingen kan worden beoefend. Verwantschap van informatiekunde met psychoanalyse heb ik eerder o.a. aangewezen in [Informatiearchitectuur, een vak apart](#) (in: **De informatie-architect**, 1998, nulnummer).

Ditmaal ben ik het met Andreas-Salomé eens over wat zij noemt de

geesteshouding die de psychoanalyse al vroeg eigen was [...]: men liet zich niet afleiden door vage [...] oordelen over minder plezierige onderzoeksresultaten, men baseerde zich zonder prudeur op het exacte onderzoek van individuele objecten en bijzondere gevallen, wat daarvan ook de uitkomst mocht zijn.[p. 156]

Op z'n enneadisch laat zich verbijzondering formaliseren. Onderwerp van een geval is gedrag, met gedrag als uniek identificeerbaar verschijnsel verondersteld als resulterend uit samenloop van enerzijds een ob- of subject, anderzijds een situatie. Dat verbijzonderingsbeginsel is recursief toepasbaar, voilà [Metapatroon](#) als methode voor modellering van stelselmatige variëteit van gedragingen annex betekenissen volgens hun kenmerkende verwevenheid.

Even tussendoor, Andreas-Salomé vermeldt voor haar terugblik vooral situaties. Hoe telkens de samenloop ervan met haarzèlf als subject uitpakt en al helemaal welke overwegingen zij daarvoor gemaakt heeft, laat zij achterwege. Het lijkt wel, dat zij opzettelijk de aandacht van de lezer ervan wil afleiden. Zo ja, wat wil zij van haarzèlf allemaal verhullen?

Wat ik voorstel als verantwoorde houding voor informatiekundig ontwerp wordt overigens niet zozeer belemmerd door ontkenning van "minder plezierige onderzoeksresultaten." Erger nog, van serieus onderzoek is voor zgn digitalisering meestal geen sprake. Daarentegen is er een opdrachtgever die vagelijk een wens-resp. waanbeeld koestert. Dat komt doorgaans neer op ontkenning van variëteit en dus gauw nadelig voor overige "individuele [sub]jecten en [hùn] bijzondere gevallen." Desondanks kunnen opdrachtgevers hun zin dóórzetten; zij bezetten daarvoor immers de nodige posities en voor behoud ervan telt kennelijk als reflex

zich [...] af te wenden [van] rationele detailarbeid in het concreet-menselijke veld [...] door] de ‘aangename psychologie’ [te verkiezen], die de werkelijkheid niet ontsluit, maar ons slechts in de tuin van onze wensen en illusies laat rondtarten.[p. 156]

Het is natuurlijk onzin dat ontkenning tot zekerheid leidt. Als voorwaarde voor dynamiek van “bijzondere gevallen” geldt – aanvaarding van – ‘bepaalde’ onzekerheid. Dat is voor informatiekunde dus niet anders dan voor psychoanalyse, zoals de enneade als omvattende axiomatiek aangeeft. **Andreas-Salomé** wijst op

de op zichzelf volkomen natuurlijke tegenzin om vragen die men graag beantwoord wil zien als principieel onbeantwoordbaar in het ongewisse te laten[. p. 157]

Zij benadrukt dat het onredelijk is om het daarbij te laten, maar in het besef dat een opvatting die de mythe van beheersing ondermijnt,

twijfel [ik] er niet aan of het was iets dergelijks, [...] dat [de psychoanalyse] vijanden bezorgde en aanhangers deed verliezen[. p. 157]

Het verschil met informatiekunde op enneadische grondslag is, dat er nog geen “aanhangers” van zijn. Die informatiekunde kan ze dus niet eens “verliezen.” En

[d]it zal waarschijnlijk nog lang zo blijven,[p. 157]

want abusievelijk wordt digitalisering opgevat als het oplossen van

problemen van puur logisch-theoretische aard[. p. 157]

Waarom dat niet zo is? Informatie (lees ook: een teken) dient afstemming van gedragingen. Daarom tellen vooral de motieven (lees ook: bedoelingen) van bij – een geval van – informatieverkeer betrokken subjecten. En motieven zijn als zodanig (!) begripsmatig ... onbegrijpelijk. Tja, onzekerheid, dus.

Zoals een psychoanalytica/-us moet de informatiekundig ontwerper

de wil k[unne]n opbrengen om dat waar men vóór [haar/]hem altijd voorzichtig omheen was gelopen, onder ogen te zien[, ...] **gesanctioneerd** door het feit dat het hier om zaken g[aat] die nu eenmaal best[aa]n en daardoor gelegitimeerd [zijn]n[, ...] zodat het voor [haar/]hem niet meer terzake d[oet] hoe hoog [haar/]zijn werk naar conventionele maatstaven gewaardeerd [...] word[t]. [pp. 157-158]

Aan Sigmund Freud (1856-1939) schrijft **Andreas-Salomé** bewonderend toe, dat

[d]e zuiverheid van zijn zakelijke toewijding [...] een niets verbloemende, onverbiddelijke, exacte kenmethode voort[bracht]. [p. 158]

Stellig goed ... bedoeld, maar daarmee spreekt zij zichzelf tegen. Moeten we niet zó ruimdenkend zijn, dat er ook en vooral plaats voor het “ongewisse” is? **Andreas-Salomé** herhaalt verderop zelfs, dat

[i]ets in het ongewisse laten, zonder zich vergeefs het hoofd te breken over wat ondoorgrondelijk is, is niet alleen een recht, maar een nuttige plicht van het menselijk kenvermogen[, maw] een overwinning op de vertroebelende wens om alles onder één ideaal hoedje te vangen.[p. 165]

Het is wel zo dat de paradigmawissel tot kwalitatieve verbeteringen kan leiden, en dus nog eens extra indien daardoor valse idealisering volgens absolutisme wordt verlaten. Zo biedt Metapatroon, heel praktisch, als modelleer- annex “kenmethode” stelselmatig voorheen onbereikbare mogelijkheden voor samenhangende ordening van betekenissenvariëteit.

Enfin, als het aan mij ligt krijgt de informatiekunde evenals

de psychoanalytische situatie een aspect, dat in andere gevallen uit het wetenschapsbedrijf wordt geweerd.[p. 162]

waarbij de enneade m.i. kan helpen om het belang – ooit? – óók voor “andere gevallen” resp. door-de-vakdisciplines-heen te leren duiden. Mee eens,

het **ontbreken** ervan [zou] als een fatale kunstfout moeten worden aangemerkt.[p. 162]

Over samenloop gesproken, overigens als het ware verkeerd-om uitgedrukt door **Andreas-Salomé**,

[h]et op zichzelf passieve onderzoek wordt pas volledig, wanneer innerlijke activiteit erbij betrokken wordt.[pp. 162-163] Ontbreekt die inzet, dan ontbreekt het belangrijkste materiaal.[p. 163]

Het is daarentegen zo dat “onderzoek” zoals èlk gedrag àltijd actieve bijdrage door het subject in kwestie inhoudt. Een subject kan daarom slechts doen alsòf z/hij géén verschil maakt om de schijn van objectiviteit te wekken. En het subject is nooit belangrijker dan de situatie, of omgekeerd. Voor samenloop is zowel subject als situatie onmisbaar, punt.

83.62

Als politiek nieuws uit NL kan ik je meedelen dat er niets ... nieuws is. De personele bezetting van het kabinet wisselde de afgelopen jaren reeds sterk. Schandaal hier, burn-out daar, dat tikt alles bijelkaar nogal aan. Die wisselingen krijgen hoogstens een kortstondige extra impuls via TK-verkiezingen resp. een zgn formatie waarop de Belgen wat duur ervan betreft bijna jaloers raken, dat dan weer wel, met hier als resultaat dat ... dezelfde partijen met landelijk regeren doorgaan. Ik moet uiteraard oppassen met gids als vertaling van Führer, maar Duitsland is inmiddels gidsland als het op democratische coalitievorming aankomt.

Verder is nogmaals een lock-down ter beperking van persoonlijke contacten en aldus van virusverspreiding hier evenmin iets nieuws. Voor oudere mensen zoals wij onvermijdelijk zijn geworden, maakt dat hoe dan ook weinig uit. Of je moet veel willen reizen. :-)

Wat mijn eigen tijdbesteding betreft, ervaar ik mijzelf nog in de knoop te zitten. Enerzijds ben ik ervan overtuigd dat er een kwalitatief àndere informatiekunde nodig is voor de allang reële opgaven om samenhangende voorzieningen, noem ze gerust ook infrastructuur, te treffen voor digitale facilitering van informatieverkeer op – ook nog eens internationale – maatschappelijke schaal. Anderzijds ben ik bijna netzo overtuigd van de ònmogelijkheid om mensen die maatschappelijk posities bekleden waarop zij veranderingen in die stelselmatige richting zouden kùnnen helpen bevorderen, van die noodzaak te ... overtuigen. Althans, redelijkerwijs lukt dat kennelijk niet. Er moet blijkbaar een crisis uitbreken waardoor ‘leiders’ in opperste paniek raken; vervolgens moet je nog eens het ongelofelijke geluk maar hebben – inderdaad, een minimale kans, àls er überhaupt nog zo’n kans is – dat ‘ze’ oplossing overlaten aan wie er verstand van heeft.

Je kunt terecht de vraag stellen of die overtuigingen van mij realistisch zijn. Wat die noodzaak betreft komt de knoop erop neer dat ik literatuuronderzoek blijf doen. Je kunt dat allemaal in mijn op het ww web gepubliceerde aantekeningen volgen. Ben ik een zonderling? Je kunt zien dat het meevalt. Zorgvuldig meen ik wijd verspreid aan allerlei bronnen erkenning te kunnen ontlenuen van zoiets als een variëteitsbeginsel. Hoera! Maar even vaak dringt zich hope- resp. machteloos besef aan mij op, dat zulk

eerder werk kennelijk kansloos was, in vergetelheid raakte. Moet ik met mijn werk 'domweg' in dat rijtje aansluiten? Daardoor verdwijnen maatschappelijke problemen echter niet. Nee, ik pretendeer heus niet de oplossing te bieden voor/via het aspect van maatschappelijk informatieverkeer, wel een bijdrage zonder welke ze in elk geval verergeren.

Toegegeven, een paradigmawissel is moeilijk. Zo heeft volgens mij vrijwel niemand een begrip van informatie (lees ook: teken) dat bruikbaar is ter bevordering van stelselmatig evenwichtiger verhoudingen. Vrijwel iedereen houdt 'zijn' begrip voor vanzelfsprekend. Mis!

Neem de talloze ict-bedrijven. De medewerkers volgen klakkeloos, ofwel doorgaans zelfs impliciet, een informatiebegrip dat zij passend achten voor de manier (!) waarop zij zgn technologie geloven te beheersen. Dat betreft echter een steriel begrip, kenmerkend voor formele logica die het voor interne consistentie moet hebben van ... betekenisloosheid. Wanneer jijzelf als zo'n medewerker beter wist, heb ik niet gemerkt dat je ernaar handelde.

Voordat jij je hoofd meewarig schudt over zoveel flauwekul, of je onterecht beledigd voelt, moet je bijvoorbeeld het boek **Formal Logic** van F.C.S. Schiller maar eens raadplegen. Als je zijn kritiek op gangbare logica onder de noemer van "a scientific and social problem" met verantwoorde argumenten kunt weerleggen, mag je wat mij betreft pas met hoofdschudden beginnen of mijn verontschuldiging verlangen. Oh ja, dat boek is in 1912 verschenen, Schiller stond destijds in zowel het VK als de USA hoog in academisch aanzien ..., maar niemand heeft het er nog over. Zo blijf ik m.i. onverminderd actueel en relevant bronmateriaal ontdekken. Niet dat het op straat ligt, maar veel scheelt het niet. Intussen koop ik zulke literatuur slechts in kringloopwinkels.

Het is niet zo, dat ik vind dat o.a. jij vanwege een onstelselmatig informatie- annex tekenbegrip tientallen jaren volslagen zinloos bezig geweest bent. Wat telt, is schaal (lees ook: bereik). Zolang met digitalisering op zeer beperkt betekenissenbereik gemikt wordt – en zolang die technologie nog niet voor communicatie wordt benut blijft dat bereik uiteraard als vanzelf sterk beperkt – gaat er nog weinig tot niets mis, kan dat praktisch ook niet, volgens het steriele, formeel-logisch vertekende, informatiebegrip. Want 'binnen' zulke grenzen blijft de schijn van absoluut geldige betekenis per enkelvoudig 'stuk' informatie meestal nog wel redelijk overeind. Maar met zelfs de minste uitbreiding van grenzen raak je daardoor geheid in de ... knoop. Voor eenduidigheid is dan uitbreiding noodzakelijk van wat als een 'stuk' informatie telt. Wat kleinschalig enkelvoudig voldoet, kan op ruimere schaal overigens prima dienen als een onderdeel (enneadisch: signatuur). Er moet echter expliciet een onderdeel aan worden toegevoegd: context. Pas dankzij de configuratie van signatuur en context ontstaat een nodig en voldoende uniek identificeerbaar 'stuk' informatie dat aldus binnen de ruimer geldige grenzen eenduidige betekenis kan 'dragen.' Het ontwerpmodel van zo'n stelselmatig bemeten ordening kan met Metapatroon opgesteld worden. Wie een andere modelleermethode kent die door-de-schalen-heen praktisch werkt, moet het vooral zeggen.

Hoewel jij aan grootschaliger projecten meegewerkt hebt, kenmerkt een opdrachtgever zich door hiërarchie. Zeg ook maar dat de baas haar/zijn zin kan doordrijven en er vaak ook van overtuigd is dat z/hij dat moet doen. En zo'n baas is met digitalisering doorgaans uit op wat z/hij houdt voor méér beheersing en verwacht dat met beperking door dwingende uniformiteit ipv voordeel na te streven met

opening door facilitering van – relevante – variëteit. Dat schiet voor variëteit voor èn door evenwichtiger verhoudingen dus niet op.

Wie louter zichzelf uit kortzichtigheid tekort doet, mag het ook zèlf helemaal weten.

Daar kan ik me niet druk om maken. “Wij” zijn echter leden van samenleving, deelnemers aan maatschappelijk verkeer met wederzijdse afhankelijkheden van dien. Zorg voor evenwichtige verhoudingen vergt passende infrastructuur. Die schiet naar mijn idee tekort, en met die overtuiging inclusief idee voor bijdrage aan oplossingsrichting vind ik, knoop, dat ik me er druk om moèt maken.

Kort voordat jij met pensioen ging, begin vorig jaar, liet jij me weten nog geen tijd te hebben om mijn werk te lezen toen ik nog eens probeerde je ertoe over halen. Later, voegde je eraan toe, als ik met pensioen ben. Ik neem aan dat jij het praktische belang ervan voor jouw werkzame drukte niet inzag. Dat vond ik jammer. Stel dat jij nu inderdaad aan het lezen slaat en, wie weet, zelfs gaat inzien welk belang het wel degelijk heeft. Zo ja, wat heeft dàt dan voor praktisch nut? Mocht jij er alsnog aandacht voor vragen, door je pensioen prompt eveneens als buitenstaander getekend, neemt iemand jou als zodanig nog serieus?

Zeg het ajb luid en duidelijk, indien jij blij bent van welke knoop dan ook àf te zijn. Ik moet bekennen dat ik mij afzijdigheid resp. onthouding financieel niet eens kan veroorloven. Of is dat nòg een valse overtuiging? In elk geval is pensioenvoorziening via mijn bedrijf er wat bij ingeschoten door nogal langdurig zo in de knoop van vrijwilligerswerk als deskundig burger te zitten. Een spaarpot is daardoor helaas niet comfortabel gevuld geraakt. Vooralsnog blijven werken maar, zolang dat zonder verlies lukt. En ik vind reisbeperkingen dus niet zo erg ...

November – december 2021, www-editie 2021 © Pieter Wisse